

Miljøvern- og hva så?

En studie av politisk organisering og holdning til miljøvern
i Norge, Storbritannia og Tyskland

Hovedfagsoppgave i sosiologi

Cand. Polit (1992)

Vår 2005

Birgit Spikkeland Holtebekk

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

Universitetet i Oslo

Forord

Når det endelige produktet av måneders slit er ferdig, er det mange å takke. Å skrive hovedoppgave har vært en prosess med mange forskjellige stadier og jeg har vært i kontakt med forskjellige folk i ulike deler av prosessen.

I utarbeidingen av problemstillingen hadde jeg kontakt med Bernt Aardal og Lars Mjøset. Av disse fikk jeg gode tips for videre utarbeiding av problemstilling. Kjell E. Kjellman har vært hovedveileder og en god samtalepartner gjennom hele oppgaveprosessen. Silje Fekjær har vært til god hjelp med å forstå og bearbeide datamaterialet. Takk for mange gode innspill fra dere begge!

I tillegg har jeg hatt stor glede av kontakt med med-studerende. Takk for mange samtaler og gode kaffe- og lunsj pauser! En spesiell takk til Benedicte og Gunn for gode innspill på struktur og disposisjon av oppgaven. Jeg setter stor pris på vennskapet jeg har fått gjennom hovedfaget. Dere betyr mye for meg!

Takk også til min kjære mann, Kjell, som har holdt ut med meg i skriveprosessen. Dine innspill og konstruktive spørsmål har nok ført til en noe raskere progresjon enn det som ellers ville vært tilfelle!

”De data som inngår i denne oppgaven er hentet fra International Social Survey Programme’s (ISSP) undersøkelse ”Om verdier, natur og miljø” 1993 og 2000, formidlet av Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste. ISSP og NSD er ikke ansvarlig for analysen av dataene eller de tolkninger som er gjort her”.

En stor takk går derfor også til Helene Roshauw og NSD for tilgang til datamaterialet og hjelp med tilretteleggelse av dette. Selv om jeg har hatt mange gode hjelpere står alle tolkninger og konklusjoner for undertegnede sin egen regning.

Birgit S. Holtebekk, Høvik, 5. februar 2005.

Sammendrag

Temaet for oppgaven er utviklingen av miljøvern i Norge, Storbritannia og Tyskland fra 1970 og frem til i dag. I disse landene har miljøvernsaken utviklet seg på ulike måter. Tidligere forskning har vist hvordan den politiske organiseringen av miljøvern har fått følger for organiseringen av miljøvernbevegelsen i ulike land. Jeg ønsker å finne ut om ulikheter i organisering av miljøvern, både fører til ulikt syn i befolkningen på statens rolle i forhold til miljøvern og på hvor høyt befolkningen prioriterer vern av miljøet.

Oppgaven tar utgangspunkt i to ulike teoretiske innfallsvinkler. Den første innfallsvinkelen innebærer å vise hvordan den politiske organiseringen av miljøvern kan forklares utfra et samfunnsvitenskapelig perspektiv. Denne tilnærmingen er knyttet til teorien om politisk mulighetsstruktur og det gir et utgangspunkt for å vise hvordan utformingen av staten påvirker utviklingen av miljøvernfeltet i hvert av landene. Theda Skocpol viser at det er viktig å forstå hvordan staten er organisert for å kunne forklare variasjoner mellom land. Ferdinand Müller-Rommel er en teoretiker som har sett på den politiske utviklingen av miljøvernsaken og han beskriver hvilke faktorer som må ligge til grunn for at det skal kunne oppstå grønne partier. Den andre innfallsvinkelen beskriver særegenheten til den politiske bevegelsen som vokste frem i løpet av 1970-årene. Verditeorien til Ronald Inglehart har fått stor betydning i denne sammenhengen. Andre teoretikere, som blant andre Russell J. Dalton og Claus Offe har også gitt bidrag for å forstå hva de nye sosiale bevegelsene innebærer og hvordan de utvikler seg.

Tidligere forskning viser at måten det politiske systemet møter miljøvern på har ført til ulikheter i utviklingen av miljøvernbevegelsen i hvert av landene. I disse studiene blir Norge ofte karakterisert som en stat preget av statlig inkorporering av miljøvern. Forholdene for miljøvernforkjempere er dårligst i Storbritannia. Tyskland er i dag det landet med den mest helhetlige miljøvernpolitikken. Det vil i oppgaven bli gjort rede for utviklingen av miljøvern i hvert av landene utfra en todeling mellom det politiske systemet og miljøvernbevegelsen.

Videre viser jeg at samspillet mellom det politiske systemet og miljøvernbevegelsen får konsekvenser for hvordan befolkningen oppfatter spørsmål knyttet til miljøvern.

Datamaterialet mitt er fra undersøkelsen "Om verdier, natur og miljø" som ble foretatt i regi av ISSP i 1993 og 2000. Det er to hovedspørsmål som jeg ønsker å finne svar på i analysen av dette materialet. Det første spørsmålet er om det er forskjeller mellom land når det gjelder befolkningens syn på statens rolle i forhold til miljøvern. Det andre spørsmålet går på prioritering av miljøvern i befolkningen. I den første analysen blir prosentfordelingen vist, mens det i den andre analysen konstrueres en indeks, og lineær regresjon blir benyttet. I dette

kapittelet brukes det også logistisk regresjon for å vise endringer mellom 1993 og 2000 i holdningen til miljøvern.

Resultatene av ”synet på statens rolle i forhold til miljøvern” viser at det er forskjeller mellom landene. Norge er det landet hvor flest legger vekt på myndighetens innsats for å ta vare på miljøet, men paradoksalt nok er sannsynligheten for å ville innføre lover for å ta vare på miljøet forholdsvis lav. I analysen av holdning til miljøvern viser det seg også at det er forskjeller mellom land, når det blir kontrollert for ulike bakgrunnsvariabler. Tyskland og Norge er de landene hvor befolkningen prioriterte vern av miljøet høyest.

Analysene av ”syn på statens innstans når det gjelder vern av miljøet” og ”holdning til miljøvern” viser at det er forskjeller mellom land både når det gjelder synet på statens rolle når det gjelder miljøvern og når det gjelder holdning til miljøvern i befolkningen.

Funnene i analysen blir forklart utfra teorier og utvikling innenfor det politiske systemet i landene og utfra hvordan miljøvernbevegelsen har utviklet seg. Sammen gir dette et bilde av hvordan det politiske systemet påvirker oppfatninger knyttet til miljøvern og det kan dermed gi en ny forståelse av samspillet mellom politikk og holdninger hos befolkningen.

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	Bakgrunn for oppgaven	1
1.2	Hovedspørsmål.....	2
1.3	Begreper	4
1.4	Empirisk grunnlag	5
1.5	Disposisjon av oppgaven	5
2	BEGREPER KNYTTET TIL UTVIKLINGEN AV MILJØVERN	7
2.1	Politisk mulighetsstruktur	7
2.1.1	Betydningen av korporatisme for miljøorganisasjoner	8
2.1.2	Betydningen av partisystemet på etablering av nye partier	9
2.1.3	Betydningen av valgordning	10
2.2	Oppsummering av ”politisk mulighetsstruktur”	10
2.3	Fremveksten av nye sosiale bevegelser	11
2.3.1	Inglehart – hvorfor oppstår de nye bevegelsene?	11
2.3.2	Dalton- hva er nytt?	13
2.3.3	Hvordan utvikler miljøvernbevegelsen seg?	14
2.4	Oppsummering av fremveksten av nye sosiale bevegelser	19
2.5	Andre faktorer som kan forklare variasjon i holdning til miljøvern	20
2.6	Presentasjon av modeller	22
2.6.1	Beskrivelse av det politiske systemet:	22
2.6.2	Beskrivelse av miljøvernbevegelsen:	22
2.6.3	Forholdet mellom andre faktorer og holdning til miljøvernpolitikk og holdning til miljøvern	23
3	METODE	25
3.1	Presentasjon av datamaterialet.....	25
3.2	Valg av metode.....	27
3.3	Presentasjon av variablene	28
3.3.1	De avhengige variablene.....	29
3.3.2	De uavhengige variablene.....	37
3.4	Presentasjon av analysen	40
4	UTVIKLINGEN AV MILJØVERN I NORGE, TYSKLAND OG STORBRIANNIA	41
4.1	Mulige sammenhenger mellom politisk system og miljøvernbevegelsen.....	41
4.1	Utviklingen i Norge	42
4.1.1	Beskrivelse av det politiske systemet	42
4.1.2	Beskrivelse av miljøvernbevegelsen	45
4.2	Utviklingen i Storbritannia.....	50
4.2.1	Beskrivelse av det politiske systemet	50
4.2.2	Beskrivelse av miljøvernbevegelsen	54
4.3	Utviklingen i Tyskland.....	59
4.3.1	Beskrivelse av det politiske systemet	59
4.3.2	Beskrivelse av miljøvernbevegelsen	63
4.4	Oppsummering av hovedfunn.....	67
5	ANALYSE AV SYNET PÅ STATENS ROLLE I FORHOLD TIL MILJØVERN	71
5.1	Presentasjon av analysene fra 2000	71
5.1.1	Analyse av spørsmålet ”syn på statens innsats” i forhold til vern av miljøet	71
5.1.2	Analyse av ”holdning til innføring av lover”	72
5.2	Tolkning av resultater.....	73
5.3	Sammenligning av ”holdning til innføring av lover” i 1993 og 2000.....	77
5.4	Tolkning av resultatene fra 1993 og 2000	78
5.5	Oppsummering av analysene knyttet til synet på statens rolle	80

6	ANALYSE AV HOLDNING TIL MILJØVERN.....	83
6.1	Presentasjon av analysen av "holdning til miljøvern" i 2000.....	83
6.2	Analyse av holdning til miljøvern	85
6.3	Tolkning av resultater.....	86
6.4	Sammenligning av holdning til miljøvern i 1993 og 2000.....	89
6.4.1	Analyse av holdning til miljøvern i Norge, 1993 og 2000.....	91
6.4.2	Analyse av holdning til miljøvern i Storbritannia, 1993 og 2000.....	92
6.4.3	Analyse av holdning til miljøvern i Tyskland, 1993 og 2000.....	93
6.5	Tolkning av sammenligningen mellom 1993 og 2000.....	94
6.6	Oppsummering av analysene av "holdning til miljøvern".....	96
7	OPPSUMMERING OG KONKLUSJON	99
7.1	Utviklingen av miljøvern i de ulike landene	99
7.2	Forholdet mellom politisk system og oppfatning av miljøvern i de ulike landene	100
7.2.1	Synet på statens rolle	100
7.2.2	Holdning til miljøvern	101
7.3	Hvordan andre faktorer spiller inn på holdningen til miljøvern	102
7.4	Konklusjon	102
7.5	Videre forskning	103
	LITTERATURLISTE.....	105
	VEDLEGG	I

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for oppgaven

Miljøvern er et viktig problemområde i dagens samfunn. Miljøproblemene som har oppstått, viser at den enorme utviklingen som har skjedd i Vesten det siste hundreåret har gitt noen negative konsekvenser.

Det er også en rekke ulike sider ved ”miljøvern”. Både energiforsyning, forurensing og klimaendringer kan beskrives som ”miljøproblemer”. Dette gjør miljøvern til et stort tema hvor det er flere innfallsvinkler som kan belyse problemområdet.

Når det gjelder utviklingen av miljøvern til et politisk saksområde har det skjedd en utvikling fra 1970 og frem til i dag. Den moderne miljøvernbevegelsen oppstod på 1970 tallet, men sakene de har fokusert på har endret seg opp gjennom årene. Det er derfor interessant å se om det er forskjeller mellom miljøvernbevegelsen i ulike land og om dette kan skyldes hvordan det etablerte politiske systemet har forholdt seg til miljøvern.

Landene jeg har valgt å ta for meg i denne oppgaven er Norge, Tyskland og Storbritannia. Grunnen til at jeg har valgt disse landene er fordi de innenfor komparativ forskning på miljøvernfeltet kan sies å representere tre ulike former for hvordan staten har forholdt seg til miljøvern. I Norge blir staten ofte oppfattet som aktiv i forhold til miljøvern, Tyskland blir karakterisert som en stat som var sent ute med å inkludere miljøvernbevegelsen, mens miljøvernbevegelsen i Storbritannia blir stengt ute av det politiske systemet (Dryzek mfl, 2003). Samtidig spiller både Storbritannia og Tyskland viktige roller i den europeiske historien og ved å se på utviklingen av miljøvern i disse landene kan en få økt forståelse av hvordan miljøvernsaken står i Europa.

Et komparativt perspektiv gir mulighet til å vise ulike sider ved en sak og det gir rom for sammenlikning. Innenfor politisk sosiologi er dette en mye brukt metode. Ved å studere variasjoner mellom ulike politiske system og holdninger til miljøvern innenfor de ulike landene, kan en kombinere innsikter fra statsvitenskapelige bidrag med en mer sosiologisk innfallsvinkel. Det er ulike fremgangsmåter i en komparativ undersøkelse og i mitt tilfelle har jeg delt inn analysen i to deler. I den første delen beskriver jeg hvordan det enkelte land kan sies å representere ulike politiske systemer, ved hjelp av sekundærlitteratur. Deretter vil jeg bruke en representativ holdningsundersøkelse for å undersøke hvordan befolkningen i hvert av landene oppfatter statens rolle i forhold til miljøvern og hvor viktig befolkningen anser miljøvern for å være.

Mye av arbeidet innenfor miljøvern sosiologi har tatt utgangspunkt i Beck sin forståelse av risikosamfunnet. Beck viser at miljøproblemerne ikke bare er lokale, men de kan spre seg og få globale følger. Beck betegner smogproblemet i storbyer som demokratisk, siden de rammer alle like mye. Det samme gjelder forurensende utslipp. Dersom det skjer store utslipp i en del av verden, kan de lett få følger for resten av verden også (Beck, 1992). Dette begrepet blir ofte målt i form av spørsmål om risikooppfatning og hvor truende folk oppfatter miljøproblemer å være.

Innenfor den statsvitenskapelige fagtradisjonen er det mer fokus på miljøvern spørsmål i seg selv. Hva skiller dette problemområdet fra andre problemområder og hvordan oppfatter folk spørsmål knyttet til miljøvern? Det er også mye oppmerksomhet rundt utfordringene knyttet til de nye skillelinjene og de nye "grønne partiene". Gjennom sosiologien har jeg fått noen andre perspektiver på politikk og holdninger enn de som blir presentert innenfor den statsvitenskapelige tradisjonen. Jeg håper å kunne benytte bidrag fra begge fagtradisjonene for å belyse nye sider ved miljøvern som politisk sak og som et område for dannelse av en sosial bevegelse.

Innenfor politisk sosiologi er det oppstått en forståelse av at politikk får innvirkning på hvordan miljøvernorganisasjoner organiserer seg. I oppgaven ønsker jeg å videreføre dette perspektivet ved både å se på det politiske systemet og utviklingen av miljøvernorganisasjoner i det enkelte land. Det empiriske spørsmålet er hvorvidt disse to perspektivene kan forklare variasjoner i oppfatninger om miljøvern i de ulike landene.

1.2 Hovedspørsmål

I oppgaven ønsker jeg å se på forholdet mellom politikk og holdningsdannelse. Er det noen sammenheng mellom hvordan miljøvern spørsmål blir behandlet politisk og hvordan befolkningen oppfatter spørsmål knyttet til miljøvern? I analysen ser jeg nærmere på om det er noen sammenhenger mellom hva det politiske systemet gjør og hvordan folk oppfatter rollen til staten. Jeg vil undersøke om det er slik at den politiske organiseringen også får følger for holdningen til miljøvern blant befolkningen. Jeg vil ta i tillegg ta med flere variabler for å finne ut om det er andre faktorer som kan påvirke synet på miljøvern.

Dette kan settes opp som fire hovedspørsmål som vil bli undersøkt i oppgaven.

1) Påvirker den statlige organiseringen av miljøvern utviklingen av miljøvernbevegelsen?

Dette temaet viser hvordan organiseringen av det politiske systemet kan få konsekvenser for hvordan miljøvern blir behandlet og det vil igjen kunne påvirke hvordan staten møter miljøvernbevegelsen på.

Det første temaet i oppgaven gir en beskrivelse av det politiske systemet og utviklingen av miljøvernbevegelsen. Dette viser sammenhengen mellom den politiske organiseringen og utviklingen av miljøvernbevegelsen.

2) Påvirker den statlige organiseringen av miljøvern befolkningens syn på statens rolle i forhold til miljøvern?

Jeg ønsker å finne ut om det er noen sammenheng mellom hvordan det politiske systemet i hvert av landene har forholdt seg til miljøvern, og hvordan befolkningen oppfatter statens rolle. Gjennom beskrivelsen av den statlige organiseringen i forhold til miljøvern og analyse av spørsmål knyttet til synet på statens rolle ønsker jeg å belyse forholdet mellom hva staten gjør og hvordan befolkningen oppfatter statens rolle i forhold til miljøvern.

3) Påvirker miljøvernbevegelsen sin utvikling befolkningens prioritering av miljøvern? Og har befolkningens syn på statens rolle en effekt på prioriteringen av miljøvern?

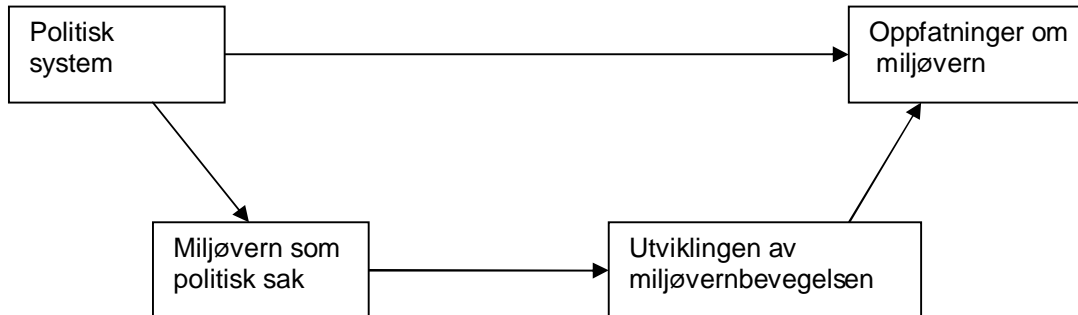
Miljøvernbevegelsen sin utvikling gir et utgangspunkt for å vise hvordan miljøvern blir oppfattet av befolkningen. Hvilke saker som miljøvernbevegelsen er mest opptatt av, vil prege hvordan befolkningen oppfatter miljøvern. Det er også interessant å se om det er noen sammenheng mellom hvordan befolkningen ser på statens rolle i forhold til miljøvern og hvilke holdninger de har til miljøvern.

4) Er det andre faktorer enn landtilhørighet som har betydning for befolkningens holdning til miljøvern?

Andre faktorer som spiller inn på holdningen til miljøvern er bakgrunnsvariabler som kjønn, alder og utdanning. Hvordan dette spiller inn er blitt tatt opp av blant andre Ronald Inglehart. Disse variablene blir tatt med i analysen av holdningen til miljøvern, siden de kan være med på å belyse sider ved holdning til miljøvern som ikke blir belyst ved kun å se på forskjeller mellom land.

Forholdet mellom de ulike temaene og hvordan de forholder seg til hverandre, kan settes opp på følgende måte:

Figur 1. Sammenheng mellom politikk og holdning til miljøvern

1.3 Begreper

To forskjellige begrepsapparater blir tatt i bruk for å beskrive særpreget ved det politiske systemet i hvert av landene og hvordan miljøvernbevegelsen har utviklet seg. Det første begrepsapparatet viser hvordan det politiske systemet påvirker statens miljøvernpolitikk og forholdet til miljøvernbevegelsen. Det andre begrepsapparatet gir en beskrivelse av miljøvernbevegelsen og hvordan den utvikler seg.

For å beskrive det politiske systemet er det tatt utgangspunkt i teoritradisjonen om ”politisk mulighetsstruktur”. En hovedtanke i denne tradisjonen er at hvordan staten er organisert vil påvirke mulighetene de nye bevegelsene har til å etablere seg. I denne forbindelse er organiseringen av valgordning, partisystem og det korporative systemet viktig. Begrepene om korporatisme og åpenhet i det politiske systemet danner et utgangspunkt for å studere forskjeller mellom land, når det gjelder hvor store muligheter miljøvernbevegelsen har til å utvikle seg. I oppgaven brukes dette for å beskrive hvordan utformingen av det politiske systemet kan virke inn på styrken til miljøvernbevegelsen.

Det andre begrepsapparatet beskriver utviklingen innenfor miljøvernbevegelsen. Her vil miljøvernorganisasjonene i hvert av landene bli delt inn etter tema for organisasjonene og hvordan de er organisert. Dette vil danne utgangspunkt for en sammenlikning av miljøvernorganisasjonene mellom de ulike landene.

Beskrivelsen av det politiske systemet og miljøvernbevegelsen vil bli foretatt ved hjelp av sekundærlitteratur fra hvert av landene. Funnene her danner utgangspunkt for hypoteser om hvordan befolkningen kan tenkes å oppfatte statens rolle og holdninger til miljøvern.

Sammen vil disse begrepsapparatene belyse flere sider ved miljøvernssaken og miljøvern som felt. Både statlig organisering og frivillig organisering påvirker befolkningens oppfatninger av miljøvernssaken. Faglig sett kan dette belyse nye perspektiver på forholdet mellom politisk organisering og holdning til miljøvern og samtidig kan det bidra til nye forståelser av samspillet mellom politikk og opinionsdannelse.

1.4 Empirisk grunnlag

Sekundærlitteratur er brukt for å finne ut hvordan utviklingen av miljøvernfeltet i disse landene har vært. Denne utviklingen gir bakgrunnskunnskap og er et utgangspunkt for å danne hypoteser om hvordan sammenhengen mellom land og befolkningen sin oppfatning kan være. Det viser også relevansen av de teoretiske begrepene som blir lansert om hvordan man kan forstå organiseringen av staten i de ulike landene og utviklingen av miljøvernbevegelsen. Gjennom presentasjonen av ulike teoretiske begreper og utviklingen av miljøvern i hvert av landene, blir det lansert hypoteser om hvordan befolkningen i de ulike landene ser på statens rolle i forhold til vern av miljøet og hvilke holdninger de har til miljøvern.

For å finne ut om det er sammenhenger mellom politisk system og oppfatning knyttet til miljøvern blant befolkningen, har jeg tatt for meg et datamateriale som er samlet inn i regi av ISSP i 1993 og 2000. Undersøkelsen heter "Om verdier, natur og miljø" og er en representativ spørreundersøkelse som er foretatt i flere land. Jeg har plukket ut resultatene for Norge, Storbritannia og Tyskland. I undersøkelsen er det stilt spørsmål om oppfatninger både om ulike sider ved miljøvern og om statens rolle i forhold til vern av miljøet.

1.5 Disposisjon av oppgaven

Kap. 2. Presentasjon av begreper knyttet til den politiske utviklingen av miljøvern og fremveksten av miljøvernbevegelsen.

Kap. 3. Presentasjon av metoden og framgangsmåte i analyse av datamaterialet.

Kap. 4. Presentasjon av utviklingen av statens forhold til miljøvern og miljøvernbevegelsen i hvert enkelt land. Disse vil danne utgangspunkt for en drøfting av relevansen til de ulike begrepene og danne utgangspunkt for hypoteser om synet på statens rolle når det gjelder miljøvern og prioritering av miljøvern i befolkningen.

Kap.5. Analyse og tolkning av landene når det gjelder befolkningens syn på miljøvernpolitikk.

Kap. 6. Analyse og tolkning av holdninger til miljøvern i landene.

Kap. 7. Avslutning og oppsummering av hovedfunn.

2 Begreper knyttet til utviklingen av miljøvern

For å vise hvordan miljøvernbevegelsen har oppstått og hvordan miljøvernsaken har utviklet seg de senere årene, vil jeg benytte tre ulike innfallsvinkler. Den første innfallsvinkelen trekker frem viktige sider ved den politiske utformingen av landene. Her vil det bli lagt frem faktorer som kan forklare hvorfor miljøvernbevegelsen har fått forskjellige politiske roller i Norge, Storbritannia og Tyskland. Hvordan landene er organisert påvirker de politiske mulighetene miljøvernbevegelsen har. I møte med det etablerte politiske systemet ønsker miljøvernbevegelsen å påvirke den politiske dagsorden. Hvordan de velger å gå frem for å oppnå dette målet vil derfor avhenge av hvordan det politiske systemet er organisert.

Den andre innfallsvinkelen viser fellestrekkene ved miljøvernbevegelsen. Den viser hvorfor de nye bevegelsene oppstår, hva som er nytt ved de ”nye sosiale bevegelsene” og hvordan miljøvernbevegelsen kan utvikle seg.

Den tredje innfallsvinkelen viser andre faktorer som kan påvirke mennesker sin oppfatning av hvor viktig miljøvern er. Hvem er det som er mest opptatt av de nye problemområdene? Er det rimelig å anta at det er forskjell mellom mennesker, utfra for eksempel alder og utdanning, når det gjelder hvor viktig de anser miljøvern for å være?

2.1 Politisk mulighetsstruktur

Det er mange sider ved staten som kan påvirke organiseringen av nye sosiale bevegelser. Herbert Kitschelt betegner ”politisk mulighetsstruktur” som sammensatt av :

Specific configurations of resources, institutional arrangements and historical precedents of social mobilizations” (Kitschelt, 1986:58).

Ved å se på hvilke politiske strukturer som omgir de nye sosiale bevegelsene kan man forklare en god del av variasjonene mellom slike bevegelser i ulike land. En sammenlikning av bevegelsene i land som har enkelte fellestrekk, men som er ulike på andre områder, kan vise hvordan ulike politiske mulighetsstrukturer påvirker valg av strategier i de nye bevegelsene (Kitschelt, 1986:58).

I oppgaven har jeg valgt å fokusere på organiseringen av det politiske systemet i forhold til det korporative systemet, partisystemet og valgsystemet. Grunnen til at jeg har valgt disse

sidene ved staten, er fordi de har vist seg å være avgjørende for hvilke muligheter miljøvernbevegelsen har for å få politisk innflytelse.

2.1.1 Betydningen av korporatisme for miljøorganisasjoner

Den korporative kanal består av organisasjonseliter, høringsrunder og lobbyvirksomhet. I denne kanalen er det hvilke ressurser den enkelte deltager besitter som avgjør forhandlingsstyrken og ikke hvor mange som støtter opp om denne deltageren. Denne står altså i en viss kontrast til valgkanalen hvor det er antall stemmer som teller (Østerud, 1996:33). Hvilke grupper som blir inkludert i forvaltningen på denne måten varierer mellom land. Hvor stor praktisk innflytelse deltagerne får varierer også.

I studien "Green States and social movements" vektlegger forfatterne betydningen av korporatisme for å forklare hvordan miljøvernbevegelsen organiserer seg i hvert av landene. I denne studien blir det korporative systemet innenfor landene karakterisert enten som "åpent" eller "lukket" etter hvor lett eller vanskelig det er for organisasjoner å få innflytelse i forhandlinger med forvaltningen (Dryzek, et al, 2003). I forhandlingssituasjonen mellom organisasjonene og staten kan det være vanskelig å si om det er organisasjonene som har erobret det statlige beslutningsapparatet, eller om det er beslutningsapparatet som har erobret dem (Østerud, 1996:84).

For å forklare hvorfor miljøvernssaken har utviklet seg på ulike måter i forskjellige land er det viktig å se på hvordan den korporative kanalen er organisert. I artikkelen "Bringing the state back in: Strategies of Analysis in Current research" fra 1985, gir Theda Skocpol en begrunnelse for hvorfor det er viktig å studere stater for å kunne beskrive en politisk utvikling. Hun hevder at det er gjort for lite forskning på statens betydning og at fokuset er lagt for mye på det som er felles i demokratiske land og at det derfor er variasjoner som er oversett. Hun kritiserer tendensen til å behandle alle industrialiserte, demokratiske land som et produkt av befolkningens ønsker og preferanser, men mener det er viktig å ha fokus på hvordan det politiske systemet er organisert i det enkelte land (Skocpol, 1985:9,28).

Hun henviser i den forbindelse til Nettle som har gjort en undersøkelse av europeiske land og finner at de fleste ser på den politiske forvaltningen som en selvstendig arena som både tilhengere og motstandere bruker for å hevde sine interesser (Nettle i Skocpol, 1985:22). Formen for kollektive handlinger som grupper og politiske ledere hevder sine interesser gjennom, er delvis skapt i forholdet til strukturer og aktiviteter i staten (Skocpol, 1985:22).

Denne formen for å fremme sine interesser, er blitt betegnet som "korporatisme" og hvordan korporatismen er utformet varierer mellom land. Hvor åpent eller lukket det

korporative systemet er, påvirker hvilke muligheter miljøorganisasjonene har for å få innflytelse i det politiske systemet.

2.1.2 Betydningen av partisystemet på etablering av nye partier

Stein Rokkan etablerte konfliktlinje modellen for å vise hvordan befolkningens stemmevaner hadde bakgrunn i nasjonale konfliktlinjer. I følge denne tradisjonen blir partivalg forklart utfra konfliktstrukturer innenfor en nasjon. Disse konfliktlinjene fører til relativt stabile politiske skillelinjer innenfor det politiske systemet. Hvordan folk stemmer kan dermed forklares av hvordan de er plassert i sosiale strukturer som klasse, religion og regional tilhørighet. Denne tradisjonelle måten å tenke rundt stemmegivning har blitt utfordret ettersom folks stemmevaner ikke lenger er stabile og nye partier har oppstått.

Hvorfor nye partier oppstår og hvem som stemmer på disse partiene er Ferdinand Müller-Rommel opptatt av. Han antar at politikken til de nye partiene reflekterer verdisystemet og ideologien i de nye sosiale bevegelsene. Med fremveksten av nye verdiorienteringer i vestlige industrisamfunn, sammen med nye partier som er basert på økologi og protest, har det oppstått en ny skillinje. Det fører til at stabiliteten til de etablerte partiene utfordres.

Ferdinand Müller-Rommel deler inn fremveksten av ”ny politikk” partier i to bølger. Den første bølgen består av små partier som befinner seg på venstresiden av politikken. Disse små, venstreorienterte partiene oppstod på 1960-tallet og de som var med i studentbevegelsen støttet ofte opp om disse partiene. Partiene ser på seg selv som et alternativ til de etablerte sosialistiske og kommunistiske partiene og de er spesielt opptatt av offentlig kontroll over politiske og økonomiske spørsmål og fremveksten av sosialpolitikk. De små, venstreorienterte partiene er imot bruk av atomkraftenergi fordi det styrker forholdet mellom militære og økonomiske krefter. Dette fører til at de fleste er mot medlemskap av NATO og for en atomkraftfri sone i Europa. Mange av de som er engasjert i miljøvernsaken, antikjernekraft og fredsbevegelsen støtter opp om disse partiene.

Den andre bølgen av ”ny politikk” partier består av nyetablerte ”grønne partier”. De er etablert på nasjonalt nivå i tolv europeiske land. De fleste av disse partiene er små, men enkelte er representert i nasjonalforsamlinger. Representasjonen fra disse partiene er høyere enn for andre små partier og de har fått et økt stemmeantall de siste årene. Dette sier mot hypotesen om at nyetablerte partier ofte har små sjanser for å få en varig plass innenfor det etablerte politiske systemet (Müller-Rommel, 1990).

Den politiske innflytelsen til disse partiene er først og fremst relatert til de nye sakene og en ny form for politisk deltagelse og kommunikasjon som disse partiene har ført inn i den

offentlige debatt (Müller-Rommel, 1990:216). Müller-Rommel konkluderer med at ”ny politikk” partier får støtte fra medlemmer til de nye bevegelsene. Han finner også at oppslutning til nye partier er mer avhengig av hvordan det politiske systemet er utformet, enn hvor mye støtte de nye bevegelsene får (Müller-Rommel, 1990:225). De nye partiene blir også værende i det politiske landskapet så lenge ikke andre partier tar over sakene deres (Müller-Rommel, 1990:230).

2.1.3 Betydningen av valgordning

Valgordning spiller inn på hvor stor oppslutning et parti må ha for å få representasjon i nasjonalforsamlingen. Hvorvidt valgordningen er basert på forholdstallsvalg eller flertallsvalg har stor innvirkning på hvor mange partier som blir representert i nasjonalforsamlingen. I land hvor det er forholdstallsvalg er sannsynligheten for å få inn flere partier i nasjonalforsamlingen større enn i land hvor det er flertallsvalg. Ved forholdstallsvalg kan flere representanter fra samme distrikt komme inn i nasjonalforsamlingen og representere ulike partier, mens ved flertallsvalg blir vanligvis bare den representanten som får høyest oppslutning innenfor ett distrikt valgt inn. Valgordningen kan derfor få betydning for om nye partier kommer i nasjonalforsamlingen eller ikke.

Det varierer også mellom land med forholdstallsvalg hvor høyt stemmeantall partiene må ha for å komme inn i nasjonalforsamlingen. I land hvor det er lav sperregrense er det lettere å få inn nye partier enn i land med høy sperregrense. Dette har nær sammenheng med utviklingen av partisystemet. I land med lav sperregrense er det lettere å etablere nye partier som har enkeltsaker som hovedtema enn i land hvor det er høy sperregrense og det er vanskeligere å få inn nye partier. Men dersom det er for lett å komme inn med nye partier kan det føre til mange partier i nasjonalforsamlingen og at det dermed ikke blir plass for dannelsen av nye partier.

For å forstå etableringen av de nye grønne partiene og mangelen på slike i enkelte land, spiller utviklingen av partisystemet og valgordningen en viktig rolle. Rivedal bruker begrepet ”politisk handlingsrom” for å vise om det er plass til nye partier i nasjonalforsamlingen eller om det er vanskelig å få inn nye partier (Rivedal, 2000:24). Hvordan dette er i det enkelte land vil jeg gi en beskrivelse av i kapittel 4.

2.2 Oppsummering av ”politisk mulighetsstruktur”

I oppgaven ønsker jeg å finne ut om det er slik at den politiske organiseringen av miljøvernssaken får konsekvenser for hvordan befolkningen i ulike land oppfatter miljøvern. I

forhold til problemstillingen min er teorien om ”politisk mulighetsstruktur” interessant. Denne teorien viser sider ved det politiske systemet som et utgangspunkt for en beskrivelse av sammenhengen mellom miljøvern og politikk. Stater kan deles inn etter valgordning og korporativt system. Valgordningen viser hvordan valg til nasjonal forsamlingen blir avholdt. I land med forholdstallsvalg er det lettere å få inn flere partier i nasjonalforsamlingen enn i land med flertallsvalg. Hvordan den korporative kanalen er organisert, viser hvilke muligheter miljøvernbevegelsen har for å få tilgang til politiske beslutningsfora.

Inndelingen kan settes opp i en firefelts tabell der valgordningen enten er flertallsvalg eller forholdstallsvalg, mens det korporative systemet enten er ”åpent” eller ”lukket” etter hvor lett det er å få tilgang til forvaltningen.

Dette kan deles inn på følgende måte:

Modell 2.1. Firefeltstabell over korporativ kanal og valgsystem

	Valgordning	
Korporativ kanal	Åpen Forholdstall	Åpen Flertallsvalg
	Lukket Forholdstall	Lukket Flertallsvalg

Hvilke av disse trekkene som kjennetegner det politiske systemet i Norge, Storbritannia og Tyskland vil jeg vise i kapittel 4.

Samtidig som det politiske systemet er organisert på ulike måter i de forskjellige landene, er det også en del fellestrekk ved miljøvern som politisk sak. I det neste avsnittet vil jeg presentere ulike begreper om hvordan miljøvernbevegelsen og utviklingen innenfor denne kan forstås.

2.3 Fremveksten av nye sosiale bevegelser

Jeg ønsker å benytte flere begreper som gir en forståelse av hvordan nye bevegelser har vokst frem utenfor det politiske partisystem. Det er tre sider ved de nye bevegelsene som jeg ønsker å belyse i dette kapitlet. Det første viser hvorfor disse bevegelsene oppstod, det andre viser hva som er nytt ved disse bevegelsene, mens det tredje tar for seg hvordan disse bevegelsene utvikler seg.

2.3.1 Inglehart – hvorfor oppstår de nye bevegelsene?

Ronald Inglehart sin tese om ”post-moderne verdier” har stor innflytelse på forskningen rundt fremveksten av de nye sosiale bevegelsene. Han forklarer endringer i folk sine oppfatninger

rundt politikk med at det har oppstått nye verdier i etterkrigsgenerasjonene og at denne endringen av verdier fører til fremveksten av nye bevegelser.

Mens tidligere generasjoner var opptatt av materielle behov som sikkerhet og rikdom, er etterkrigsgenerasjonene mer opptatt av verdier som selvrealisering og sosialt fellesskap. Dette fører til fokus på nye saker som fredsbevegelse og kvinnekamp. Han legger vekt på at verdier som demokrati og ytringsfrihet er viktige i de nye organisasjonene som oppstår fra 1970-tallet og fremover. Inglehart betegner disse verdiene som postmaterialistiske i motsetning til de materialistiske verdiene som kjennetegner førkrigsgenerasjonene. Ettersom de tidligere generasjonene dør ut, vil de nye verdiene bli de rådende og det vil føre til en ”stille revolusjon” (Inglehart, 1977).

Det faktum at nye verdier oppstår i Vesten på 1960 tallet forklarer han utfra sosialisering og knapphetshypotesen (Inglehart, 1990:47). I oppveksten blir det dannet forholdsvis varige trekk og oppfatninger i form av verdier. Oppvekstvilkårene danner erfaringer som former verdiene for resten av livet. Dersom en vokser opp i en fattig familie, vil det å oppleve rikdom bli en verdi. Det fører til det han betegner som materielle verdier. Dersom en derimot vokser opp i rikdom vil ikke de materielle behovene spille så stor rolle og de postmaterielle verdiene blir dermed viktigere. Generasjonene som vokste opp på 50-tallet opplevde stor velstand og de har derfor mindre materialistiske behov enn generasjonene før, som vokste opp i fattigdom (Inglehart, 1990:48).

For å forklare hvorfor disse nye verdiene oppstår bygger Inglehart på Maslow sin behovspyramide. Behovspyramiden setter opp menneskelige behov som ett hierarki. Når mennesker får dekket sine ”basis” behov, får de nye, høyere ordens behov. Basisbehovene er i følge Maslow mat og klær. Når mennesker så får disse behovene dekket, vil de få andre behov som de ønsker å få dekket (Dalton, 1988:80).

Ifølge Inglehart er ”basisbehovene” til staten å bekjempe stigende priser, sørge for økonomisk vekst og stabil økonomi, opprettholde orden, bekjempe kriminalitet og å ha et sterkt forsvar. Når staten dekker disse behovene, vil befolkningen få nye ønsker. De vil ønske å utvikle seg selv og å få oppfylt nye behov for sosiale fellesskap og selvrealisering (Dalton, 1988:80).

Knapphetshypotesen bygger på den økonomiske forutsetningen om grensenytte. Når det er mangel på en vare vil verdien av denne varen stige. Inglehart setter det i sammenheng med behovspyramiden på den måten at jo høyere en kommer i behovshierarkiet desto mer verdi får dekkningen av de nye behovene (Dalton, 1988:80). Dette er verdier som det er mangel på og

verdien av å få oppfylt disse vil være større enn de behovene som befinner seg lavere nede i behovshierarkiet.

Utfra disse perspektivene danner Inglehart et utgangspunkt for holdningsundersøkelser. Han konstruerte en materialisme-postmaterialisme indeks som viser hvorvidt mennesker er preget av materialistiske eller postmaterialistiske verdier. Dette måles i forhold til ønsket om å få større innflytelse i styringen av landet, i jobben og i samfunnet, et varmere samfunn samt ytringsfrihet og vakre byer. I utgangspunktet bestod indeksen av fire spørsmål, hvor kun ett målte holdninger til naturvern. Det gikk ut på om de syntes det var viktig med "vakre byer". Den ble etter hvert utviklet til å innbefatte 12 faktorer og begge typene av verditestene blir fortsatt mye brukt i survey undersøkelser.

Inglehart så i utgangspunktet ikke på naturvern som den viktigste faktoren i postmaterialismen. Demokratiske hensyn som større grad av innflytelse på politiske beslutninger, ytringsfrihet og flat beslutningsstruktur var viktigere for å beskrive en postmaterialistisk tankegang. Hans nyere arbeider viser likevel at prioriteringer av økonomisk vekst kontra vern av miljø utgjør ytterpunktene på en materialisme-postmaterialisme skala. Miljøvern spiller derfor en viktig rolle i nyere arbeider knyttet til teorier rundt postmaterialisme (Aardal, 1993:45).

Ronald Inglehart sin teori om "postmaterialisme" og fremveksten av nye verdier har fått mye oppmerksomhet. Dette gjelder både forskning som støtter opp om hans antagelser og forskning som stiller seg kritisk til denne teorien. Som vi så i forrige avsnitt bygger Müller-Rommel sin forståelse av "nypolitikk" på oppfatningen om at det har skjedd endringer i folks stemmegivning og han forklarer endringen med utgangspunkt i Ronald Inglehart sin tese. Andre som er mer kritiske til dette perspektivet er blant andre Bernt Aardal. Han viser til at det er store variasjoner mellom land når det gjelder innflytelse av postmaterialistiske verdier og at strukturelle faktorer fortsatt spiller en viktig rolle for å forstå folk sine holdninger og verdier. Et annet spørsmål er om verdier er så stabile som Inglehart gir uttrykk for eller om de er foranderlige.

2.3.2 Dalton- hva er nytt?

Russell J. Dalton ser på hva som kjennetegner de nye bevegelsene. Blant annet fokuserer han på hvordan nye aksjonsformer og former for politisk aktivisme oppstår, og hva som preger disse i ulike land. Dalton var en av de første til å bruke Ronald Inglehart sin verditeori for å forklare hvorfor de nye bevegelsene oppstod. Han har gjort flere tverrnasjonale undersøkelser hvor han sammenligner miljøbevegelsen i ulike land. I 1994 foretok han en undersøkelse av

alle miljøverngrupperinger i land som tilhører EU. Han fant ut at det er store forskjeller mellom ulike miljøvernorganisasjoner. De har ulik ideologi, ulike typer organisering, ulikt forhold til massemedia og det politiske system. Boken har derfor fått navnet ”Den grønne regnbue”, siden alle disse organisasjonene er grønne, men har ulike grønne nyanser (Dalton, 1994:246). Han deler miljøvernbevegelsen inn i ulike typer miljøorganisasjoner etter hvilket fokus den enkelte miljøorganisasjonen har og hvordan den er organisert. Studien viser at miljøvernorganisasjonene representerer ulike retninger, etter hvordan de organisert og hvilke tema de er opptatt av. Denne kategoriseringen vil jeg bruke videre i oppgaven for å vise særpreget ved de mest betydningsfulle miljøorganisasjonene i det enkelte land.

Dalton sine undersøkelser er komparativt anlagt. Han ser på forskjeller mellom de ulike miljøorganisasjonene, men er ikke så opptatt av konteksten som miljøorganisasjonene står i. Han velger å sammenligne miljøorganisasjonene i flere land, fordi det kan belyse hva som er felles og hva som er særegent for hvert av landene når det gjelder de nye formene for politikk (Dalton, 1988:2).

Forandringene i politikken mener han oppstår på grunn av endrede sosioøkonomiske vilkår i disse landene og endringene fører til en dannelse av postindustriell identitet. De viktigste endringene i vestlige land etter 2. verdenskrig er, ifølge Dalton, den økonomiske veksten og myndigheten sin mer aktive rolle i samfunnet. Samtidig som folk har fått høyere utdanning, blir samfunnet mer preget av individualisme. Klassetilhørighet får mindre betydning og dette fører til en ny type politikk som er preget av nye former for aktivisme. Nye politiske former fører til nye politiske saker og dette gjør demokratiet mer levedyktig (Dalton, 1988:9).

2.3.3 Hvordan utvikler miljøvernbevegelsen seg?

Jeg vil i denne delen presentere to teoretikere som har tanker om hvordan de nye sosiale bevegelsene utvikler seg. Den første er Claus Offe, som har studert utviklingen av ”De grønne” i Tyskland. Den andre er Russell W. Neuman som undersøker hvordan oppmerksomheten rundt blant annet miljøvern endrer seg.

Claus Offe- Livssyklusperspektivet

Offe beskriver ulike faser som de nye bevegelsene vil møte. Mens den første fasen er preget av etablering av saksområder hvor de nye organisasjonene får mye oppmerksomhet, vil de etter hvert få behov for å bli mer etablert. Han mener det er noen særtrekk ved de nye bevegelsene som gjør at de møter andre utfordringer, enn det de mer etablerte interesseorganisasjonene gjør.

Det spesielle med de nye bevegelsene er at de er oppstått som en reaksjon på bestemte samfunnsproblemer. Både kvinnesaken, kampen mot atomvåpen og miljøvern er tema som var aktuelle også før de fikk gjennomslag som politiske saksområder og oppmerksomheten rundt disse kampsakene etablerte seg i løpet av 70-årene.

Offe mener det er noe med måten disse spørsmålene blir reist på som gjør at organisasjonene vil møte spesielle utfordringer og som gjør at de kan betegnes som "nye bevegelser", i motsetning til de interesseorganisasjonene som etablerte seg i 1950-årene. Offe fortrekker likevel å bruke begrepet "sosiopolitiske bevegelser" om disse bevegelsene i stedet for "nye sosiale bevegelser". Han mener det ikke er noe nytt ved at det oppstår nye bevegelser, men det nye ved disse bevegelsene er at de oppstår som en protest til moderniseringsprosessen (Offe, 1990:234). I stedet for å bygge på en idé om en helt ny fremtid og en ny type samfunn, bygger de nye sosiopolitiske bevegelsene på kritikk av enkelte sider ved det moderne samfunnet. De har likevel ikke noen helhetlig, organisasjonmessig eller ideologisk rammeverk å forholde seg til og det fører til andre problemer enn det de tidligere "nye sosiale bevegelsene" møtte (Offe, 1990:235).

Han mener derfor at disse nye sosiopolitiske bevegelsene vil utvikle seg på andre måter enn de tidligere bevegelsene og denne utviklingen kan deles inn i ulike faser. Offe betegner disse fasene i utviklingen som oppstartsfasen, stagnasjonsfasen og institusjonaliseringsfasen.

Oppstartsfasen

Den første fasen bevegelsene går inn i er oppstartsfasen. Bevegelsene "tar av". De starter som kollektive handlinger og oppstår ofte i et institusjonelt vakuum. Den første forutsetningen for at bevegelsene skal kunne oppstå, er at de har ressurser som retten til å samles, kommunisere, demonstrere og protestere. Den andre forutsetningen er at det oppstår en mye omtalt og veldig synlig hendelse, eller antagelse om at noe slikt vil skje. Den tredje forutsetningen er at det vil bli klargjort hvilke grupper som står i fare for å bli rammet.

I denne fasen legges vekten på nødvendigheten av en reaksjon. En institusjonalisering av virksomheten blir enten sett på som unødvendig eller som uønsket. Grunnen til det er at det blir sett på som nødvendig med en umiddelbar handling og fordi en institusjonalisering kan føre fokuset vekk fra sakene. Vekten legges derfor på innholdet i protestene og ikke på formene.

Diskursen er i denne fasen preget av militant retorikk, spontanitet og ofte konfrontasjon. Handlingene følger ikke planer, strategier eller lederskapsbeslutninger, men de er oppfattet som svar på provokasjoner med radikale krav. Gruppen av kjerneaktivister oppfattes ikke som ledere, men blir oftere omtalt som "talsmenn" eller "organisatorer". Det er heller ingen

forskjell på ledelse, medlemmer og ikke-medlemmer. Alle som føler seg som en del av gruppen er en del av gruppen og det kan føre til problemer med å definere hvem som egentlig er målgruppen for organisasjonen (Offe, 1990:237).

Stagnasjonsfasen

I denne fasen blir tidsperspektivet et problem. Handlingene og protestene svarer på nåværende utfordringer som oppfattes som farer og danner grunnlag for frykt. Bevegelsene ønsker en rask og snarlig løsning og er derfor ikke åpne for forhandlinger, endringsprosesser eller sakte forbedring. Tidsaspektet som trengs for å løse problemene blir presentert som minimal, selv om problemene egentlig er av en slik karakter at det vil ta lang tid å løse dem.

I dette stadiet i livssyklusen til bevegelsene er det mulig å bli offer både for egen suksess og fiasko. Dersom bevegelsen lykkes, slik at situasjonen som førte til reaksjonen løses, kan aktivistene føle at det ikke lenger er nødvendig med protestaksjoner. En annen form for suksess er hvis det oppstår høy grad av mobilisering og deltagelse, slik at "alle andre" blir opptatt av problemet og ens egen deltagelse blir mindre nødvendig. Ulike typer "frustrasjoner over deltagelse" kan føre til økt lyst til å overlate byrden av engasjement til andre.

Denne typen frustrasjoner blir enda mer umiddelbar dersom bevegelsen ikke lykkes, hvis det tar lengre tid å finne en løsning enn forventet, eller støtten til bevegelsen blir mindre og motstanden øker. Problemene med minkende oppslutning blir ekstra stor hvis bevegelsen mangler lederskapsmodeller, roller for medlemskap og etablerte prosedyrer for å løse konflikter og uenighet. For å fortsette å fungere, blir fokuset i denne fasen av livsløpet på intern kommunikasjon og organisasjonsmessig formalisering (Offe, 1990:237-238). En fortsettelse av bevegelsen krever altså en mer formell organisering og institusjonalisering. Bevegelsen går da inn i den tredje fasen og møter det attraktive og farlige ved institusjonalisering.

Institusjonaliseringsfasen

Når den formelle organisering er på plass møter bevegelsen følgende dilemma: det er en opposisjon som frykter institusjonalisering og derigjennom byråkratisering, sentralisering, fremmedgjøring og deradikalisering (Offe, 1990:240).

Dette kan møtes på flere måter og Offe beskriver i dette avsnittet utviklingen innenfor "det grønne partiet" i Tyskland. Her skjedde en institusjonalisering av bevegelsen til å bli et politisk parti. Dette kan sees på som den sterkeste formen for institusjonalisering siden et politisk parti vil få støtte, ikke bare fra de som er villig til å gi pengebidrag, men også fra de som stemmer på partiet. I Tyskland gir staten bidrag til alle politiske partier, også de som kun oppnår et begrenset stemmeantall og på den måten blir bevegelsen styrket gjennom å etablere

seg som et politisk parti. Ifølge Offe var det store fordeler for miljøvernbevegelsen å etablere ett politisk parti. Siden de kunne forene ulike sosiale bevegelser kunne de få støtte fra forkjempere for ulike saker og på den måten motvirke svinginger i oppmerksomheten rundt enkeltsaker. I Tyskland representerer dermed "det grønne partiet" ikke bare miljøvern, men også andre av de nye sakene som kvinnekamp og kampen mot kjernekraft (Offe, 1990:241).

Når det blir etablert en slik sterk bevegelse vil den ha mulighet til å påvirke befolkningens oppfatninger om miljøvern. Hvilke tema som organisasjonene er opptatt av vil kunne prege miljøverndebatten i sterkere grad enn i land hvor miljøvernbevegelsen står svakere.

Neuman og Downs oppmerksomhetssyklus

Mens Claus Offe ser på utviklingen av organisasjonene i seg selv, er Neuman opptatt av media sin rolle når det gjelder etableringen av nye saksområder. Han tar i artikkelen "The threshold of public attention" opp hvordan oppmerksomheten rundt politiske saker går i bølger, både når det gjelder media sin oppmerksomhet og når det gjelder hvor viktig folk oppfatter de ulike sakene å være. Han behandler ti saker i denne artikkelen og to av disse knyttes til miljøvern (Neuman, 1990).

Teorien om oppmerksomhetssyklus ("issue-attention" cycle) viser at folks oppfatninger om kriser ofte ikke reflekterer virkelige endringer i omgivelsene. I stedet vil den offentlige oppmerksomheten påvirke hvordan folk oppfatter ulike problemer. Anthony Downs (i Neuman, 1990) hevder at oppmerksomheten rundt problemer vil gå i en sirkel. Han deler denne sirkelen inn i fem stadier: Den første er førproblemstadiet, det neste er oppdagelsesstadiet, deretter kommer plataet, nedgangsstadiet og tilslutt postproblemstadiet.

Neuman undersøker denne teorien ved å se på forholdet mellom media sin oppmerksomhet og folk sin oppfatning av ulike problem. Folks oppmerksomhet er målt ved hjelp av spørreskjema, hvor det er stilt et åpent spørsmål om "Hvilket problem synes du er mest påtrengende i dag?" Denne spørsmålsformuleringen er stilt i gjentatte undersøkelser på flere tidspunkt (Neuman, 1990:165). Media sin oppmerksomhet er målt etter antall oppslag i aviser og magasiner som er viet hver enkelt av de ti sakene som undersøkes.

Han deler de ti problemområdene inn i fire ulike former for problemer. Den første gruppen av problemer kaller han "kriser", den andre gruppen kaller han "symbolske kriser", den tredje gruppen betegner han som "problemer" og den fjerde gruppen som "ikke-problemer". De mest interessante sakene i forhold til mine spørsmål er: "Energikrisen fra 1972-1980" som blir plassert under gruppen for "kriser", og "Forurensing fra 1968-1980" som blir plassert i gruppen for "symbolske kriser" (Neuman, 1990:165).

Spørsmålet er om Downs sin oppmerksomhetssyklus gir et godt bilde av forholdet mellom hvor viktig folk oppfatter de ulike problemene å være, og den oppmerksomheten media gir til disse problemene. For å vise dette vil jeg først presentere Downs sin oppmerksomhetssyklus mer grundig.

Presentasjon av Downs' oppmerksomhetssyklus

Førproblem stadiet

På dette stadiet har problemet oppstått, men det har ikke fått offentlig oppmerksomhet enda. Downs registrerer at problemene kan være vel så alvorlige i denne fasen som senere, når den offentlige oppmerksomheten øker sterkt.

Oppdagelsesstadiet

Dette betegner Downs som oppmerksomhetsterskelen. Plutselig stiger graden av oppmerksomhet og problemet går fra å være et ikke-problem til å bli et problem. Dette stadiet er ofte forbundet med en sterk følelse av at "dette kan vi gjøre noe med".

Platået

Det er en økende bevissthet om at problemet ikke kan løses på en enkel måte og at problemet er sammensatt. Entusiasmen og følelsen av dramatisk synker og det fører til det neste stadiet.

Nedgang

En rastløs offentlighet blir uoppmerksom på problemet og kanskje frustrert.

Post-problemstadiet

Det gamle problemet synker inn i en periode med ingen oppmerksomhet, selv om de objektive forholdene ikke nødvendigvis er endret.

Stemmer Downs syklus med funnene til Neuman?

Neuman deler som nevnt de ti problemområdene inn i fem ulike kategorier hvor energikrisen er plassert under kategorien "faktiske kriser" og forurensing er plassert under "symbolske kriser".

De faktiske krisene

Krisene opptrer som følge av faktiske hendelser og Neuman finner i sin undersøkelse at de har en annen oppmerksomhetssyklus enn den Downs skisserer. Disse problemene er virkelige. Krisene har en begynnelse og en slutt og de er ikke vedvarende. Neuman finner at oppmerksomheten rundt disse problemene øker når problemet blir kjent, men synker når problemet er løst. I forhold til energikrisen kan dette forklares ved at selv om det fortsatt kan bli energimangel har folk tilpasset seg den nye situasjonen og faren for mangel på energi blir dermed ikke lenger påtrengende (Neuman, 1990:167). Forholdet mellom media sin oppmerksomhet og folks oppfatninger har en ganske lik utvikling.

De symbolske krisene

I undersøkelsen hans viser det seg at disse i en spesiell grad opptrer i tråd med Downs' antagelser. Når det gjelder hvor mange som oppfatter dette som et viktig problem og andelen av mediaomtale, når ikke disse krisene de helt store høydene (Neuman, 1990:170). Samtidig viser det seg at slike problemer har potensial til å komme over terskelen for oppmerksomhet. Dette skjer hvis det oppstår spesielle hendelser knyttet til slike problemer og da øker også oppmerksomheten rundt problemet. Men dersom det ikke oppstår spesielle problemer ligger problemområdet i dvale. Utfra denne undersøkelsen kan det derfor se ut som om problemer knyttet til forurensing er avhengig av spesielle hendelser for å få oppmerksomhet.

Undersøkelsen til Neuman er interessant i forhold til oppgaven siden denne viser hvordan oppmerksomheten knyttet til miljøvern får ulike typer oppmerksomhet. Mens akutte kriser som energimangel fikk stor oppmerksomhet både blant media og i folk sin bevissthet, skjer ikke det samme med problemer knyttet til forurensing.

Dette understreker på mange måter Claus Offe sitt poeng med hva som skiller de tidligere sosiale bevegelsene fra de nyere. Siden forurensing og andre ikke-akutte miljøproblemer som klimaforandringer ikke får en jevnt stor oppmerksomhet, men heller får noe oppmerksomhet innimellom, er det en utfordring for miljøvernbevegelsen å sette miljøproblemene på dagsordenen.

I redegjørelsen for styrken til miljøvernbevegelsen vil "livssyklusperspektivet" og "oppmerksomhetssyklusen" vise to forskjellige måter miljøvernssaken kan utvikle seg på. Dersom miljøvernbevegelsen klarer å etablere seg til et politisk parti med en solid velgerskare, kan det tyde på at det er skjedd en varig etablering av miljøvern som politisk sak. I de landene hvor dette ikke er tilfelle, men hvor det heller ser ut til at den politiske oppslutningen rundt miljøvern er svingende, vil Neuman sin redegjørelse for oppmerksomhetssyklusen til miljøvern sannsynligvis gi et mer riktig bilde av oppmerksomheten knyttet til miljøvern.

2.4 Oppsummering av fremveksten av nye sosiale bevegelser

Disse teoretiske begrepene peker på ulike sider ved miljøvernssaken i forhold til andre politiske saker. Inglehart forklarer hvorfor de nye sosiale bevegelsene oppstår og ser på dem som et resultat av et verdiskifte i befolkningen. Dalton beskriver hva som kjennetegner de nye sosiale bevegelsene og deler de inn etter visse kjennetegn. Claus Offe tar for seg utviklingen innenfor miljøorganisasjonene og hvordan de utvikler seg fra å være tilfeldige

sammenslutninger til å bli etablerte organisasjoner. Russell Neuman viser at oppmerksomheten rundt miljøvernproblemer har en tendens til å variere over tid.

Spørsmålet er om dette stemmer overens med hvordan situasjonen i de ulike landene er. Er det slik at disse begrepene gir et bedre bilde av miljøvernbevegelsen i noen av landene enn i andre? Hvorvidt de utviklingstrekkene som Claus Offe og Russell Neuman beskriver stemmer med utviklingen innenfor de landene jeg studerer, vil bli drøftet i kapittel 4 og i analysene av holdningen til miljøvern.

2.5 Andre faktorer som kan forklare variasjon i holdning til miljøvern

Det er også andre faktorer enn politisk system og styrke til miljøvernbevegelsen som kan forklare variasjoner i holdninger til miljøvern. I holdningsundersøkelser er det vanlig å anta at kjønn, alder og utdanning og sektor kan påvirke hvordan mennesker ser på ulike problemområder.

I forhold til dette gir Inglehart sin teori visse retninger for hvordan sammenhengen kan tenkes å være. Han peker spesielt på betydningen av alder for å forklare variasjoner og forklarer dette utfra et generasjonsperspektiv. Han antar at yngre vil være mer positive til miljøvern enn eldre på grunn av de ulike oppvekstvilkårene de vokste opp i.

Utdanning kan også være med på å påvirke holdninger til miljøvern, men da som følge av at de som har høyere utdanning ofte kommer fra ressurssterke familier og dermed har et annet verdsett enn de som kommer fra mindre ressursrike familier. Han trekker frem at ikke bare den faktiske undervisningen, men også de sosiale nettverkene som dannes innenfor undervisningssystemet kan føre til en endring i holdning (Aardal, 1993:43).

Effekten av sektor blir også forklart utfra at valg av arbeidstilknytning skyldes foreliggende verdier i mennesket og at det derfor ikke er tilknytning til sektor som påvirker holdningen til miljøvern, men at det er tidligere holdninger som påvirker valg av sektor (Aardal, 1993:44).

Kjønn er ikke vesentlig for Inglehart, men i den grad kjønn kan spille inn på holdninger til miljøvern, mener han at kvinner vil være mindre opptatt av miljøvern enn menn, siden de er mer opptatt av materiell trygghet for familien enn det menn er (Aardal, 1993:74). Også betydningen av kvinners større religiøsitet og binding til tradisjonelle kjønnsroller knytter kvinner nærmere til industrisamfunnet og dermed til de materialistiske verdiene.

Bernt Aardal peker på andre forklaringer for å vise hvordan bakgrunnsvariablene kan påvirke holdninger til miljøvern i befolkningen. Dette gjør han ved hjelp av det han kaller ”et forankringsperspektiv” som står i en viss kontrast til ”verditeorien”. I stedet for å legge vekt

på faktorer i barndommen som en forklaring på variasjoner, legger han vekt på hvordan personene står i forhold til sosial og økonomisk forankring i dag (Aardal, 1993:271). Dette står i forbindelse med en drøfting om hvorvidt verdier er vedvarende eller om de endrer seg. Inglehart tar den posisjonen at verdier er vedvarende og ikke endrer seg (Aardal,1993:38), mens Aardal ser på verdier som omskiftelige og at de endrer seg over tid (Aardal, 1993:55). Dermed blir tolkningen av variasjonene forskjellige, selv om resultatene i enkelte tilfeller peker i samme retning.

Ifølge Aardal sitt perspektiv kan både kjønn, alder, utdanning, og yrke være med på å forklare forskjeller i holdning til miljøvern. Han ser på plasseringen innenfor arbeidsmarkedet og mener at kjønn kan ha effekt på holdning til miljøvern. Kvinner vil være mer opptatt av fremtiden til miljøet og siden de fleste kvinner arbeider innenfor omsorgsykker vil arbeidsplassen deres være mindre avhengige av økonomiske konjunkturer. Det vil derfor være lettere å prioritere miljøvern fremfor økonomisk vekst. Han peker på andre studier som viser at kvinner har et annet verdisyn enn menn, som teorien om ansvarsrasjonalitet. Han finner flere momenter som tyder på at kvinner vil være mer positive til miljøvern enn menn (Aardal, 1993:76).

Alder kan også i følge dette perspektivet påvirke holdningen til miljøvern. Aardal mener dette ikke nødvendigvis skyldes generasjonseffekter, men at plassering i forhold til yrke kan påvirke dette. Også i dette tilfellet vil de som står utenfor produksjonsprosessen være mer positive til miljøvern enn de som er i den. Det betyr at yngre vil være mer positive til miljøvern enn eldre.

Utdanning ser Aardal på som en mer komplisert faktor for å forklare hvorfor den skal kunne ha påvirkningskraft (Aardal, 1993) . Han ser på dette i sammenheng med yrke og finner at effekten av utdanning påvirker effekten av yrke. Det vil si at det er vanskelig å si hva som skyldes effekt av utdanning og hva som skyldes effekt av yrke på holdningen til energispørsmål.

Når det gjelder sektor er det igjen tilknytningen til produksjonsprosessen som kan føre til variasjoner i holdning mellom de som jobber i privat og offentlig sektor. Samtidig kan det også være verdier innenfor offentlig sektor som vektlegger sterkere føringer på vern enn på vekst.

Den største forskjellen i resultatene av analyser knyttet til holdning til miljøvern er hvordan kjønn vil falle ut. Aardal mener at kvinner vil være mer positive til miljøvern enn menn, mens Inglehart ser det som mer sannsynlig at menn vil være mer positive til miljøvern enn kvinner, hvis det i det hele tatt skulle være noen forskjell.

I analysene av holdning til miljøvern vil jeg ta med disse variablene, både for å undersøke hvordan sammenhengen mellom bakgrunnsvariablene er og for å bruke det som kontrollvariabler for ikke å overvurdere sammenhengen mellom landtilhørighet og holdninger.

2.6 Presentasjon av modeller

I de neste kapitlene vil jeg bruke begrepene fra dette kapitlet for å belyse utviklingen av miljøvernbevegelsen, og holdningen til miljøvernpolitikken og holdning til miljøvern i hvert enkelt land. Utfra en slik beskrivelse kan jeg sette opp antagelser om sammenhengen mellom det politiske system og utviklingen av miljøvernbevegelsen:

2.6.1 Beskrivelse av det politiske systemet:

- 1) Valgsystemet i hvert av landene (presentert i avsnitt 2.1.2)
- 2) Partisystemet, hvor mange partier som er representert i nasjonalforsamlingen (presentert i avsnitt 2.1.3)
- 3) Beskrivelse av det korporative systemet (presentert i avsnitt 2.1.1)

Utfra disse begrepene kan det politiske systemet deles inn etter følgende kategorier:

Tabell 2.2 Inndeling av politisk system etter valgsystem, partisystem og korporativt system.

Valgsystem	Flertallsvalg	Proporsjonalt valg
Partisystem	Toparti	Flerparti
Korporativt system	Lukket	Åpen

2.6.2 Beskrivelse av miljøvernbevegelsen:

- 1) Tema og organisering av de viktigste miljøorganisasjonene (presentert i avsnitt 2.3.2)
- 2) Hvordan utviklingen innenfor miljøvernbevegelsen har vært (presentert i avsnitt 2.2.3 og 2.2.4)

Utfra disse begrepene kan miljøvernorganisasjonene deles inn etter følgende kjennetegn:

Tabell 2.3 Inndeling av miljøvernbevegelsen etter tema og organisering

Tema for organisasjonen	Fredning og bevaring	Miljøvern	Politisk økologi
Organiseringen	Medlemskap	Aktivistorientert (Støttemedlemskap)	

Møtet mellom det politiske systemet og miljøvern som politisk sak kan føre til følgende utviklingen i miljøvernbevegelsen:

I land hvor miljøvernbevegelsen er sterk, vil den ha en varig oppslutning og kunne utvikle seg til en vedvarende politisk kraft, slik Offe beskriver den.

I land hvor miljøvernbevegelsen står svakt vil oppmerksomheten rundt miljøvern variere og den vil bli mer preget av oppmerksomhetsyklus slik Neuman beskriver den.

2.6.3 Forholdet mellom andre faktorer og holdning til miljøvernpolitikk og holdning til miljøvern

Det kan antas at kjønn, alder, utdannelse og sektor vil ha effekt på synet på holdning til miljøvern. Ved å ta med disse variablene kan andre sammenhenger bli belyst, samtidig som det hindrer en overvurdering av forholdet mellom statlig organisering av miljøvern og holdning til miljøvern i befolkningen.

3 Metode

3.1 Presentasjon av datamaterialet

Det første analysekapitlet (kapittel 4) vil ta for seg utviklingen av miljøvernssaken i de ulike landene. Dette vil bli gjort ved hjelp av sekundærlitteratur. Spørsmålet som blir belyst i det kapitlet, er forholdet mellom hvordan det politiske systemet har møtt miljøvernssaken og utviklingen av miljøvernbevegelsen i hvert av landene. Hvilken litteratur som er benyttet vil det bli redegjort for under hvert avsnitt.

I de to neste analysekapitlene vil sammenhengene mellom land, syn på statlig inngripen og holdninger til miljøvern i befolkningen bli undersøkt ved hjelp av en foreliggende surveyundersøkelse.

Datamaterialet mitt er to undersøkelser foretatt i regi av ISSP (International Social Survey Programme) i 1993 og 2000 "Om verdier, natur og miljø". Undersøkelsene ble foretatt i 20 land. De landene jeg skal foreta analyser av er Norge, Tyskland (vest og øst) og Storbritannia. Grunnen til at jeg beholder separate analyser for Vest- og Øst-Tyskland er fordi det fortsatt er stor forskjell på synet på miljøvern i det Tyskland som befant seg innenfor jernteppet og den delen som befant seg utenfor kommunismens område (Blühdorn et al, 1995:21).

Dette er to undersøkelser som er foretatt på to ulike tidspunkt, men hvor noen av de samme spørsmålene er stilt til to ulike representative utvalg av respondenter. Svarfordelingen i de ulike landene og på de to tidspunktene ser slik ut:

Tabell 3.1- Frafall, 1993

	Norge	Tyskland -vest	Tyskland -øst	Storbritannia
A Bruttoutvalg	2300	1680	1680	2464
B Nettoutvalg, antall godkjente skjema	1414	1020	1096	1261
C Svarprosent	61,5 %	60,7 %	65,2 %	51,2 %

Tabell 3.2- Frafall, 2000

	Norge	Tyskland -vest	Tyskland -øst	Storbritannia
A Bruttoutvalg	2500	2533	1173	2067
B Nettoutvalg, antall godkjente skjema	1452	974	527	972
C Svarprosent	58,1 %	38,4 %	44,9 %	47,0 %

I Norge er det etter demografiske kjennetegn størst frafall blant yngre menn og eldre kvinner. Dette er et vanlig svarmønster i postalundersøkelser som blir foretatt av Norsk

Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) og samsvaret mellom netto utvalg og befolkning er såpass godt at de ikke har vurdert det som nødvendig å vekte noen av gruppene. Dette gjelder for begge undersøkelsene. I Tyskland ble det heller ikke foretatt vekting, men dersom man behandler Tyskland som helhet vil de fem østlige føderale statene bli overrepresentert hvis ikke en foretar en vekting.

I Storbritannia ble det foretatt vekting i begge undersøkelsene, da ikke alle enheter i undersøkelsen hadde samme mulighet for å bli trukket ut. Dette gjelder i tre steg i utvelgingsfasen, adresser, hushold og individer. Ellers er Nord-Irland og Skottland nord for "the Great Glen" utelatt¹.

Bakgrunnsspørsmålene ble i Tyskland i 2000 og i England for begge årene, stilt av en intervjuer. De resterende selvutfyllingsspørsmålene ble levert ut skriftlig etter dette intervjuet. Det vil si at respondenten selv fylte ut svarene på spørsmålene om forholdet til miljøvern uten intervjuer til stede, mens spørsmål som angikk inntekt, utdannelse, bosted osv ble stilt og fylt ut av en intervjuer. Jeg vil derfor konsentrere drøftingen av de ulike måtene å samle inn data på i forhold til bakgrunnsspørsmålene, siden holdningsspørsmålene i begge tilfellene ble samlet inn skriftlig.

Det er metodiske utfordringer med begge måtene å samle inn bakgrunnsdata på. Ved en selvutfyllende metode, slik som i Norge, er problemet at respondentene kan misforstå enkelte kategoriseringer. Dette gjelder spesielt for variablene yrke og utdannelse. Dersom de ikke er sikre på hvilke svaralternativer som passer best, vil det kunne påvirke svarene.

Et problem med personlig intervjuing er at det involverer en annen person og intervju-effekter kan oppstå. I denne undersøkelsen er det risiko fra at det oppstår "forventningseffekter". Dette skyldes at intervjuerne forventer visse svar fra respondenten, men også oppfatninger respondenten har om at intervjueren forventer seg visse svar. Undersøkelser viser at det er størst fare for at intervjupersonen pynter på svarene dersom respondenten oppfatter seg som spesielt lik eller ulik intervjueren (Haraldsen, 1999:149). I dette tilfellet angår det spesielt spørsmålene yrke og lønn. Det er kanskje lettere å svare ærlig på at en er dårlig betalt eller arbeidsledig i en anonym undersøkelse, enn når en har besøk av noen og skal gi sensitive opplysninger.

Imidlertid er undersøkelsen i alle landene foretatt av profesjonelle byråer og det skal derfor i prinsippet ikke spille noen rolle hvem som stiller spørsmålene eller om opplysningene er samlet inn via intervjuer eller postenquete (Haraldsen, 1999:150). Intervjuere i seriøse

¹ Bakgrunnsinformasjon om undersøkelsen fra 1993 og 2000 finnes på internettsiden www.nsd.uib.no.

meningsmålingsbyråer går på kurs hvor de lærer å unngå intervju effekter og i dette tilfellet hvor det er snakk om bakgrunnsopplysninger som er offentlig tilgjengelig, er nok sannsynligheten for slike effekter små. Som nevnt er holdningsspørsmålene i denne undersøkelsen stilt ved hjelp av selvutfylling i alle landene og det antas at det ikke oppstår ulike intervju effekter på holdningsspørsmål mellom enkelte land.

3.2 Valg av metode

I oppgaven blir det brukt prosentanalyse og regresjonsanalyse. I prosentanalysen kan man sammenligne bi- og trivariate sammenhenger. Fordelen med regresjonsanalyse er at man ved hjelp av regresjon kan se på sammenhengen mellom en rekke variabler. I regresjonsanalyse kan man undersøke om et sett variabler er årsak til variasjon i en annen variabel. Analysen kan dermed vise, ikke bare om det er en sammenheng mellom to ulike variabler slik som korrelasjonsanalyse, men også hvilke verdier som vanligvis forekommer på den avhengige variabelen for den enkelte verdi på den uavhengige variabelen (Skog, 2004:214). Regresjonsanalyse bygger på en årsaksanalyse, hvor man undersøker hvilken endring som skjer på den avhengige variabelen når man endrer verdien på den uavhengige.

I mitt tilfelle har jeg valgt å bruke prosentanalyse i analysen av forholdet mellom land og oppfatning av statens rolle i forhold til miljøvern. På den måten kan jeg se hvordan respondentene oppfatter spørsmål knyttet til statens rolle etter hvilket land de bor i. Det finnes også måter å signifikanteste resultatene fra en slik krysstabellanalyse og det vil jeg vise i analysekapitlet. I analysen av holdning til miljøvern har jeg valgt å bruke regresjon siden dette er en teknikk som kan vise hvilken betydning ulike forklaringsvariabler har på den avhengige variabelen.

I oppgaven er jeg interessert i å finne ut om det er slik at det er en sammenheng mellom

- a) hvilket land respondentene bor i
- b) hvordan de ser på statens rolle og hvor viktig de synes miljøvern er.

For ikke å overvurdere sammenhengen mellom land og holdning til miljøvern, kan jeg i en multivariat regresjonsanalyse kontrollere for andre faktorer som kan spille inn på hvor viktig respondentene anser miljøvern for å være. For å konstruere en god regresjonsmodell er det viktig å ta hensyn til kravene som blir satt til den avhengige variabelen. Her går det et skille mellom logistisk og lineær regresjon. Det som skiller disse to regresjonsanalysene fra hverandre er kravene til den avhengige variabelen og dermed tolkningen av koeffisientene. Selve analysen blir foretatt på tilnærmet samme måte og de uavhengige variablene blir kodet på samme måte.

Formålet med den lineære regresjonsanalysen er å få frem en sammenheng mellom de uavhengige og den avhengige variabelen i form av en rett linje. På den måten kan en kunne forutsi hvilken verdi en enhet har på den avhengige variabelen, dersom en kjenner enhetens verdi på den uavhengige variabelen. Dette kan settes opp i en likning:

$$Y=a+b*X +e$$

hvor a og b er konstanter som gjelder hele populasjonen, mens X og Y varierer fra observasjonsenhet til observasjonsenhet. Restleddet e utgjør variasjon i enheten som ikke forklares utfra likningen. For å komme frem til en slik linje, er det en forutsetning at den avhengige variabelen er på forholdstallsnivå, slik at det er mulig å se hva som skjer med verdien på den avhengige variabelen når en endrer verdien på den uavhengige variabelen.

Ved bruk av logistisk regresjon blir tolkningen litt annerledes. Logistisk regresjon brukes ofte når den avhengige variabelen ikke er på forholdstallsnivå og dermed ikke kan beregnes i form av en linje. Den vanligste formen for logistisk regresjon er binomisk logistisk regresjon og her er det en forutsetning at den avhengige variabelen kun har to verdier. Formålet med logistisk regresjon er å undersøke hvor store andeler det er innenfor definerte grupper hvor et fenomen inntreffer. Dette beregnes i form av sannsynligheter som varierer mellom 0 og 1. Dersom det er helt sikkert at et fenomen inntreffer gis verdien 1, dersom det er like sannsynlig at fenomenet inntreffer som at det ikke gjør det gis verdien 0,5 og dersom det er helt usannsynlig at et fenomen inntreffer gis verdien 0 (Johannesen, 2003:136). For å få et mål som kan variere på denne måten og som er lineært, regnes andelene om til logaritmer og sannsynlighetene om til odds. Med utgangspunkt i odds kan man så regne seg tilbake til andelen innenfor hver av gruppene. Formelen for dette er: $Andel = \frac{odds}{1+odds}$ (Skog, 2004:368).

3.3 Presentasjon av variablene

I oppgaven er det to hovedspørsmål som jeg ønsker å besvare. Det første er hvordan befolkningens syn på statens innsats varierer mellom ulike land og mellom ulike grupper av befolkningen. Det andre spørsmålet er hvordan befolkningen i ulike land prioriterer miljøvern. Det første spørsmålet vil bli besvart i kapittel 5 og det andre spørsmålet vil bli besvart i kapittel 6. I kapittel 6 vil jeg trekke inn synet på statens rolle i forhold til miljøvern som en uavhengig variabel og dermed se om befolkningens syn på statens rolle når det gjelder miljøvern samvarierer med prioritering av miljøvern.

Imidlertid kan det være andre faktorer som alder og utdannelse som forklarer mer av variasjonen i holdning til miljøvern enn land. Dersom jeg ikke kontrollerer for slike variabler,

kan det føre til at effekten av land blir overvurdert (Ringdal, 2001:409). Jeg vil derfor trekke inn flere variabler for å se om det er forskjeller innenfor ulike grupper når det gjelder syn på hvor viktig miljøvern blir oppfattet å være.

Ett spørsmål er hvilke uavhengige variabler som bør trekkes inn i en slik analyse. I datamaterialet er det stilt en rekke spørsmål som kan være med på å belyse variasjoner i holdning til miljøvern. For å trekke ut spørsmål som kan være relevante i en slik sammenheng bygger jeg på analysen til Aardal i hans doktorgradsoppgave som ser på hvordan ulike bakgrunnsfaktorer kan påvirke holdningen til energispørsmål. Grunnen til at jeg velger analysene hans i forhold til spørsmål knyttet til vannkraft og vekst-vern, er at jeg ønsker å undersøke om den *kognitive* oppfattningen av miljøvern varierer mellom land og i ulike deler av befolkningen. Av de undersøkelsene han fortar er det denne som ligger nærmest den dimensjonen ved miljøvern som jeg ønsker å undersøke. Han analyserer dette blant annet utfra ”sosial og økonomisk” forankring som en motsetning til Inglehart sin verditeori. Gjennom å ta utgangspunkt i hans variabler kan jeg også vurdere relevansen til Inglehart sin teori som ble behandlet i kapittel 2. I analysen min har jeg tatt med land, kjønn, alder, utdanning og yrkessektor som uavhengige variabler.

3.3.1 De avhengige variablene

Statens innsats i forhold til miljøvern

I undersøkelsen er det to spørsmål som reflekterer synet på statens rolle i forhold til miljøvern. Det første spørsmålet er med i begge undersøkelsene, mens det andre kun er med i undersøkelsen fra 2000. Det første spørsmålet er: Hvis du måtte velge, hvilken av disse to påstandene ville ligge nærmest ditt eget syn?

”Myndighetene burde la folk selv bestemme hvordan de vil beskytte miljøet, selv om det betyr at det ikke alltid er de riktige tingene som gjøres” eller

”Myndighetene burde innføre lover for å få folk til å beskytte miljøet, selv om det bryter med folks rett til å ta egne avgjørelser”.

Svarfordelingen er i de to årene slik:

Holdning til innføring av lover:

Tabell 3.3 Svarfordeling "holdning til innføring av lover" 1993 og 2000, prosent

	1993	2000
Bestemme selv	15	19
Innføre lover	76	69
Vet ikke, ikke besvart	9	11
Totalt	100 (4781)	99 (3925)

Det andre spørsmålet er kun stilt i undersøkelsen fra 2000 og spørsmålet lyder slik: Hvilken av disse gruppene synes du gjør størst innsats for miljøet? Svarfordelingen på dette spørsmålet er slik:

Syn på myndighetenes innsats, 2000:

Tabell 3.4 Svarfordeling "syn på myndighetenes innsats", 2000, prosent

	2000
Folk flest	32
Myndigheter	25
Like mye	22
Vet ikke, ikke besvart	21
Totalt	100 (3925)

I tillegg til spørsmål om oppfatninger av staten sin rolle i forhold til miljøvern, blir det spurt om forholdet til næringsliv og industri. Dette blir utelatt fra analysen, siden det er forholdet mellom myndigheter og befolkning jeg ønsker å undersøke.

I analysen vil jeg ta med disse spørsmålene som avhengige variabler. Mens det i det første spørsmålet er spurt om forholdet mellom ulike grupper sin innsats for miljøet, omhandler det andre spørsmålet forholdet mellom menneskets frie vilje og lovgivning.

Spørsmålet er hvorvidt disse to spørsmålene måler "syn på statens rolle" på en god måte. Måler disse spørsmålene substansielle sider ved respondentenes syn på statens rolle i forhold til miljøvern? Utfra de begrepene som jeg lanserer i kapittel 2 og utviklingen av miljøvern i kapittel 4 tror jeg disse spørsmålene måler vesentlige sider ved syn på myndighetenes rolle i forhold til miljøvern. Det første spørsmålet "holdning til innføring av lover" viser hvordan befolkningen ser på lovgivning på miljøvernområdet og om respondentene synes det er viktig å innføre lover for å ta vare på miljøet. Den viser både hvordan befolkningen oppfatter statens

rolle i forhold til miljøvern og hvor viktig respondentene synes det er å verne miljøet. Lovgivning er derfor et viktig spørsmål når det gjelder miljøvern.

Samtidig kan denne variabelen måle respondentenes holdning til lovgiving generelt. Problemet med denne variabelen er derfor at den kan måle folks generelle holdninger til lover og ikke bare holdning til lovgiving på miljøvernfeltet. Dersom det er slik at befolkningen i et gitt land er skeptisk til statlig inngripen på alle områder, vil det altså reflekteres i svaret på dette spørsmålet.

Det andre spørsmålet ”syn på statens innsats” viser om befolkningen synes staten eller befolkningen gjør størst innsats for miljøet. Dette spørsmålet måler altså ikke hvor fornøyd respondentene er med innsatsen til myndighetene, men om de mener at myndighetene gjør større innsats enn befolkningen i forhold til miljøvern. Svarene på dette spørsmålet kan derfor tolkes på ulike måter. Dersom respondentene legger stor vekt på myndighetenes innsats, kan dette enten vise at de er fornøyd med statens innsats, eller at de synes folk flest har lite å bidra med for å ta vare miljøet. På samme måte: hvis respondentene synes befolkningen gjør større innsats for miljøet enn myndighetene, kan dette tolkes slik at de synes myndighetene gjør for lite innsats, eller at de synes befolkningen har et større ansvar for å ta vare på miljøet enn myndighetene.

Ved å se på svarene på disse to spørsmålene sammen, belyser det to ulike sider ved respondentenes syn på statens rolle i forhold til miljøvern. Det løser ikke alle problemene ved tolkningen av svarene, men det gir et litt mer sammensatt bilde, enn dersom jeg bare hadde undersøkt svarene på ett av spørsmålene. I tolkningen av ”synet på statens rolle i forhold til miljøvern” vil resultatene fra begge analysene bli sett på samlet.

Holdning til miljøvern

Den andre analysen (kap.6) går ut på hvordan holdningen til miljøvern varierer mellom og innenfor land. I undersøkelsen er det flere spørsmål om hvordan folk stiller seg til ulike sider av miljøproblematikken. Operasjonaliseringen av ”holdning til miljøvern” kan henvise til ulike ting, som hvordan de oppfatter risiko knyttet til miljøproblem, hvor mye de er villig til å ofre for miljøet og om en foretar miljøvennlige handlinger som ikke å kjøre bil og å resirkulere avfallet sitt. Det er viktig å vurdere hvilke spørsmål som belyser samme problemområde, siden disse valgene vil påvirke resultatene mine.

For å finne et godt mål på miljøvernholdninger ønsker jeg å slå sammen flere spørsmål siden dette kan øke troverdigheten til resultatene. I undersøkelsen er det stilt mange spørsmål om holdning til miljøvern og ved å konstruere en indeks kan en fange opp ulike spørsmål som måler det samme generelle begrepet (Skog, 2004:96). I tillegg minker risikoen for tilfeldige

målefeil. I svar på enkeltspørsmål kan det skje feil med kodingen og når flere spørsmål blir satt sammen til en indeks reduseres effekten av slike tilfeldige feil (Hellevik, 1991:265).

Samtidig øker risikoen for å slå sammen variabler som ikke bør slås sammen av teoretiske hensyn. Det vil si at en kan konstruere en uholdbar indeks som ikke baserer seg på virkelige sammenhenger.

For å løse dette problemet finnes det statistiske hjelpemidler som vurderer hvorvidt dataene gir grunnlag for en sammenslåing. Disse måler hvordan respondentene har svart på spørsmålene som det blir testet for. For å finne ut om sammenhengene mellom ulike spørsmål i spørreskjemaet stemmer overens med de teoretiske antagelsene jeg har om sammenhengene, kan faktoranalyse benyttes. Faktoranalysen viser hvilke variabler som er høyest korrelert og dermed om respondentene har svart likt på de ulike spørsmålene.

Faktoranalysen, eller komponentanalyse, samler de variablene som statistisk sett passer best til hverandre. Dette settes sammen til ulike dimensjoner og analysen kan derfor hjelpe til med å sortere enkeltvariablene på en enkel og oversiktlig måte (Skog, 2004:96).

I 2000 undersøkelsen er det en rekke spørsmål som beskriver hvordan folk vurderer farer knyttet til miljøet og hvordan de ser på forholdet mellom vern av miljøet og økonomisk vekst. Til sammen er det 19 variabler som viser hvordan folk oppfatter ulike sider ved miljøvernproblematikk. Spørsmålet er hvilke av disse 19 variablene som kan være et godt mål for å påvise holdningen til miljøvern i befolkningen, både utfra en metodisk og substansiell vurdering. Faktoranalyse er derfor et godt hjelpemiddel for å finne ut hvilke av disse variablene som egner seg til å bli slått sammen i en indeks.

Det er flere undergrupper av faktoranalyser og i oppgaven vil jeg bruke prinsippal komponentanalyse, siden det først og fremst er en empirisk oversikt over sammenhenger i datamaterialet som er interessant i denne analysen (Pallant, 2001:152). Resultatene vil bli betegnet som "komponentladninger" i stedet for faktorer, siden prinsippal komponentanalyse og faktoranalyse representerer to ulike fremgangsmåter i analyse av statistiske sammenhenger mellom variabler (Pallant, 2001:152).

Resultat av faktoranalysen

Faktoranalyse blir i SPSS foretatt i flere steg. Det første analyseresultatet viser hvor stor korrelasjon det er mellom variablene og om de dermed er egnet for indekskonstruksjon. Dette blir målt ved Bartlett's "test of sphericity" og Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO). Bartlett's testen bør være signifikant ($p < 0,5$) for å foreta en faktoranalyse. Resultatene viser at Bartlett's test ble signifikant, noe som ikke gir så mye informasjon siden

den er best egnet på små utvalg, og KMO ble 0,8, noe som gir grunnlag for å gå videre med en faktoranalyse.

Prinsipal komponentanalysen viser at det er fem komponentladninger med egenverdier som overstiger 1. For å trekke ut de viktigste komponentladningene blir albue-kriteriet (scree-test) brukt (Pallant, 2001:154). I mitt tilfelle viser denne testen at det er rimelig å beholde tre komponentladninger. Det neste steget innebærer å rotere de uttrukne komponentladningene slik at det blir mulig å tolke resultatene. I dette tilfellet blir Varimax brukt siden det er en mye brukt teknikk og den gir en enkel oversikt over komponentladningene (Pallant, 2001:162). Resultatene av analysen (bare ladninger over 0,3 er vist) ser slik ut:

Tabell 3.5 Varimax rotasjon av tre faktorer, i forhold til miljøvern indeks.

Variabler:	Komponent 1	Komponent 2	Komponent 3
	Risiko- oppfatning	Holdninger til miljøspørsmål	Villighet til å ofre noe for miljøet
Bekymret for: Luftforurensing (industri)	0,802		
Bekymret for: Forurensing (sjø, elver)	0,768		
Bekymret for: Giftige stoffer i jordbruk	0,749		
Bekymret for: Luftforurensing fra biler på miljøet	0,695		
Bekymret for: Luftforurensing fra biler for deg/ familien din	0,663		
Bekymret for: Temperaturstigning	0,629		
Bekymring for: Genmodifisering av planter	0,458		
Alt vi gjør, skader miljøet	0,357		
For mye bekymring, miljøet		0,648	
For mye bekymring, fremskritt		0,624	
Ikke poeng å gjøre noe for miljøet, hvis ikke andre gjør det samme		0,612	
For vanskelig å gjøre noe for miljøet		0,605	
Viktigere ting enn å beskytte miljøet		0,601	
Mange overdriver miljøproblemer		0,555	
For å beskytte miljøet trengs økonomisk vekst		0,454	
Villig til å betale høyere priser			0,817
Villig til å betale mye høyere skatter			0,815
Villig til å senke levestandard			0,755
Å gjøre noe for miljøet koster tid og penger		0,314	0,449
% Forklart varians	18,79	13,89	12,102

Resultatene av roteringen viser hvordan de tre komponentene er sammensatt. Denne inndelingen virker også substansielt fornuftig. Den første komponentladningen måler oppfatning av risiko knyttet til ulike former for forurensing, den andre komponentladningen viser spørsmål som gjenspeiler prioritering av miljøspørsmål, mens den tredje består av hvor villig folk er til å ofre noe for miljøet. Sammen forklarer disse tre dimensjonene 44,8 % av den totale variasjonen i materialet. Den første dimensjonen forklarer 18,79 %, den andre 13,89 % og den tredje 12,1 %. I forhold til teorien min passer den andre, prioritering av miljøholdninger bra, fordi den måler hvor viktig folk vurderer miljøspørsmålene å være. Den første komponentladningen, risikooppfatning, måler hvor truende respondentene oppfatter miljøproblemene å være, mens den tredje komponentladningen måler hvor villig respondentene er til å ofre noe for miljøet. For å finne ut om den andre komponentladningen egnet seg til bruk som indeks, kjørte jeg en ny analyse, Cronbachs alfa, på de variablene som inngår i denne dimensjonen.

Konstruering av indeks-holdning til miljøvern

I metodisk litteratur blir en Alpha over 0,7 regnet for å være troverdig og et godt utgangspunkt for å danne en indeks (Pallant, 2001:85). Alpha koeffisienten viser hvor stor sannsynlighet det er for at sammenhengen som blir målt i denne indeksen reflekterer sammenhenger i hele populasjonen. Siden det er én variabel som inngår i to av komponentladningene, nemlig variabelen ”å gjøre noe for miljøet koster tid og penger”, kjørte jeg to analyser av Chronbachs alfa, én med og én uten den siste variabelen. Når denne variabelen var med ble alpha koeffisienten på 0,65 og når denne ble utelatt ble alpha-koeffisienten på 0,72². Når den nevnte variabelen utelates, kan indeksen dermed sies å gi et generaliserbart måleresultat. Indeksen vil derfor gi omtrent samme rangering av individene som vi ville fått med en annen indekskonstruksjon (Skog, 2004:97). Den siste variabelen skiller seg også noe ut fra de andre rent substansielt.

En av farene ved å ”la seg lede” av en statistisk metode som faktoranalyse er at det er en risiko for å slå sammen ting som ikke bør slås sammen. Ved å se på hva de ulike spørsmålene innebærer substansielt unngår man dette. Spørsmålet ”å gjøre noe for miljøet koster tid og penger” henger derfor kanskje bedre sammen med ”villighet til å ofre noe for miljøet” enn til holdninger knyttet til miljøvern. De andre spørsmålene som inngår i denne komponentladningen spør mer etter hvordan respondentene vektlegger miljøspørsmål enn om det koster noe å gjøre noe for miljøet, bortsett fra spørsmålet ”det er vanskelig å gjøre noe for

² Oversikt over faktoranalysen og Cronbachs alfa ligger som vedlegg til oppgaven.

miljøet". Men også dette spørsmålet måler mer kognitive sider ved folks oppfatning av miljøvern enn om det koster tid og penger å ta vare på miljøet.

Jeg har valgt å bruke denne komponentladningen som utgangspunkt for en indeks. I stedet for kun å velge en av komponentladningene kunne jeg sett på flere av dem og sammenlignet funnene. På den måten kunne jeg sett på om det er noen forskjell på hvilke faktorer som påvirker svarene på de ulike indeksene. I forhold til problemstillingen og omfanget på analysen, finner jeg det likevel mest hensiktsmessig å konsentrere meg om denne ene inndelingen.

Utfra faktoranalysen og Cronbachs alfa samt en substansiell tolkning av resultatene vil jeg derfor la syv spørsmål inngå i indeksen som vil fungere som den avhengige variabelen. Disse variablene er spørsmål hvor respondentene er blitt bedt om å ta stilling til ulike påstander. Påstandene indeksen består av er³:

- a) Vi bekymrer oss for mye om miljøet og ikke nok om priser og arbeidsplasser i dag.
- b) Folk bekymrer seg for mye om at fremskrittet skader miljøet.
- c) For å kunne beskytte miljøet trenger Norge økonomisk vekst.
- d) Det er rett og slett for vanskelig for vanlige folk å gjøre noe særlig for miljøet.
- e) Det finnes viktigere ting å gjøre i livet enn å beskytte miljøet.
- f) Det er ikke noe poeng i at jeg gjør det jeg kan for miljøet, hvis ikke andre gjør det samme.
- g) Mange av påstandene om miljøtrusler er overdrevne.

Måten spørsmålene er stilt på er lik en Likert- skala, hvor spørsmålene er formet som påstander der respondenter skal angi grad av enighet (Ringdal, 2001:359). I mitt tilfelle er inndelingen:

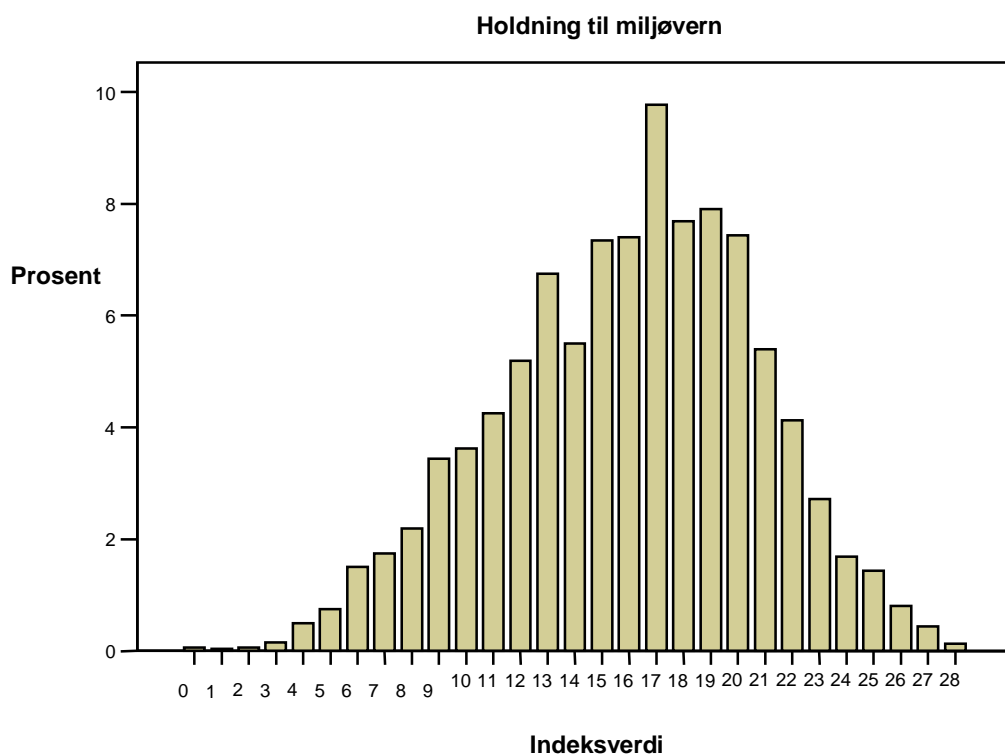
- a) Svært enig
- b) Noe enig
- c) Verken enig eller uenig
- d) Uenig
- e) Svært uenig.

Ett problem er imidlertid at de fleste som ikke har noen sterke meninger om problemområdet ofte havner i midtgruppen og, får en forholdsvis høy score på indeksen. Men ved å sette flere av spørsmålene sammen vil de som har høyest score på alle spørsmålene få en høyere verdi enn de med middels score. Gjennom å slå disse syv spørsmålene med alle fem

³ Alle formuleringene fra undersøkelsen er hentet fra det norske spørreskjemaet.

svarkategoriene sammen, får jeg en indeks som varierer fra 0 til 35, med et gjennomsnitt på 15,9 og standardavvik på 4,7. De som har sagt seg uenig i påstandene har fått høy verdi, mens de som har sagt seg enig i påstandene har fått lav verdi. Det vil si at de som er mest opptatt av miljøvern får høyest verdi på skalaen.

Den avhengige variabelen ”holdninger til miljøvern” er en indeks med 3202 respondenter. Bortfallet er på 723 respondenter og det utgjør 18 prosent. Jeg sitter altså igjen med 82 prosent av utvalget. De som faller utenom denne indeksen er de som ikke har svart på et eller flere spørsmål. Dette er imidlertid ikke noe stort bortfall og bør ikke ha noen påvirkning på resultatet, med mindre frafallet er systematisk. Det vil si at de som ikke har svart på dette spørsmålet er like på andre områder også. Fordelingen på denne indeksen ser slik ut:

Det kan i tillegg være interessant å foreta logistisk regresjon av hvert enkelt av spørsmålene, siden det vil vise variasjoner i svar på enkeltspørsmål. Enkelte av spørsmålene er stilt i begge undersøkelsene, og det er derfor mulig å se om det har skjedd en endring fra 1993 til 2000 ved hjelp av logistisk regresjon på de spørsmålene som er like i de to årene. Operasjonaliseringen av den avhengige variabelen, holdning til miljøvern, vil derfor bli forskjellig i lineær regresjonsanalyse og i logistisk regresjon.

Et problem med operasjonaliseringen av miljøvernholdning til prioritering av miljøvern er at denne kan reflektere den økonomiske situasjonen i hvert enkelt land i den aktuelle

perioden. Det er naturlig å anta at en befolkning som opplever økt arbeidsledighet og trang økonomi vil ønske et sterkt fokus på økonomisk politikk, selv om det kan gå på bekostning av miljøvern. Valgundersøkelsene i Norge viser at når skattepolitikk er et tema i valgkampen, synker oppmerksomheten rundt miljøvern (Aardal, 2003:16). Dersom en forholder seg til Inglehart sin verditeori er ikke dette et problem, siden han mener verdier er stabile og oppstår i oppveksten. I følge ”forankringsperspektivet” til Aardal (Aardal, 1993) er imidlertid verdiene omskiftelige og vil kunne bli påvirket av den faktiske situasjonen landet befinner seg i. Dersom det er slik at økonomisk situasjon har mye å si for synet på miljøvern, kan dette komme frem i resultatene fra analysene siden den økonomiske situasjonen i de ulike landene har endret seg fra 1993 til 2000.

3.3.2 *De uavhengige variablene*

For å se på variasjoner i ulike befolkningsgrupper innenfor det enkelte land når det gjelder syn på myndighetens miljøverninnsats og holdning til miljøvern vil jeg ta med flere bakgrunnsvariabler som kan påvirke befolkningens oppfatninger.

De uavhengige variablene som jeg ønsker å bruke i undersøkelsen er som tidligere nevnt, blitt brukt i doktoravhandlingen til Bernt Aardal⁴.

For å komme frem til relevante variabler for å forklare variasjoner i holdning til miljøvern bygger Aardal på Inglehart sin verditeori. Han er imidlertid ikke enig i Inglehart sine tolkninger av hvordan variablene påvirker holdning til miljøvern. Han betegner forskjellen på sin og Inglehart sin innfallsvinkel som henholdsvis ”forankringsperspektivet” og ”verditeorien”.

Med ordet ”forankring” viser Aardal at han vil se på konteksten det enkelte individ står i og ikke kun fokusere på den verdistrukturen som individet ifølge Inglehart befinner seg i⁵. Dette betyr at når han for eksempel fokuserer på betydning av alder for å forstå ulikheter i holdninger til miljøvern, vil han også trekke inn utdanning for forklare forskjeller mellom ulike generasjoner.

I undersøkelsen min blir det utfra denne diskusjonen interessant å se om det er systematiske forskjeller mellom effekten av de ulike bakgrunnsvariablene i ulike land. Aardal har begrunnet sine funn fra undersøkelser foretatt i Norge hvor det har vist seg at de postmaterialistiske verdiene står forholdsvis svakt (Aardal, 1993:56).

⁴ Doktoravhandlingen til Bernt Aardal (Aardal, 1993) består av flere deler. I metodediskusjonen henviser jeg først og fremst til kap.7, hvor han tar for seg hvordan sosial og økonomisk forankring påvirker oppfatninger om miljøvern, operasjonalisert til vern/vekst og vannkraftutbygninger.

⁵ Se kap.2.3.1, om Inglehart.

Analysen min vil derfor ta utgangspunkt i Aardal sin forståelse av variasjoner i forhold til miljøvern og hva som kan forklare disse.

Land

I både analysene av ”syn på statens rolle i forhold til miljø” og ”holdning til miljøvern”, er land en viktig uavhengig variabel. Jeg vil anta at det er forskjeller mellom befolkningen i ulike land når det gjelder tilliten til at staten tar miljøhensyn og når det gjelder hvor høyt respondentene prioriterer vern av miljøet.

Ved operasjonaliseringen av variablene land, vil jeg beholde den slik den er, med Øst-og Vest-Tyskland separat siden det fortsatt er stor forskjell på levevilkårene og sannsynligvis også på holdningen til miljøvern i de to tidligere delstatene. Fordelingen av respondenter på land ser i materialet slik ut:

Tabell 3.6 Frekvens etter land, prosent

	1993	2000
Tyskland, vest	21	25
Tyskland, øst	23	13
Storbritannia	26	25
Norge	30	37
Totalt	100 (4781)	100 (3925)

Kjønn

Når det gjelder hvor stor effekt kjønn har på holdning til miljøvern er Aardal og Inglehart uenige. Dette ble diskutert i kapittel 2.5. Hovedmønsteret i undersøkelser som er blitt gjennomført viser at kjønn har liten betydning (Aardal, 1993:288-290). Aardal kommer likevel frem til i sin undersøkelse at kjønn har betydning for holdning til energi, selv om det blir kontrollert for utdanning og næring.

Fordelingen av menn og kvinner i materialet mitt er:

Tabell 3.7 Frekvens etter kjønn, prosent

	1993	2000
Menn	47	48
Kvinner	53	52
Totalt	100 (4781)	100 (3925)

Alder

Tidligere studier av holdning til miljøvern viser at alder har stor betydning for å forstå variasjoner i holdninger til miljøvern. Ikke minst har Inglehart i sin teori spilt en stor rolle for å forstå alder sin innvirkning på holdninger til miljøvern. Bernt Aardal viser hvilken effekt alder har på holdninger til ulike miljøvernsaker. Han kommer frem til at generasjoner har lite forklaringskraft når det gjelder holdninger til miljøvern, men hevder at yngre er mer påvirkelige enn eldre. Han klarer ikke å påvise klare skiller mellom generasjonseffekt, periodeeffekt og livssykluseffekt (Aardal, 1993:427).

ISSP-undersøkelsen er en tidsserieundersøkelse som er foretatt på to tidspunkt med liten avstand mellom seg. Det er ikke en diakronundersøkelse og en kan derfor ikke vurdere hvorvidt det er kohort, periode eller livssyklus som kan forklare eventuelle forskjeller i effekt av alder (Hellevik, 1991:381). Aldersvariabelen vil bli beholdt på forholdstallsnivå. Aldersfordelingen i materialet mitt er i 1993 gjennomsnittlig 45 år, mens medianen er på 43 år. I 2000 er gjennomsnittet på 47 år, mens medianen er på 45 år. Medianen er det tallet som deler en ordnet tallrekke i to.

Utdannelse

Dette måles utfra antall år utdanning. I følge forankringshypotesen vil utdanning kunne føre til mer innsikt i problemområder og det er derfor ventet at høy utdanning vil føre til mer positive holdninger til miljøvern. Utdanning blir målt i antall år og det vil bli testet for kurv-linearitet ved hjelp av et annengradsledd. I materialet mitt er antall år utdanning i 1993 i gjennomsnitt 10,9 år, medianen og modus er 10 år. I 2000 er gjennomsnittet på 11,9 år, medianen og modus er 11 år. Modus er den hyppigst forekommende verdien.

Sektor

Aardal finner i sin undersøkelse at næring har en effekt på holdning til miljøvern. Dette kan forklares med utgangspunkt i forankringsperspektivet hvor det kan antas at en person som jobber innenfor kraftkrevende industri vil være mer positiv til energiutbygging og mer skeptisk til miljøvern. Derimot vil folk som arbeider innenfor servicenæring eller offentlig sektor være mindre avhengig av økonomisk vekst og høy produktivitet. Utdanning, ansiennitet og innsats vil spille en større rolle for deres karriere (Aardal, 1993:278). I materialet mitt er det ikke oversikt over næring, men det er spørsmål om sektor.

Fordelingen på sektor er slik:

Tabell 3.8 Sektor, prosent

	1993	2000
Offentlig	19	18
Offentlig eid firma	2	7
Privat	38	42
Frivillige organisasjoner	,-	2
Selvstendig næringsdrivende	6	8
Vet ikke, ubesvart, ikke i arbeid	35	23
Totalt	100 (4781)	100 (3925)

Antallet som ikke har svart på dette spørsmålet er forholdsvis høyt. I 1993 er det 1681 respondenter som ikke har besvart dette spørsmålet og det utgjør 35 % av hele materialet. I 2000 er det 889 som ikke har besvart spørsmålet og det utgjør 23 % av hele materialet.

3.4 Presentasjon av analysen

Det er to hovedtema jeg ønsker å belyse ved hjelp av dette datamaterialet. Det første er forholdet mellom synet på statens rolle i forhold til miljøvern og det andre er variasjoner i prioritering av miljøvern mellom land og mellom grupper av befolkningen i hvert enkelt land. Det neste kapitlet vil gi en beskrivelse av de ulike landene når det gjelder utviklingen av miljøvernsaken. Deretter vil to tema bli belyst i analysen av datamaterialet.

Det første temaet kan formuleres på denne måten:

Påvirker den statlige organiseringen av miljøvern befolkningens syn på statens rolle i forhold til miljøvern?

Det andre temaet kan formuleres til et spørsmål på denne måten:

Hvordan varierer holdningen til miljøvern mellom land og hvilke andre faktorer spiller inn på holdning til miljøvern?

Disse spørsmålene vil bli belyst i de påfølgende kapitlene. Oppbygningen av analysekapitlene er slik at først blir hovedspørsmålene og hypoteser presentert. Så kommer analysen og deretter vil funnene bli tolket. Oppsummeringen vil inneholde hovedpunktene fra tolkningen. Denne strukturen gjelder begge kapitlene.

4 Utviklingen av miljøvern i Norge, Tyskland og Storbritannia

Norge, Tyskland og Storbritannia kan sees på som tre ulike eksempler på hvordan staten forholder seg til miljøvernfeltet. I dette kapittelet vil jeg vise hvordan utviklingen har vært innenfor disse landene. Det vil bli gjort ved hjelp av sekundærlitteratur siden jeg selv ikke har mulighet til å samle tilstrekkelig informasjon til å kunne belyse dette problemområdet.

Det vil først bli gitt en beskrivelse av det politiske systemet i hvert enkelt land og deretter av miljøvernbevegelsen slik den har utviklet seg.

Det er to områder innenfor det politiske systemet som vil bli belyst. Det første er hvordan parti- og valgsystemet er bygd opp i hvert av landene. Deretter vil det bli sett på hvordan myndighetene møter interesseorganisasjoner og hvilke muligheter disse har for å bli hørt.

Når det gjelder miljøvernbevegelsen vil den først bli beskrevet utfra hvordan den enkelte miljøorganisasjon er organisert og hvilke tema de arbeider med. Deretter vil det bli gitt en redegjørelse for hvordan den har utviklet seg og hvor sterk de kan sies å være.

Jeg ønsker å finne ut om det er noen sammenheng mellom hvordan det politiske systemet er i det enkelte land og hvordan miljøvernbevegelsen har utviklet seg.

4.1 Mulige sammenhenger mellom politisk system og miljøvernbevegelsen

H1: I land hvor det politiske systemet har disse kjennetegnene, vil det være størst sjans for miljøvernbevegelsen å få sterk politisk innflytelse:

Valgsystemet	Proporsjonalt valg
Partisystemet	Flerparti
Korporativt system	Åpent

Et politisk system med forholdstallsvalg og flerpartisystem samt et åpent korporativt system gjør det lett å fremme nye interesser og å få politisk gjennomslag for nye synspunkter.

H2: I land hvor det politiske systemet har disse kjennetegnene vil det være minst sjans for miljøvernbevegelsen å få politisk innflytelse:

Valgsystemet	Flertallsvalg
Partisystemet	Toparti
Korporativt system	Lukket

Et politisk system med flertallsvalg og toparti system, samt et lukket korporativt system gjør det vanskelig å fremme nye interesser og å få gjennomslag for nye synspunkter.

H3: I land hvor miljøvernbevegelsen står sterkt vil den få varig oppslutning og utvikle seg i følge Offe sitt livssyklusperspektiv.

H4: I land hvor miljøvernbevegelsen står svakt vil den få varierende oppslutning, i likhet med oppmerksomhetsyklusen.

Dette kapitlet vil bygge på begrepene fra kapittel to, samtidig som det danner bakgrunn for analysene av land og holdninger til miljøvernpolitikk og holdninger til miljøvern i kapittel fem og seks. Resultatene fra analysene vil bli tolket både utfra de teoriene som er skissert i kapittel to og dette kapitlet.

Jeg vil først presentere situasjonen i Norge, deretter i Storbritannia og i Tyskland.

4.1 Utviklingen i Norge

4.1.1 Beskrivelse av det politiske systemet

Det politiske systemet i Norge er preget av stor grad av åpenhet. Dette gjelder både partisystemet og den korporative kanalen. I dette kapitlet vil jeg vise hvordan dette fungerer og i neste avsnitt vil jeg vise hvilke konsekvenser dette får for miljøvernbevegelsen. Spørsmålet som vil bli besvart i det første avsnittet er: Hvordan er parti- og valgsystemet i Norge bygd opp?

Presentasjon av parti- og valgsystemet i Norge

Det politiske systemet er organisert utfra ideen om et representativt demokrati. Dette har ført til at det er forholdsvis lav sperregrense for å komme inn i nasjonalforsamlingen og det har igjen ført til at mange partier er representert i Stortinget, sammenlignet med andre europeiske land.

De partiene som har størst betydning i Norge er: Sosialistisk venstreparti, Arbeiderpartiet, Venstre, Senterpartiet, Kristelig folkeparti, Høyre og Fremskrittspartiet.

De to første partiene som oppstod i Norge var Venstre og Høyre. Disse partiene ble dannet i 1870- årene og representerte i stor grad skillelinjen mellom by og land. Venstre representerte småbøndene, mens Høyre representerte de mer velstående i byene. Utover 1920- årene vokste arbeiderbevegelsen frem ettersom flere tok seg arbeid på fabrikker. Arbeiderbevegelsen i Norge var forholdsvis radikal og den var preget av den fremvoksende kommunismen i

Russland. Dette førte til opprettelsen av Arbeiderpartiet i 1887 (Rivedal, 2000:52). I 1920 gikk det daværende "Bondepartiet" (nå Senterpartiet) ut av Venstre. I 1933 var det enda en ny avskalling fra Venstre, da Kristelig folkeparti ble dannet.

Sosialistisk Venstreparti (SV) oppstod i 1961 etter uenighet innenfor Arbeiderpartiet om utenrikspolitikken. Dette er et parti som tradisjonelt har ligget til venstre for Arbeiderpartiet. Fremskrittspartiet oppsto i 1973 under navnet "Anders Langes parti til sterk nedsettelse av skatter, avgifter og offentlige inngrep". Dette partiet var preget av populisme og det har hatt skiftende oppslutning. De har som regel ligget høyere på meningsmålingene enn den oppslutningen de har fått i valg og er sammen med SV betegnet som "protestpartier".

Arbeiderpartiet hadde fra 1945-1961 flertallsregjeringen i Norge og satt i mindretallsregjering fra 1961-1997, bare avbrutt av korte perioder med sentrumsregjeringer (Venstre, Senterpartiet, Kristelig folkeparti). Høyre har stort sett vært med i sentrumsregjeringer mens andre ganger har det vært utelatt fra slike mindretallsregjeringer. Det er bare Arbeiderpartiet som har hatt flertallet bak seg i regjering, mens koalisjonsregjeringer har vært mindretallsregjeringer (Rivedal, 2000:55).

Det politiske systemet er altså preget av mange mindre partier som kjemper om regjeringsmakten. Dette har ført til et åpent system hvor det har vært forholdsvis lett å komme inn på Stortinget, spesielt ved hjelp av sperregrensen på utjevningsmandater på 4%.

Til tross for dette har det ikke oppstått noe eget "Grønt parti" som har kommet inn på Stortinget. Siden det allerede er en rekke partier på Stortinget fører det til at det er vanskeligere å komme inn som et nytt parti, samtidig som det er mange partier som kan ta opp i seg nye saker. SV og Venstre er de partiene som i størst grad har prøvd å profilere seg som "miljøvennlige partier" og av disse er det SV som har fått størst oppslutning i valg hvor miljøvern har fått mye oppmerksomhet. Til tross for at Venstre har prøvd å etablere seg som et rent grønt parti viser dette kanskje at det er for lite engasjement rundt miljøsaken i Norge til at det er noen suksess å kun satse på miljøvern. SV har i tillegg til miljøvern også etablert seg som et parti for å bevare velferdsstaten og offentlig virksomhet og befinner seg dermed til venstre for Arbeiderpartiet når det gjelder høyre-venstre aksene og har i lang tid fått høyere oppslutning enn Venstre (Aardal, 2003:8,25).

Rivedal konkluderer i sin oppgave at det ikke er overraskende at partiet "De Grønne" ikke har fått noe stort gjennomslag i Norge, med bakgrunn i at de eldre partiene har tatt opp i seg miljøsaken og dermed gir lite rom for nye grønne parti (Rivedal, 2000: 58).

Presentasjon av det korporative systemet i Norge

Den korporative kanalen har tradisjonelt stått sterkt i Norge og i tillegg til den vanlige tredelingen i korporativt samarbeid mellom staten, industri og fagforeningen, har det korporative systemet i Norge også åpnet opp for deltagelse fra interesseorganisasjoner. Norge har på den måten etablert et utpreget korporativt system hvor mange interesser kan bli hørt og kan dermed betegnes som en stat preget av korporatisme hvor også ikke-økonomiske interesser kan få tilgang til politiske beslutningsfora (Dryzek m.fl, 2003:8). Dette har ført til stor åpenhet i det politiske systemet.

Myndighetene i Norge er lydhøre overfor nye interessegrupper og det har ført til at det ble etablert et eget departement for miljø. Miljøverndepartementet ble opprettet i 1972 etter press fra miljøvernorganisasjonene og det etablerte raskt kontakt med de viktigste organisasjonene som arbeidet med miljøvern og spesielt Naturvernforbundet (Bortne m.fl, 2002:50).

I Norge har det vært tradisjon for å gi støtte til interesseorganisasjoner utfra tanken om demokrati på tre ulike måter. For det første har frivillige organisasjoner en *ekstern* demokratisk funksjon på den måten at de er med på å fremheve interesser som ellers ikke ville kommet frem. For det andre gir *internt* demokrati medlemmene mulighet til å fjerne ledere de ikke ønsker, og kan få innflytelse på beslutninger som er viktige for organisasjonen. Dette gir også en *utdannelsesfunksjon* hvor medlemmene lærer seg demokratiske spilleregler (Bortne m.fl, 2002:105). Kravet om demokrati er derfor et kriterium staten har satt for å gi driftstilskudd til organisasjonene og det blir derfor gitt støtte til frivillige organisasjoner etter hvor mange medlemmer organisasjonen har. Andre krav for at Miljøverndepartementet skal gi driftsstøtte til organisasjoner er at de er landsomfattende og har miljøvern som hovedområde. Naturvernforbundet har hatt en særstilling på miljøvernfeltet i Norge siden dette er den største medlemsorganisasjonen innenfor miljøvernfeltet og har en demokratisk oppbygning (Bortne m.fl, 2002:58-59).

De siste årene har imidlertid Miljøverndepartementet begynt å gi mer støtte til prosjekter enn i driftsstøtte til enkeltorganisasjoner og på denne måten kan det sies at miljøvernfeltet er blitt mer spesialisert. Det skjer altså en påvirkning fra organisasjoner til stat, men også fra stat til organisasjoner. Organisasjonene har makt på miljøvernfeltet ved at de påvirker miljøverndepartementet sine beslutninger, men samtidig har Miljøverndepartementet, gjennom kriterier for støtte til organisasjonene, midler til å påvirke miljøvernorganisasjonene (Bortne m.fl, 2002:48).

Det tette båndet mellom staten og miljøvernorganisasjoner har ført til at miljøbevegelsen er lite radikal i Norge. Ideologien ”vekst-med vern” har fått mye større gjennomslag enn tanken

om et helhetlig økologisk og biologisk miljøvernarbeid både i Miljøverndepartementet og i miljøvernorganisasjonene (Gundersen, 1996:70, Bortne m.fl, 2002).

Denne utviklingen har ført til at det ikke er en felles miljøideologi og politiske mål som samler miljøvernorganisasjonene i Norge. I stedet er det en mengde små organisasjoner som arbeider mot ulike mål og disse representerer ikke en felles politikk (Gundersen, 1996: 79-80). Dette fører til at miljøvernorganisasjonene blir svake og får liten innflytelse på politiske avveininger hvor miljøhensyn kommer i konflikt med økonomiske hensyn. Organisasjonene får innvirkning på spørsmål knyttet til vernehensyn for å redusere skadevirkninger av industrielle inngrep heller enn å forhindre at slik inngrep foretas.

Det politiske systemet i Norge kan klassifiseres som:

Tabell 4.1 Inndeling av det polistiske systemet i Norge

Valgsystemet	Proporsjonalt valg
Partisystemet	Flerparti
Korporativt system	Åpent

Spørsmålet nå er om det er slik det ble antatt i hypotese 1, at det er i land med et slikt styresett det er størst sjanse for å få en sterk miljøvernbevegelse?

4.1.2 *Beskrivelse av miljøvernbevegelsen*

Presentasjon av kjerneorganisasjonene i Norge

De organisasjonene som kan sies å utgjøre en kjerne innenfor miljøområdet i Norge i dag er Naturvernforbundet, Natur og ungdom, Fremtiden i Våre Hender, Bellona, Verdens Naturfond (WWF) og Norges miljøvernforbund (Bortne m.fl, 2002:118). Disse seks organisasjonene har oppstått på ulike tidspunkt og symboliserer på den måten utviklingen innenfor miljøvernbevegelsen i Norge. Disse organisasjonene kan klassifiseres på følgende måte:

Tabell 4.2 Oversikt over miljøvernorganisasjoner i Norge

	Tema	Organisasjonstype
Norges Naturvernforbund (NNV)	Fra bevarings- og fredningsorientert til miljøvern	Medlemsorganisasjon
Natur og ungdom (NU)	Miljøvern	Medlemsorganisasjon
Fremtiden I Våre Hender (FIVH)	Miljøvern og forbrukeratferd	Fra ledelsesfokuset til medlemsorganisasjon
Bellona	Miljøvern	Aktivistfokuset m støttemedlemskap
Verdens Naturfond (WWF)	Fredning og bevaring	Tidligere bare støttemedlemskap, nå medlemsorganisasjon
Norges Miljøvernforbund (NMF)	Miljøvern	Medlemsorganisasjon

Naturvernforbundet er den eldste miljøvernorganisasjonen. Den oppstod i 1914 under navnet "Landsforeningen for Naturfredning" og som navnet tilsier hadde den fredning av naturen som sin viktigste sak. Bevaring av særnorsk natur ble viktig og i den forbindelse fikk fredning av de store vannfallene stor oppmerksomhet, siden dette er naturfenomen som er veldig spesiell for den norske naturen (Gundersen, 1996:39). Landsforeningen oppstod som en lovkomité i forbindelse med innføringen av en naturfredningslov i 1909. På denne tiden var fokuset i organisasjonen vern av spesielle naturforekomster og tanken om å verne naturen som helhet var ukjent (Gundersen, 1996:38).

På 1960 oppstod en ny bølge når det gjelder vern av naturen. Landsforeningen byttet i 1963 navn til "Norges Naturvernforbund" (NNV) og endret organisasjonsstrukturen. Den nye organisasjonen hadde som mål å bli en masseorganisasjon som skulle påvirke politikerne. Den ønsket også å jobbe mer aktivt mot opinionen for å hindre nye vassdragsutbygninger. Det var derfor nødvendig å opprette en fastere og mer demokratisk styrt organisasjon. Organisasjonen består nå av et landsmøte, landsstyre og generalsekretær for å sikre dette (Gundersen, 1996:43).

Kampen mot vassdragsutbygninger dannet utgangspunktet for den moderne miljøbevegelsen på 1970- tallet. Dette var den store kampsaken for mange av tihengerne til miljøvernbevegelsen. Før 1970 var det bare NNV som kan sies å representere en organisasjon som arbeidet med miljøsaker. Men på 1960 - tallet ble NNV utfordret og det ble vedtatt å danne en egen ungdomsforening til organisasjonen, nemlig Natur og Ungdom (NU). Hovedideologien både for NNV og NU var bevaring av naturen og beskyttelse mot ødeleggelse av miljøet (Gundersen, 1996:49).

I 1969 ble en annen miljøvernorganisasjon stiftet. Denne kalte seg Samarbeidsgruppen for Natur- og Miljøvern (SNM). Denne gruppen var mer aksjonistisk rettet og ønsket å handle for å hindre nye utbygninger av vannkraft. Denne gruppen dannet starten på det Gundersen betegner som "storhetstiden" i norsk miljøvernhistorie. SNM dannet et utgangspunkt for en politisk miljøbevegelse hvor aksjoner inngikk som en arbeidsmåte. Gruppen fikk spesielt stor oppmerksomhet i forbindelse med utbygningen av Grytten- kraftverket siden de brukte sivil ulydighet for å stoppe anleggsveien dit. Denne aksjonen ble kjent som "Mardøla- aksjonen" og førte til at vannkraftproblematikken ble debattert i massemediene (Gundersen, 1996:55). Innenfor SNM var det imidlertid stor uenighet når det gjaldt hvilke saker en skulle kjempe for. I Oslo oppstod det for eksempel to ulike grupper innenfor organisasjonen hvor den ene arbeidet mot atomkraftverk mens den andre arbeidet for. Hvorvidt SNM skulle være en gruppe som var på offensiven for et nytt og bedre samfunn eller en gruppe som skulle prøve å påvirke enkeltbeslutninger var det også strid om. Den første avskallingen fra SNM kom i 1972 og etter hvert ble organisasjonen oppløst (Gundersen, 1996:61).

Organisasjonen "Fremtiden i Våre Hender" ble dannet i 1972 etter at Erik Dammann gav ut boken "Fremtiden i våre hender". Han argumenterer i denne boken for en ny internasjonal og sosial orden. Organisasjonen arbeider med spørsmål knyttet til forbruk og mer rettferdig fordeling av verdensressurser i det moderne samfunnet (Bortne m.fl, 2002:39).

Uviklingen innenfor miljøvernbevegelsen i Norge

Fra 1975 gikk det nedover med miljøvernbevegelsen. Mest på grunn av de store kampene mot vannkraftutbygninger som miljøvernbevegelsen hadde tapt, men også på grunn av motsetninger innenfor bevegelsen når det gjaldt politisk ideologi. Fra å være en helhetlig bevegelse som arbeidet mot felles mål, ble miljøvernbevegelsen mer rettet mot lokalsamfunn og lokale problemer utover 1970-tallet. EF-saken og stridigheter knyttet til den fremvoksende venstresiden dominerte også disse bevegelsene og sammen med de tapte sakene knyttet til vassdragsutbygninger og oljeboring førte til svekkelse miljøvernengasjementet (Gundersen, 1991:24-25).

Perioden 1982-1988 blir av Gundersen karakterisert som "den politiske miljøbevegelsens nedtur", hvor fokuset ble flyttet fra økologi til forurensing. Bellona oppstod i 1986 som en utbrytergruppe av Natur og Ungdom. Den tok opp forurensing som et av sine hovedpunkter og opptrådte i følge Gundersen som en "militant versjon av Statens forurensingstilsyn" (Gundersen, 1996:70,72). De var opptatt av media og å få oppmerksomhet knyttet til forurensingssaker som bedrifters dumping av miljøfarlig avfall. Bellona skiller seg fra de tidligere organisasjonene ved at de ikke ønsker seg aktive medlemmer, men er mer opptatt av

at de skal gi økonomisk støtte. I motsetning til de eldre miljøorganisasjonene er de kritisk til en for tett tilknytning til staten og ønsker å få støtte fra det private næringslivet. På denne måten er de ikke ulike Greenpeace, men mens Greenpeace har som politikk ikke å motta støtte fra staten, tar Bellona i mot støtte fra alle (Bortne m.fl, 2002:124,125).

Bellona representerer i følge Gundersen en teknokratisk retning hvor vekten blir lagt på "vekst med vern" hvor det å hindre ødeleggelse av naturen gjennom teknikk og produksjonsmåter står i fokus. Brundtlandkommisjonen sin innstilling om "bærekraftig utvikling" står i denne tradisjonen og den kom ut samtidig som det skjedde en vekst i miljøvernengasjementet i Norge fra 1988-1993 (Gundersen, 1996:73).

Fra 1988-1993 økte medlemstallene i alle organisasjonene, samtidig som nye miljøorganisasjoner ble dannet (Bortne m.fl, 2002:127). Bakgrunnen for det økte fokuset skyldtes store hendelse som algeinvasjon i Nordsjøen, Tsjernobylulykken og mye ustabil vær. Den økte oppmerksomheten rundt miljøvern skyldes i følge Gundersen i liten grad miljøorganisasjonene sin egen innstas. Etter 1993 sank miljøvernengasjementet i Norge på nytt.

Den nyeste retningen innenfor miljøbevegelsen i Norge i dag er Miljøheimevernet. Dette er en forening som i likhet med "Fremtiden i Våre Hender" arbeider for et mer miljøbevisst forbruk, men den mangler den ideologiske basisen som FIVH representerer. Miljøheimevernet ønsker å fremstå som en "dugnadsorientert" bevegelse hvor enkeltaktiviteter satt i gang av lokale grupper skal være hovedarbeidsmåten (Engdal, 1996:243). Gundersen hevder at dette står i tradisjonen med vekst- med vern på den måten at begge deler vektlegger den lokale forankringen og den står dermed i "fare for å bli kooptert i retning av i verste fall å bli et forsvar for næringsinteresser i distriktene mot nasjonale naturverninteresser, slik som Miljøverndepartementet" (Gundersen, 1996:74).

Denne lokalsamfunnstankegangen fører i Norge til at miljøverntiltak som går på bekostning av økonomisk lønnsomhet og arbeidsplasser sjelden vinner frem. Samtidig er det svært lite fokus på dyrevern og miljøholdningen i Norge kan derfor karakteriseres som en tilnærming til miljøvern hvor menneskelige hensyn står i fokus.

Medlemstallene til organisasjonene viser at organisasjoner som arbeider for dyrevern har lite oppslutning i Norge. Selv den frittstående norske dyrevernorganisasjonen "NOAH- for dyrs rettigheter" har vanskeligheter, både med å bli akseptert som en del av miljøvernbevegelsen og med å få noe særlig medlemsopplutning. Det samme gjelder også Greenpeace og WWF. WWF har fokus på bevaring av truede dyrearter og blir i følge Bortne regnet med som en av kjerneorganisasjonene ettersom de innførte medlemskap for å få driftstilskudd, men har

likevel få medlemmer i Norge. Grunnen til at Greenpeace ikke blir ansett som en del av "kjernen" innen for miljøbevegelsen skyldes skepsisen Greenpeace har mot statlig støtte. Norges Miljøvernforbund får også driftstilskudd fra staten. Den ønsker å bli en militant miljøorganisasjon som baserer seg på medlemsstøtte, men har ikke klart å etablere seg som en viktig miljøorganisasjon, med få medlemmer og den får lite oppmerksomhet fra media (Bortne m.fl, 2002:85).

Gundersen hevder at den største mangelen når det gjelder miljøvernengasjement er en gjennomført holdning knyttet til vern av miljøet for miljøet sin skyld. Det meste av miljøfokus i Norge er knyttet til "bærekraftig utvikling" og "vekst med vern" hvor spørsmålet om hvordan man kan hindre veksten i å gå på bekostning av miljøet står sentralt. Det er også et særtrekk ved miljøvernbevegelsen at den har få medlemmer. Den største medlemsoppslutningen var i 1989 og da hadde alle organisasjonene til sammen så vidt over 70 000 medlemmer (Bortne m.fl, 2002:127). De andre organisasjonene som er omtalt i dette kapittelet kan deles inn på denne måten:

Tabell 4.3 Oversikt over de andre omtalte miljøvernorganisasjonene i Norge

	Tema	Organisasjon
Samarbeidsgruppene for natur og miljøvern (SMN)	Politisk økologi, Dyrevern	Aktivistorientert
NOAH- for dyrs rettigheter	Dyrevern	Medlemsorganisasjon
Miljøheimevernet	Forbrukeradferd	Frivillig arbeid, dugnad

Gjennomgangen av miljøbevegelsens utvikling viser at miljøvernbevegelsen har vært gjennom ulike stadier i Norge. Naturvernforbundet kan sies å representere det tidlige fredningsarbeidet, senere ble NNV og NU mer demokratiske organisasjoner som arbeidet med spørsmål knyttet til vern av naturen. Samarbeidsgruppene for Natur og Miljø og FIVH kan sies å representere en mer ideologisk og politisk miljøbevegelse som ønsker en annen utvikling med mer helhetlig økologisk tenking rundt miljøvern. Bellona representerer den nye formen for aktivisme som oppstod på 1980- tallet med arbeid med forurensing og teknologisk ekspertise for å hindre miljøødeleggelser som viktigste arbeidsområde.

Det er altså få "alternative" miljøorganisasjoner i Norge. De fleste organisasjonene fokuserer på enkelt saker og de kan alle sies å drive med miljøvern. Noen politisk økologi har ikke fått noe gjennomslag i Norge etter at SNM ble lagt ned. Hvordan denne utviklingen innenfor miljøvernbevegelsen står i kontrast til både utviklingen i Tyskland og Storbritannia vil jeg vise i de neste avsnittene.

Utviklingstendensen i den norske miljøvernbevegelsen kan antas å stemme overens med hypotese 4:

I land hvor miljøvernbevegelsen står svakt vil den få varierende oppslutning, i likhet med oppmerksomhetssyklusen.

Dette står i motsetning til H1 som antok at med ett åpent politisk system og stor korporativ kanal, ville det være enklere å få en sterk miljøvernbevegelse.

4.2 Utviklingen i Storbritannia

4.2.1 Beskrivelse av det politiske systemet

I oppgaven bruker jeg begrepet "Storbritannia" og med det mener jeg England, Wales og Skottland. Dette begrepet er dermed synonymt for "Great-Britain". Nord-Irland har ulik historie og organisering enn de andre delene av "det forente kongedømme" (the United Kingdom) slik at det er mest relevant for problemstillingen å utelate denne delen. Spørreundersøkelsen som jeg bruker i analysen omfatter heller ikke Nord-Irland. 83 prosent av befolkningen i Storbritannia bor imidlertid i England og når jeg i oppgaven omtaler Storbritannia, vil jeg ikke gå inn på de særegenhetene som skyldes det delvise selvstyre i Skottland og Wales. I begrepet "det britiske politiske system" er også Skottland og Wales inkludert, til tross for at de har noe selvstyre.

Presentasjon av parti- og valgsystemet i Storbritannia

I Storbritannia har partisystemet i over 100 år vært dominert av to store partier med mindre partier som spiller en mindre rolle. Inntil 1918 var de to store partiene de konservative (the Conservative party) og de liberale (the Liberal party), men utover 1920-tallet økte arbeiderpartiet (the Labour party) sin betydning på bekostning av det Liberale partiet (Birch, 1998:57). I 1973 ble forløperen til "the Green party" (the People party) grunnlagt som det første grønne partiet i Europa (Garner, 2000: 134).

Grunnen til at det hovedsaklig er to partier som dominerer politikken skyldes to ting. Den første grunnen er måten valgsystemet er organisert på og den andre er at klassebevisstheten står sterkt i Storbritannia, slik at andre sosiale skillelinjer har fått mindre betydning.

Valgsystemet i Storbritannia

I de nasjonale valgene (general elections) blir Storbritannia delt opp i ulike valgkretser. I hver valgkrets blir den kandidaten med et flertall av stemmene bak seg valgt til representant for valgkretsen. Det er ikke nødvendig for en kandidat å stå oppført med partitilknytning, men den har mulighet til å plassere en logo ved navnet sitt. Dette systemet er en form for flertallsvalg. Siden sjansen for å få en viss andel av stemmene i hele landet sett under ett er større enn sjansen for å få flertall i en valgkrets, er det i et slikt system vanskeligere for mindre partier å få representanter inn i nasjonalforsamlingen. Dette er noe av grunnen til at vi både i Storbritannia og USA ser at det er vanskelig for et tredje parti å få noe særlig innflytelse på nasjonalt plan.

I motsetning til de fleste europeiske land har Storbritannia beholdt direkte valg. Dette kan skyldes at briter har en tradisjon for å like et sterkt lederskap. Det gjør at de foretrekker å bli ledet av ett sterkt parti under en sterk leder. Fordelen med valgsystemet i Storbritannia er dermed at partiet som har flertallet og som får regjeringen, har store muligheter til å få sin politikk igjennom. Dette er sett på som en stor fordel sammenlignet med situasjonen i de fleste andre europeiske land hvor det er proporsjonal representasjon. Her har velgerne mindre innflytelse over hvem som kommer til å sitte i regjering og dessuten er opposisjonen sterkere, noe som kan føre til at regjeringen i praksis har lite styringsdyktighet. I tillegg vil de folkevalgte i større grad miste nærheten til valgdistriktet sitt, enn tilfellet er med direkte valg (Birch, 1998:87). Dette kan være noe av grunnen til at Storbritannia har beholdt flertallsvalg, selv om de fleste europeiske land i dag har en form for proporsjonal representasjon (Birch, 1998:15,87).

Partisystemet i Storbritannia

Regjeringspartiet og statsministeren har stor makt i Storbritannia. Som regel har partiet med regjeringsmakten flertallet bak seg i Underhuset. Statsministeren utpeker sin regjering (kabinettet) og som regel er det lederen av partiet som også er statsministerkandidat og det gjør at denne også kan utforme partiets politikk.

Hvordan partiet opptrer henger derfor sammen med hvem som leder partiet og spesielt når dette partiet er i regjering. Det er derfor vanskelig å si noe generelt om "The Conservative Party" og "The Labour party" uten å trekke frem hvordan partiet har opptrådt i regjeringsposisjon. Margaret Thatcher og John Major kan stå som representanter for de konservatives politikk, mens Tony Blair blir representant for "The Labour party".

Ideologien til "The Conservative Party" er basert på en konservativ tankegang hvor det blir sett på som en verdi å bevare tilstanden slik de er, men det som forbindes med konservativ politikk endret seg da Margaret Thatcher ble valgt til leder av partiet i 1979. På mange måter brøt Margaret Thatcher med de tidligere prinsippene til det konservative partiet.

Etter hvert fikk Margaret Thatcher et sterkt grep om partiet. Hennes økonomiske politikk som inkluderte en stor grad av privatisering, førte til stor økonomisk vekst i Storbritannia fra 1982 og ut 1980- tallet. I følge Birch er det liten tvil om at hun endret den økonomiske politikken til det konservative partiet, og hun er den eneste som har gitt navn til egen doktrine, nemlig "Thatcherism" (Birch, 1998:64-65).

Når det gjelder Margaret Thatcher sin holdning til miljøvern endret den seg i hennes regjeringstid. Fra å omtale miljøvern i negative vendinger så hun etterhvert på miljøvern som en viktigere del av politikken (McCormick, 1991:58-59). Margaret Thatcher sin "omvendelse" når det gjelder miljøvern kom etter en tale hun holdt i september i 1988 hvor hun for første gang omtalte miljøvern som en viktig sak. Tidligere hadde hun i forbindelse med Falklandskrigen uttalt at: "Når du i ditt halve politiske liv har holdt på med småtteri som miljøvern er det spennende å få en skikkelig utfordring" (i McCormick, 1991:58). Denne endring av holdningen til miljøvern er omtalt som hennes "volte face" og i september 1988 holdt hun to taler hvor hun tok opp miljøproblematikken (McCormick, 1991:60).

John Major overtok ledelsen av de konservative og dermed regjeringen i 1990. Han hadde en litt annen stil enn Thatcher og var mer villig til å gi penger til kunst, sport og andre saker, men ellers var politikken nokså lik (Birch, 1998:61, 65). Hvorvidt miljøvernpolitikken til Major og Thatcher var forskjellig kan diskuteres (McCormick, 1991:179, Robinson, 1992:28).

Da Blair sitt "New labour" fikk regjeringen i 1997 var det store forventninger om at miljøvern skulle bli en viktigere del av politikken. Det har, ifølge Richard Garner, ikke slått helt til. Det er gjort fremskritt på enkelte områder, blant annet har Storbritannia forpliktet seg til Kyoto-avtalen om utslipp av karbondioksid, de er blitt med på EU sitt forbud mot å dumpe radioaktivt avfall i sjøen og det har blitt en noe mer enhetlig politikk når det gjelder å integrere miljøvernpolitikk som en del av politikken på andre områder. Samtidig har regjeringen sviktet når det gjelder transportplanen, hvor de har gått inn for veiutbygginger som de stemte imot mens de var i opposisjon (Garner, 2000:177-178).

Siden det er lite sannsynlig at andre partier enn "The Conservative Party" og "The labour party" vil få flertall i nasjonale valg, har de mindre partiene mer en rolle som pådrivere og pressgrupper. Spesielt har "The Liberals" opprettholdt sin posisjon som det tredje største partiet i Storbritannia ved å fokusere mer på lokale og internasjonale saker og ikke være så

opptatt av nasjonal politikk (Birch, 1998:78). Etter sammenslåingen med "The Social democratic Party" (avhoppere fra Labour i 1981), mistet partiet en del innflytelse og kaller seg nå "The Liberal Democrats" (Birch, 1998:80).

I 1973 ble forløperen til "The Green party" dannet. Det ble kalt "The Peoples Party" og var det første grønne partiet i Europa. Dette partiet har ikke gjort noen gode valg i de nasjonale parlamentsvalgene, men i valget til Europaparlamentet i 1997 fikk de inn flere kandidater.

Innenfor partiet er det stor variasjon mellom medlemmene om synet på hva slags parti "The Greens" skal være. Wolfgang Rüdig deler partiet inn i tre grupper. Den ene gruppen kaller han "venstre-anarkister", den neste "dypøkologer" og den tredje gruppen betegner han som "stemmesankere (electoralists)". Den første gruppen er opptatt av at partiet skal jobbe for en omfordeling av rikdom, støtte til sivil ulydighet og de ønsker også en desentralisert styreform. Dypøkologene er mer opptatt av å bevare det biologiske mangfoldet og stemmesankerne er mer opptatt av å drive valgkampanjer (Rüdig, 1995:235).

Garner deler partiet inn i "stemmesankere" og "radikale" og sammenligner dette med skillet mellom "realos" og "fündis" i det tyske grønne partiet. I Storbritannia er det imidlertid de radikale som har hatt størst oppslutning og Garner mener dette skyldes at partiet har liten sjanse for å få noen reel innflytelse på nasjonal politikk. På den måten står "The Green Party" både utenfor det politiske system og miljøvernbevegelsen.

Presentasjon av det korporative systemet i Storbritannia

Selv om de som sitter i regjeringen i Storbritannia har store muligheter til å få sin politikk igjennom er det også etablert en tradisjon om "enighetsstyre". Det vil si at de som blir rammet av en beslutning skal få anledning til å bli hørt. Det er etablert flere måter dette kan foregå på.

Det ene er gjennom den offentlige administrasjonen. Departementene er ofte interessert i å høre hva de som er berørt mener om saker som angår dem og det er derfor en utstrakt bruk av høringer. Det er imidlertid ikke alle som har samme mulighet til å få innflytelse. Det er de organisasjonene som oppleves å være relevante for beslutningstagerne som blir konsultert. Det er opp til hvert enkelt departement å bestemme om og hvem de vil inkludere i beslutningsprosessen (Birch, 1998:108, Kjellman, 2000).

Dersom en gruppe ikke blir konsultert av tjenestemenn eller ikke kommer i rett kontakt med representantene i Underhuset, kan de påvirke gjennom offentlige kampanjer. Ifølge Birch blir dette ofte sett på som et svakhetstegn siden det viser at de ikke er blitt akseptert av de legitime myndighetene (Birch, 1998:113).

Det som kjennetegner det politiske systemet i Storbritannia er altså et sterkt styresett og lite utviklet korporativisme, noe som innebærer at det ikke blir gjennomført åpne offentlige

høringer i forbindelse med lovforslag. Det er derimot åpnet en rekke uformelle kanaler som samtaler mellom ulike pressgrupper og de berørte departementene, men disse blir utført på departementene sine premisser og hvorvidt de som blir konsultert får reell innflytelse varierer.

Det politiske systemet i Storbritannia kan utfra denne redegjørelsen beskrives slik:

Tabell 4.4 Politisk system i Storbritannia

Valgsystemet	Flertallsvalg
Partisystemet	Toparti
Korporativt system	Lukket

Spørsmålet er da om utviklingen av miljøvernbevegelsen stemmer overens med hypotesen som ble lansert i kapittel 4.1, nemlig at

H2: I land hvor det politiske systemet har disse kjennetegnene vil det være minst sjans for miljøvernbevegelsen å få politisk innflytelse.

4.2.2 Beskrivelse av miljøvernbevegelsen

Storbritannia var tidlig ute med å få organisasjoner som arbeidet for fredning av naturen. Det var særlig overklassen som var opptatt av dette for å hindre inngrep i naturskjønne omgivelser. Dette gjaldt også fredning av bygninger. Etter hvert oppstod det flere typer organisasjoner og disse kan kategoriseres etter hva som er hovedfokus i organisasjonene.

Presentasjon av de viktigste miljøvernorganisasjonene i Storbritannia

De første fredningsorienterte organisasjonene oppstod på 1800-tallet. De tidlige organisasjonene kan deles inn i tre grupper. Den første typen av organisasjoner var opptatt av å bevare landlige områder som ble brukt til friområder fra de industrialiserte byene. Dette er blant andre, "the National Trust" (1895), "the Council for the Protection of Rural England" (1926) og "the Rambler Association" (1935).

Den neste typen organisasjoner var de som arbeidet for å frede naturen og disse oppstod i første omgang for å få "the National Trust" til å opprette naturreservatet. Dette var "the Royal Society for the Protection of Birds" (1889) og "the Royal Society for Nature Conservation" (1912).

Den tredje typen organisasjoner arbeidet for å beskytte dyr fra overgrep. Allerede i 1822 ble det vedtatt en lov for å beskytte dyr og to år etterpå ble "the Royal Society for the Prevention of Cruelty to animals" (1824) opprettet for å kontrollere at lovene ble overholdt.

Av alle de 30 store dyrevernsorganisasjonene som eksisterer i Storbritannia i dag ble åtte opprettet på 1800-tallet, og 13 var etablert før 1. verdenskrig (Garner, 2000:120).

De viktigste miljøvernorganisasjonene kan deles inn på denne måten:

Tabell 4.5 Oversikt over miljøvernorganisasjonene i Storbritannia

Miljøorganisasjoner	Tema	Organisering
The Ramblers Association	Friluftsliv	Medlemskap
National Trust	Friluftsliv	Medlemskap
The Council for the Protection of rural England (CPRE)	Friluftsliv	Medlemskap
The Royal Society for Nation Conservation (RSNC)	Fredning	Medlemskap
The Royal Society for the Preservation of Birds (RSPB)	Dyrevern og fredning	Medlemskap
The Royal Society for the prevention of Cruelty to animals	Dyrevern	Medlemskap
Greenpeace (GP)	Miljøvern	Aktivistorientert med støttemedlemskap
Friends of the earth (FOE)	Miljøvern	Aktivistorientert, får penger fra stiftelse
Earth first!	Fra radikal økologi til miljøvern	Fra aktivistorientert til medlemskap

På 1950 og 1960 oppstod det også i Storbritannia en ny interesse for miljøvern. Det førte til at antall medlemskap i de etablerte organisasjonene steg og flere nye miljøorganisasjoner ble etablert. I 1983 identifiserte Lowe og Gyder nærmest 100 ulike nasjonale miljøvernorganisasjoner og flere tusen lokale grupper, med et samlet medlemstall på 2,5-3 millioner.

Den nye bølgen av miljøvernorganisasjoner var forskjellig fra de tidligere organisasjonene ved at medlemmene i de nye gruppene ble oppfordret til å delta i demonstrasjoner og også i direkte aksjoner. Mange av de eldre gruppene er derimot mer forsiktige, og mer opptatt av ekspertise og stille forhandlinger med beslutningstakere, og hvor medlemmene blir oppfordret til å støtte opp om lederskapet (Garner, 200:123).

Av de nye gruppene er de viktigste Greenpeace og Friends of the Earth (Gaarner, 2000:14). Disse gruppene har moderert seg siden de ble etablert i Storbritannia i 1960- årene. Mens Greenpeace tidligere aksjonerte mot bedrifter bruker de nå mer tid på å samarbeide med selskapene. På samme måte bruker Friends of the Earth mye krefter i å utarbeide vel-dokumenterte tekniske data for å vise grunnene og konsekvensene av trusler mot miljøet og mulige løsninger, i motsetning til å oppfordre til konfrontasjon med industrien og aksjoner for å belyse miljøproblemer.

Earth First! oppstod først i USA, men kom til Storbritannia i 1991. Den oppstod som en reaksjon på at miljøvernbevegelsen var for passiv og for institusjonalisert. I begynnelsen foretok slike grupperinger angrep på byggeprosjekter og skogsarbeidere, men de fleste av de

60-70 gruppene driver i dag mer med sivil ulydighet knyttet til for eksempel veiutbygginger og genmanipulering av mat.

De nye gruppene skiller seg også fra de eldre organisasjonene ved å se på miljøvern mer helhetlig. De er klare til å ta opp kampen rundt ulike problemer på ulike områder (Garner, 2000:122).

Utviklingen innenfor miljøvernbevegelsen i Storbritannia

Som vist i forrige avsnitt er det politiske systemet i Storbritannia preget av et flertallsstyre hvor regjeringen som oftest får gjennom sine kampsaker i parlamentet siden de har flertallet. Dette fører til at miljøvernorganisasjonene må bruke andre kanaler enn bare å drive lobby virksomhet rettet mot de folkevalgte.

Sett fra organisasjonene sin side er det mest ønskelig å bli konsultert når departementene utarbeider lovforslag. Ministrene i regjeringen blir ansett som uinteressante siden de kun vedtar eller ikke vedtar forslagene som blir sendt til dem. Organisasjonene ønsker å få en ”insider status”, hvor de blir konsultert i utarbeidelsen av forslag (Garner, 2000:129).

For å få en god miljøvernpolitikk er det viktig med en helhetlig behandling av saker som angår miljøvern. I Storbritannia har det til nå vært ulike departementer som har tatt avgjørelser som angår miljøvernproblemer og det er derfor lite samkjøring i britisk politikk vedrørende miljøvern. Selv om ”Department of the environment” ble slått sammen med departementet for transport og departementet for regionene, til ”Department of the Environment, Transport and Regions”, er det få beslutninger her som går ut på å beskytte miljøet. I tillegg ble flere transportsaker flyttet over til andre departementer før sammenslåingen.

Selv om de fleste lobbyistene mener at de fleste departementene og direktorater er lett tilgjengelige, er det likevel flere av disse hvor miljøverngruppene ikke får adgang. Dette gjelder spesielt de departementene hvor de viktigste beslutningene som angår kontroversielle miljøsaker blir vedtatt. For eksempel var det tidligere Departementet for handel, industri og transport omtrent lukket for miljøvernorganisasjonene, selv om viktige beslutninger angående den faktiske politikken ble tatt her. Det var andre pressgrupper som ”vei-lobbyen” som hadde utstrakt kontakt med dette departementet og som stod i opposisjon til miljøvernerne. Tilgang til departementer som har med hvordan utviklingen i Storbritannia skal skje, ser dermed ut til å være lukket for andre interessegrupper enn små, mektige pressgrupper som har økonomiske interesser i å hindre miljøvernaspekter fra å bli vurdert (Garner, 2000:130).

Selv om det er tendenser til at det er mer åpenhet for å vurdere miljøvernsaker i ”kjerne-departement” hvor de virkelige miljøutfordringene står på dagsorden, er det likevel ikke

skjedd en fundamental endring i myndigheten sin tilbakeholdenhet ovenfor helhetlig miljøvern vurderinger (Garner, 2000:131).

Dette påvirker organiseringen til miljøvernbevegelsen i Storbritannia. Siden det politiske systemet har vært vanskelig tilgjengelig for miljøvern grupper, vil en anta at det har ført til radikale protestaksjoner og grupperinger. Det har ikke vært tilfelle. Selv om det er forholdsvis mange miljøvernorganisasjoner som arbeider med ulike saker fra vern av landlige områder til økologisk tenkning, kan ikke miljøvern gruppene sies å være radikale. Da Earth first! ble etablert var de forholdsvis radikale, men myndighetene lot dem derfor få komme inn til høringer. Medlemmene i organisasjonen merket fort at de ikke fikk noen innflytelse, siden de ble oppfattet som å være på kanten av det akseptable. Det førte til at de modererte seg for å bli sett på som en ansvarlig organisasjon, som dermed kunne bli tatt på alvor av det politiske systemet.

Det har sine tydelige fordeler for miljøvernorganisasjoner å bli inkludert i høringer, men samtidig blir det vanskeligere å protestere på beslutninger som de selv har vært med på å forhandle frem. Dette kan føre til at miljøvernorganisasjonene kommer i en gisselsituasjon, hvor de ikke får innflytelse på beslutningene og heller ikke kan klage på vedtakene, siden det kan forhindre dem i å bli konsultert neste gang. Miljøvernorganisasjonene kan dermed sies å være forholdsvis moderate når det gjelder aksjoner i Storbritannia (Garner, 2000:150).

Ett eksempel på hvordan miljøorganisasjoner moderer seg var i 1970, da Friends of the Earth (FoE) ble etablert i Storbritannia. De var kjent for å være en radikal organisasjon og de startet opp kampanjer med høy publisitet. Blant annet vekket det stor oppmerksomhet da de dumpet tomflasker på Schwepps hovedkvarter i London for å markere sitt syn på resirkulering av flasker (Rüdig, 1995:228). På kort tid klarte de å etablere seg som en av de mest anerkjente miljøvernorganisasjonene. Det førte til at de fikk invitasjoner til konsultasjoner i ulike komiteer og høringer, samt andre tegn på anerkjennelse. Det førte igjen til at FoE tonet ned de direkte kampanjene for ikke å skade sin nyvunne status som en respektabel, ansvarlig og moderat miljøvern gruppering (Rüdig, 1995:229). Dette har vært en vanlig måte for britiske myndigheter å hindre fremveksten av radikale miljøvernorganisasjoner.

De siste årene er det mest i forbindelse med veiutbygginger at det har oppstått konfrontasjon. Det er også mange lokale grupper som ikke er tilknyttet noen organisasjon som oppstår i forbindelse med slike utbygginger og selv om det også var i forbindelse med slike aksjoner at Earth First! oppstod, er det lite som tyder på en sterk fremvekst av radikale miljøvern grupperinger i Storbritannia (Garner, 2000:150).

Når det gjelder ideologi knyttet til økologi er det først og fremst innenfor partiet "The Greens" at slike synspunkter har slått igjennom (Rüdig, 1995:234). Det grønne partiet har likevel ikke klart å få støtte fra de etablerte miljøvernorganisasjonene, siden disse organisasjonene allerede har en kontakt med myndighetene som de ønsker å opprettholde. I tillegg til at det politiske systemet i Storbritannia gjør det vanskelig å få representasjon i parlamentet, er det også andre forklaringer på at det ikke går så bra for de grønne her. De har for eksempel ikke klart å forene seg med andre kampsaker som oppstod på 1970-tallet som kvinnekamp og kampen mot atomkraft. Innenfor partiet er det også en splittelse mellom de som ønsker å være et vanlig valgparti og de som ønsker mer fundamentale endringer og ser på partipolitikk som uinteressant (Rüdig, 1995:235, Garner, 2000:136).

Når det gjelder hvordan miljøvernbevegelsen utvikler seg i Storbritannia, er det ikke noe stor mulighet for at det vil skje drastiske endringer (Garner, 2000:213, Rüdig, 1995:237).

De siste tendensene er at vekten legges på spørsmål om etisk forbruk og om å være en bevisst forbruker (Garner, 2000:216). På denne måten forskyves spørsmålet om økologi fra de store temaene som klimautslipp til å handle om enkeltmenneskers valg. I likhet med situasjonen i Norge gjør dette miljøvern til en sak som handler om livsstilsvalg mer enn store protestkampanjer og det er sannsynlig at dette vil komme til å få større fokus fremover enn voldsomme media-stunts.

Den store forskjellen på miljøorganisasjonene i Norge og Storbritannia går på dyrevern. Mens dette lenge har vært og fortsatt er en stor kamp for miljøorganisasjonene i Storbritannia er dyrevern som vist, ikke ansett for å være en del av miljøvernbevegelsen i Norge.

Utviklingen i Storbritannia kan dermed sies å være preget av følgende utviklingstrekk:

H4: I land hvor miljøvernbevegelsen står svakt vil den få varierende oppslutning, i likhet med oppmerksomhetsyklusen.

Dette viser at hypotesen om at det i land hvor det er små muligheter til å komme inn i den nasjonale politikken og hvor det korporative systemet er forholdsvis lukket, er det små sjanser for at det skal oppstå noen sterk politisk miljøvernbevegelse.

4.3 Utviklingen i Tyskland

4.3.1 Beskrivelse av det politiske systemet

Det politiske systemet i Tyskland er svært sammensatt og forklaringen på dette er de historiske erfaringene som er blitt gjort i Tyskland. I alt er Tyskland blitt styrt av syv forskjellige regimer. Det første var et konstitusjonelt monarki fra 1871-1918, et ustabilt demokrati under Weimar republikken 1919-1933, nasjonalsosialistisk totalitarisme fra 1933-1945, militær okkupasjon 1945-1949, to separate tyske stater fra 1945-1989, hvor en hadde en liberal demokratisk styreform, mens den andre var under kommunistisk ledelse. Etter 1990 er det blitt til en samlet tysk stat basert på vestlige, demokratiske prinsipper og er blitt en del av EU (Schmidt, 2003).

Den nye grunnloven for det samlede Tyskland ble skrevet i 1990 og bygger videre på grunnloven i det tidligere Vest-Tyskland. Det er blitt sagt at det nåværende styresettet er bygd på erfaringer fra katastrofer (Schmidt, 2003:17). Særlig det totalitære regimet under nasjonalsosialismen og erfaringen med et totalitært styre under kommunismen har ført til opprettelse av hindringer for å hindre en ledelse i å få uinnskrenket makt. Dette har ført til at det styres ved lov hvor det juridiske system har stor makt, føderalisme for å forhindre en utbredt statlig autoritet, et representativt demokrati og vidtgående konstitusjonelle sivile rettigheter som skal forhindre overgrep mot rettighetene til innbyggerne (Schmidt, 2003:17).

Samtidig har det også med seg lærdom fra det ustabile demokratiet under Weimar-republikken. For å forhindre en kaotisk demokratisk situasjon som det var under Weimar-republikken, er det formulert krav som må til for at parlamentet ikke skal kaste den sittende regjeringen og kansleren. Det må blant annet være et flertall for en ny regjering i parlamentet for å kunne kaste den sittende regjeringen.

Valgsystemet i Tyskland

Det øverste politiske lederskapet består av en føderal President og en føderal Kansler, hvor Kansleren har størst makt av disse to. Kansleren blir valgt av parlamentet og bestemmer over antallet ministere og antall departement, bortsett fra departementene for forsvar, juss og finans som er obligatoriske (Schmidt, 2003:29). Den føderale Presidenten representerer Tyskland innenlands og utenlands og er et seremonielt overhode. Det er han som formelt utnevner Kansleren og regjeringen for Parlamentet og signerer lover. Det er også opp til Presidenten om en lov blir vedtatt. Presidenten blir valgt av representanter fra hvert av de enkelte føderale statene i "Bundesversammlung" (Schmidt, 2003:36).

I de føderale valgene blir det valgt inn representanter til forbundsdagen, "Bundestag". Slike valg blir holdt hvert fjerde år. Valgsystemet er bygd opp på et system med både flertallsvalg og et proporsjonalt system. Halvparten av representantene i parlamentet velges utfra flertallet i hvert velgerdistrikt og den andre halvparten fordeles utfra hvor mange stemmer hvert enkelt parti har fått totalt. Dette gjøres på den måten at hver velger har to stemmer i valget. Den første stemmen bestemmer hvilken representant de ønsker skal representere forbundslandet, mens den neste stemmen sier hvilket parti de stemmer på. Den andre stemmen bestemmer hvor mange representanter hvert parti får siden de siste setene blir fordelt utfra et proporsjonalt system med en sperregrense på 5%. Det vil si at antall stemmer hvert enkelt parti får totalt i alle delstatene avgjør hvor mange representanter dette partiet får i forbundsdagen (Schmidt, 2003:132). På denne måten blir det tatt hensyn både til flertallet innenfor hvert enkelt valgdistrikt og til den proporsjonale oppslutningen til partiet i den føderale staten.

Det juridiske systemet har fått stor betydning i den nye grunnloven og også forholdet mellom det føderale nivået og de føderale landene er regulert av lover. Selv om mye av oppmerksomheten rundt det politiske systemet i Tyskland dreier seg om det føderale nivået, spiller også delstatene en viktig rolle i utformingen av den praktiske politikken.

I og med at Tyskland er så stort og lenge var delt opp i små enheter under Preussen-staten, føler tyskere ofte mer tilhørighet til delstaten de bor i, enn det føderale plan. Forskjellen mellom ulike delstater er også store. Av de mest fremgangsrike delstatene er Bayern. De nordlige delstatene som Schleswig-Holstein befinner seg i en midtposisjon når det gjelder økonomisk fremgang, mens delstatene i det østlige Tyskland er de som kommer dårligst ut. Forskjellen mellom øst og vest er derfor fortsatt store og det spiller en viktig rolle for å forstå hvordan politikken i det samlede Tyskland har utviklet seg siden samlingen i 1990. I dette kapitlet kommer jeg likevel til å konsentrere meg om det føderale nivået siden det er dette nivået som utformer politikken. Enkelte forskjeller mellom østlige og vestlige delstater vil også bli behandlet.

Partiene i Tyskland

Partisystemet i Tyskland er slik at alle partier har form av "folkepartier". Det betyr at skillelinjer mellom ulike grupper av befolkningen ofte befinner seg i partiene, heller enn utenfor. Det fører til at det ofte er vel så store forskjeller innad i et parti som mellom ulike partier. Den viktigste skillelinjen i det tidligere Vest-Tyskland gikk mellom plassering i varehandelen (borgerskapet og arbeiderne). "Sozialistische Partei Deutschland" (SPD) representerer arbeiderne og sosialismen. "Christlich Demokratische Union"/ "Christlich

Soziale Union" (CDU/CSU) representerer religion og har røtter i den katolske bevegelsen, Katolisches Zentrum, som oppstod i 1870-årene. Men CDU ble dannet etter krigen og er derfor et parti både for katolikker og protestanter. Dette er det første partiet som ble betegnet som et folkeparti i Tyskland og det inkluderer dermed mange ulike grupper i samfunnet og ulike interessegrupper som prøver å påvirke partiledelsen (Rivedal, 2000:84). CSU er Bayern sitt CDU.

"Freie Demokratische Partei" (FDP) ble dannet etter andre verdenskrig og er blitt kalt "den tredje kraften" i tysk politikk. Fra å være et økonomisk liberalt parti er det blitt et sosialliberalt parti og var lenge støtteparti til CDU. Men under stor koalitionen mellom SPD og CDU satt FDP alene i opposisjon og det førte til at det nå kan være koalisjonspartner til både SPD og CDU. SPD, CDU og FDP er de tre dominerende partiene i Vest-Tyskland. I 1983 kom "Die Grüne" overraskende inn i forbundsdagen. Etter murens fall er det oppstått et nytt parti, "Partei des demokratischen Sozialismus" (PDS). Dette partiet er etterfølger etter det tidligere statsbærende partiet i Øst-Tyskland, "Sozialistische Einheitspartei Deutschlands" (SED) (Rivedal, 2000).

Etter gjenforeningen av Tyskland er det fortsatt store forskjeller mellom partiene i øst og vest. PDS er det eneste nye partiet som har kommet inn i forbundsdagen etter samlingen og de kommer inn på direkte stemmer fra østtyske delstater. I forrige valgperiode (1988-2002) hadde de fire seter, men i denne valgperioden har de kun to. De har derfor liten innflytelse på den føderale politikken (Schmidt, 2004:146).

"Die Grüne" i Tyskland begynte som et "anti-parti parti". De prøvde å beholde en vekt på demokratiske prinsipper om deltagelse. Det førte til regler som at ingen av representantene skulle sitte en full periode, og de skulle stemme etter avgjørelser som ble tatt i organisasjonen. Etter hvert ble disse prinsippene fjernet ettersom striden mellom "reallos" og "fündis" la seg. Disse to fløyene stod mot hverandre fra starten i 1980 og fremover på 1980-tallet. Da "Die Grüne" kom inn i politikken for fullt ble imidlertid den fundamentalistiske fløyen svekket og "Die Grüne" gikk over til å bli et mer vanlig parti (Dryzek m.fl., 2003:38).

Presentasjon av det korporative systemet i Tyskland

Når det gjelder hvordan miljøvern og andre interesser blir møtt på det tyske politiske plan, er det kun i den vestlige delen at miljøvern ble satt på dagsorden utover 1980-tallet. I den kommunistiske delen var mesteparten av industrien drevet med kull og det var ikke rom for spørsmål knyttet til skogsdød slik det ble i den vestlige delen utover 1980-tallet.

Miljøverndebatten i Vest-Tyskland startet etter forekomsten av stor skogsdød, Tsjernobyl-ulykken og algeinvasjon i Nordsjøen. Dette førte til stort offentlig press, ikke minst fra det ny-

oppstartete Grønne Partiet, på alle partiene for å ta med miljøvern som en viktig del av sin politikk. Svaret fra regjeringen ble å innføre reguleringer som sørget for en drastisk reduksjon av luftforurensingen. Etter hvert kom flere lover for å bedre luft- og vann kvaliteten. I Vest-Tyskland, der kjernekraft hadde vært et omdiskutert tema, førte Tsjernobyl-ulykken til at miljøverndepartementet (Det Føderale Departementet for Miljø, Bevaring og Kjernekraft-sikkerhet) ble opprettet i 1986 (Rehbinder, 1992).

Utviklingen av miljøvernpolitikken kan, ifølge Jänice, deles inn i fire epoker. Den første var fra 1969-1974 hvor det begynte å bli innført reguleringer overfor industrien, den andre fra 1974-1982, hvor en stadig sterkere miljøvernbevegelse rettet krav mot regjeringen for å få staten til å holde løftene sine. Fra 1982-1987 ble det kooperative samarbeidet mellom industrien og staten nøye overvåket av miljøvernbevegelsen og media. Fra 1987-1994 begynte prosessen mot en økologisk modernisering, hvor miljøvern blir sett på som en vital del av ”vanlig politikk” og det gjøres betraktninger for å beskytte miljøet i alle beslutninger (Dryzek et al, 2003:73).

Det korporative systemet i Vest-Tyskland har tradisjon for å inkludere interesser til industrien, mens andre interesser er blitt holdt utenfor. Dette førte til at det tyske systemet er blitt betegnet som ”passivt ekskluderende” i forhold til miljøverninteresser (Dryzek m.fl., 2003). Selv om Die Grüne kom i regjeringen endret ikke de andre miljøvernorganisasjonene taktikken sin for å få innflytelse. Lobbying og ekspertuttalelser for å få miljøvern hensyn inn i beslutninger har ikke minsket i styrke.

Sperregrensen for å få utjevningsmandater er forholdsvis høy i Tyskland og har sammen med de andre partiene sin tendens til å være folkepartier, hvor mange skillelinjer går rett gjennom partiene i stedet for mellom dem, ført til at det er blitt plass til et eget grønt parti i forbundsdagen (Rivedal, 2000). Dette står i motsetning til i Norge og Storbritannia hvor det politiske systemet enten har vært for lett eller for vanskelig å komme inn i.

Det politiske systemet i Tyskland kan settes opp på følgende måte:

Tabell 4.6 Det politiske systemet i Tyskland

Valgsystemet	Proporsjonalt valg/flertallsvalg
Partisystemet	Flerparti
Korporativt system	Lukket

Dette viser at den politiske situasjonen for miljøvernbevegelsen er litt annerledes i Tyskland enn i Norge. Siden Tyskland både har et proporsjonalt system og et forholdsvis

lukket korporativt system kan hypotesen om hvilke følger dette får for miljøvernbevegelsen omformes til:

H5: I land hvor det både er ett proporsjonalt valgsystem og et lukket korporativt system vil det være lettere å få til en politisk mobilisering enn i noe annet land.

4.3.2 Beskrivelse av miljøvernbevegelsen

Til tross for at miljøvernbevegelsen oppstod forholdsvis sent i Tyskland, er den nå regnet som en av de sterkeste miljøvernbevegelsene. Den er stor og variert. I 1994 hadde den et medlemsantall på rundt 3,5 millioner (Blüdhorn, 1995). Selv om miljøbevegelsen opplevde motgangen på begynnelsen av 1990-tallet har de klart å markere seg på nytt. "Die Grüne" sin gjeninntreden i forbundsdagen i 1994 kom overraskende på mange og viste at oppslutningen rundt grønne verdier ikke var noe blaff. Siden 1998 har de sittet i regjering sammen med CDU.

Presentasjon av de viktigste miljøvernorganisasjonene i Tyskland

De viktigste miljøvernorganisasjonene i Tyskland er, i følge Ingolfur Blüdhorn, Naturschutzbund Deutschland, the World Wide Fund for Nature Germany, Bund für Umwelt- und Naturschutz Deutschland, Greenpeace Germany og Robin Wood (Blüdhorn, 1995:171). Disse kan deles inn på følgende måte etter tema og organisasjonsform:

Tabell 4.7 Oversikt over miljøvernorganisasjonene i Tyskland

	Tema	Organisasjonstype
Naturschutzbund Deutschland (NABU)	Både fredningsorientert og miljøvernorientert	Medlemsorganisasjon
The World Wide fund for Nature Germany (WWF)	Fra fredningsorientert til miljøvern	Støttemedlemskap
Bund für Umwelt- und Naturschutz Deutschland (BUND)	Fra bevaring og fredning til politisk økologi	Medlemsorganisasjon bygd opp på lokallag
Greenpeace Germany	Miljøvern	Aktivistfokuset med støttemedlemskap og lokale medlemsgrupper
Robin Wood	Politisk økologi	Aktivistfokuset, nå med støttemedlemskap

Blüdhorn hevder at det har skjedd en utvikling mot mer likhet i virkemiddel, tema og intern struktur innenfor disse organisasjonene. "Politisk økologi" er det begrepet de helst bruker om seg selv og sin virksomhet. Imidlertid gjelder det bare de organisasjonene som Blüdhorn tar for seg i denne artikkelen, siden

”Strukturen til lobbyen er så kompleks og forskjelligartet med hensyn til interesser, slik at enhver gjennomgang må se på en liten del, hvor sammenlignbarhet mellom hver enkelt organisasjon er sikret” (Blüdhorn, 1995:170).

De nevnte organisasjonene er imidlertid godt kjent i Tyskland, de er etablert på nasjonalt plan og blir hørt i den nåværende debatten (Blüdhorn, 1995:170). At det likevel er 6 organisasjoner som er verdt å nevnes i en slik sammenheng understreker styrken til miljøvernbevegelsen i Tyskland.

Naturschutzbund Deutschland (NABU) er den eldste av de mest innflytelsesrike miljøvernorganisasjonene i Tyskland. Den ble etablert i 1899 under navnet ”Foreningen for vern av fugler” (Bund vor vogelschütz). I 1935 da nazistene overtok makten i Tyskland hadde den 35 000 medlemmer. På slutten av 1970-tallet var det den største individuelle miljøvernorganisasjonen med 64 000 medlemmer og endret navnet sitt til Deutscher Bund für vogelschutz (DVB). Den var imidlertid lite radikal og hadde et snevert syn på miljøvern. Den var dermed i utakt med en stor del av miljøvernbevegelsen.

På midten av 1980 tallet hadde medlemstallet derfor sunket drastisk i DVB. Denne organisasjonen var imidlertid raskt ute med å knytte bånd til den østlige delen av Tyskland da samlingen var et faktum. Den slo seg sammen med regionale miljøverngrupper i det østlige Tyskland som kalte seg ”Naturschutzbund” og endret navn til det nåværende NABU. På denne måten har organisasjonen tjent mye på gjenforeningen og hadde i 1995 over 200 000 medlemmer. I denne fasen skiftet den fokuset fra fredning og bevaring og utvidet det til empiriske studier og grundig arbeid med forslag til politiske beslutninger om bevaring og beskyttelse av flere biotoper og arter. Slik har NABU klart å beholde et tradisjonelt fredningsperspektiv, samtidig som de har utvidet horisonten og ser mer helheten knyttet til miljøvern og betydningen av politisk innflytelse (Blüdhorn, 1995:171-176).

World Wide Fund for Nature Deutschland (WWF) har hatt noe av den samme utviklingen som NABU. Den ble etablert i Tyskland, i 1963 og var fra begynnelsen opptatt av bevaring av utryddningstruede dyrearter. Utover 1980-tallet økte oppmerksomheten rundt økologiske utfordringer i Tyskland og de startet opp prosjekter innenfor landets grenser, hvor et av de mest kjente er et havørnprosjekt i delstaten Schleswig-Holstein. De er nå også aktive i flere områder i det østlige Tyskland for å hindre at store uberørte områder skal ødelegges av økende turisme. WWF skal være politisk uavhengig og mottar støtte fra industien. Dette gjør at organisasjonen er forholdsvis forsiktig med å ta standpunkt i kontroversielle saker og de kommer heller på banen når ting har roet seg litt ned (Blüdhorn, 1995:176-182).

Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland (BUND), er en av de store medlemskapsorganisasjonene i Tyskland og i 1995 var den den største (Blüdhorn, 1995:182). Den ble slått sammen av to mindre organisasjoner (Bund Naturschutz Bayern og DNR) i 1975, og var i begynnelsen rettet mot bevaring og fredning. Først i 1993 ble imidlertid BUND en viktig organisasjon. Kampen mot kjernekraft ble hovedsak og de arrangerte flere kampanjer mot dette. Fra vendepunktet i 1983 til 1989 var antallet medlemmer doblet, i 1990 var det over 200 000 medlemmer og i 1994 hadde den 225 000 medlemmer. BUND er basert på lokallag og har ingen sterk statlig identitet. I Tyskland var det 2500 slike grupper i 1994 og dette er selve grunnlaget for organisasjonen. De velger representanter som blir medlemmer av komiteen innenfor hver delstat. Denne komiteen møtes jevnlig og sender delegater til den årlige konferansen til den nasjonale organisasjonen. BUND er politisk aktiv og har en vitenskapsbasert lobby. Men selv om BUND er den organisasjonen med flest medlemmer og den pressgruppen som er mest ambisiøs i sine målsetninger, var Greenpeace i 1995 den mest populære og den rikeste organisasjonen (Blüdhorn, 1995:182-189).

Greenpeace Deutschland ble etablert i 1980. Den første Greenpeace-aksjonen fant sted før den offisielle grunnleggelsen av en tysk avdeling, og var en reaksjon mot dumping av giftig avfall i Nordsjøen. Kampen mot dumping av atomavfall og annet giftig avfall er fortsatt en av kampsakene til Greenpeace i Tyskland.

Greenpeace møtte imidlertid kritikk for måten det var organisert på. Støttemedlemmer gir penger til organisasjonen og dette er i utgangspunktet den eneste måten de kan gi sin støtte. Videre er det et fåtall håndplukkete medlemmer (maks 30) som avholder jevnlig møter. Disse møtene er lukket for allmennheten, slik at diskusjoner og planlegging blir hemmeligholdt. Medlemskapsmøtene velger også styret. Denne organiseringen fører til at de 2200 medlemmene og de 79 avdelingene av Greenpeace ikke har noen direkte innflytelse på organisasjonen. De som er medlemmer utgjør under 7% av alle som er heltidsansatte i organisasjonen og bare 0,4% av de lokale aktivistene. I 1990 skjedde det imidlertid noen få endringer i organisasjonen for å imøtegå kritikken knyttet til organiseringen. De opprettet lokalgrupper som kalles "basis" i organisasjonen for å trekke medlemmene som ønsker å engasjere seg mer med og dermed øke sin egen popularitet (Blüdhorn, 1995:189-196).

Robin Wood (RW) er en utbrytergruppe fra Greenpeace. Denne oppstod i 1982 på grunn av reaksjoner mot den hierarkiske beslutningsprosedyren i organisasjonen. 50 aktivister brøt ut og opprettet en egen organisasjon. Som navnet tilsier var det den store skogsdøden som ble "oppdaget" på begynnelsen av 1980 tallet som ble den første store kampsaken. Greenpeace hadde ikke samme mulighet til å følge rene tyske problemer eller endre organisasjonen slik at

den passet inn i det tyske samfunnet. RW bruker samme type virkemiddel som Greenpeace med direkte aksjoner spesielt rettet mot atomenergi. Organiseringen av bevegelsen er derimot en helt annen. Robin Wood legger stor vekt på deltakelse fra de lokale gruppene. De etablerte en sterk desentralisert struktur med regionsnivå og fire landsnivåer. I 1994 var RW likevel en liten miljøorganisasjon i tysk målestokk. Den hadde da 3 000 aktive medlemmer og 20 000 støttemedlemmer. Innføringen av støttemedlemskap førte til stor debatt i organisasjonene, siden det førte til åpning for passive medlemmer. Men til tross for stor debatt ble det likevel flertall for dette. Innføringen av støttemedlemskap førte til en økning i inntekter og selv om RW er mindre enn Greenpeace har den likevel en betydelig plass på miljøfronten i Tyskland (Blüdhorn, 1995:197-200).

Presentasjon av utviklingen innenfor miljøvernbevegelsen i Tyskland

Når det gjelder utviklingen av miljøvernbevegelsen ser Ingolf Blüdhorn på at det er skjedd en tendens til at de ulike organisasjonene blir mer like hverandre. Dalton delte i 1994 opp miljøvernbevegelsen i tre ulike grupper. Det var de som arbeidet med fredning, miljøvern og økologi. Blüdhorn hevder at denne inndelingen ikke passer med miljøvernbevegelsen i Tyskland. Miljøvernorganisasjonene har vært lite preget av "miljøvern", og de fleste gikk raskt over fra "fredning" til "økologi" (Blüdhorn, 1995:201). Alle organisasjonene er heller opptatt av å påvirke politiske beslutninger og å opparbeide seg ekspertise for å kunne oppnå innflytelse gjennom kunnskap. Dette har ført til at alle de store miljøorganisasjonene i Tyskland går mot det han betegner som "politisk økologi".

Denne gjennomgangen viser at situasjonen blant miljøvernorganisasjonene er en helt annen i Tyskland enn den er i Norge og i Storbritannia.

Den politiske situasjonen til miljøvernbevegelsen i Tyskland kan beskrives på denne måten:

H3: I land hvor miljøvernbevegelsen står sterkt vil den få varig oppslutning og utvikle seg i følge Offe sitt livssyklusperspektiv.

Dette viser at hypotese 5 er den som best forklarer utviklingen i Tyskland. Siden det er mulig å komme inn med ett nytt parti i Tyskland og det korporative systemet ikke er så åpent som i Norge åpner dette for at miljøvernbevegelsen kan bli sterk. Det er derfor mye som tyder på at Offe gir et riktig bilde når han skildrer institusjonalisering av miljøvernbevegelsen i Tyskland.

4.4 Oppsummering av hovedfunn

I dette kapittelet har jeg vist hvordan det politiske systemet innenfor hvert av landene har utviklet seg. Ved hjelp av begrepsapparatet i kapittel 2 har jeg vist at utviklingen av miljøvernbevegelsen har vært forskjellig i de ulike landene.

Miljøvernbevegelsen står sterkt i Tyskland, mens det ikke har vokst frem noen sterk miljøvernbevegelse i Norge og Storbritannia. Hovedfunnene i dette kapittelet kan beskrives på følgende måte:

Konsekvenser for miljøvernbevegelsen av organiseringen av det politiske system i de ulike landene

Denne gjennomgangen viser at organiseringen av det politiske system kan få konsekvenser på hvordan miljøvernbevegelsen utvikler seg. Det viser seg at det politiske systemet i Norge har vært åpent, både når det gjelder utformingen av valgsystemet og det korporative systemet. I forhold til parti- og valgsystemet har det ført til at det allerede er mange partier på Stortinget. De etablerte partiene har tatt opp i seg spørsmål knyttet til vern av miljøet og dette gir lite rom for å få inn ett nytt grønt parti i nasjonalforsamlingen.

Samtidig er det korporative systemet godt utbygd i Norge. Det er vanlig at interesseorganisasjoner blir tatt med på høringer og politikerne og forvaltningen er forholdsvis åpne for lobbyister. Det betyr at det er lett for mange interesseorganisasjoner å få innflytelse på politikken, samtidig som det fører til at det er mange som vil ha et ord med i laget. Det kan derfor være vanskelig for miljøvernbevegelsen å bli sterk nok til å kunne infiltrere flere politiske arenaer enn miljøverndepartementet.

I Storbritannia er det politiske systemet forholdsvis lukket, både når det gjelder valgsystemet og den korporative kanalen. På grunn av valgsystemet er det vanskelig å få inn et tredje parti i nasjonalforsamlingen og sannsynligheten for at "the Green party" vil få noe særlig oppslutning er derfor liten. I tillegg er det vanskelig å få kontakt med de som tar avgjørelser i form av lobbyisme rettet mot politikere. Det fører til at interesseorganisasjoner ønsker å få kontakt med departementene i stedet. Disse er heller lite åpne og det meste av kontakten skjer på forvaltningen sine egne premisser. Dette fører til at miljøvernbevegelsen blir forholdsvis svak i møte med staten.

I Tyskland er de fleste partiene folkepartier som omfatter flere skillelinjene. Det er ingen partier som har sett på det som naturlig å ta opp de nye sakene som miljøvern, kvinnekamp og kampen mot atomvåpen her. Det har ført til at "die Grüne" har kunnet etablere seg som et parti som tar opp i seg de ulike kampsakene som oppstod på 1960-1970 tallet. Tyskland er det eneste landet i Europa hvor det grønne partiet har gjort suksess, i og med at de har etablert seg

som et regjeringsparti. Den korporative kanalen i Tyskland har vært forholdsvis lukket for andre enn økonomiske interesser. Det har lenge vært et trekantsamarbeid mellom staten, arbeidsgivere og arbeidstagerorganisasjoner, mens andre interesser har fått lite innflytelse på politikkkutformingene. Det er derfor interessant at miljøbevegelsen står sterkest her, av de landene jeg har undersøkt.

I "Green States and social movements" hevder forfatterne at mye av grunnen til at miljøvernbevegelsen har vokst seg sterk i Tyskland, nettopp er at de har vært lukket ute fra det politiske beslutningsapparatet. I motsetning til i Norge, hvor det politiske systemet har vært åpent, og i Storbritannia hvor miljøvernbevegelsen til dels har blitt holdt utenfor det politiske systemet, har altså miljøvernbevegelsen i Tyskland stått utenfor, men blitt sterk nok til å få innflytelse.

Forskjeller mellom tema i miljøvernorganisasjonene

Også når det gjelder temaet innenfor miljøvernorganisasjonene er dette forskjellig fra de ulike landene. I Norge har vern av naturen mot inngrep i en avveining mellom vern og vekst vært fokuset for miljøorganisasjonene. Det er ingen sterke politisk-økologiske organisasjoner. Det er ofte hensyn til menneskene som komme i første rekke, mens hensyn på bakgrunn av naturen i seg selv er en lite aktuell debatt. I Norge er det derfor ikke noen sterke dyrevernorganisasjoner.

Den britiske miljøvernbevegelsen er mer opptatt av fredning og dyrevern og det er flere slike organisasjoner i Storbritannia. Greenpeace er også godt organisert i Storbritannia. Likevel er det ikke oppstått noen sterk politisk-økologisk bevegelse. Bortsett fra hos enkelte medlemmer innenfor partiet "The Green Party" er det ingen miljøvernorganisasjoner som har politisk økologi på dagsorden.

Situasjonen i Tyskland er annerledes. Her er det en rekke sterke politisk orienterte miljøvernorganisasjoner som arbeider med spørsmål knyttet til en helhetlig miljøvernpolitikk. Ideologien innenfor disse organisasjonene kan best betegnes som "politisk økologi". De ønsker å påvirke politikkkutformingene samtidig som de er aktivitetsorienterte og ønsker å ha aktive medlemmer.

Utviklingstendenser i miljøvernbevegelsen

I forhold til de teoretiske bidragene som ble drøftet i kapittel to, kan Offe sitt "livssyklus" perspektiv på miljøvernbevegelsen vise utviklingen i Tyskland. I Norge og Storbritannia har det ikke oppstått noen slik politisk institusjonalisering av miljøvern og situasjonen her passer bedre til Neuman sin beskrivelse av oppmerksomheten knyttet til miljøvern. Det er ingen

varig oppmerksomhet rundt miljøvernsspørsmål i Storbritannia og Norge, men det har hendt at miljøvernsaker har kommet på dagsorden når dramatiske hendelser har funnet sted.

Den neste delen av oppgaven min vil vise om utviklingen av miljøvern i de ulike landene fører til ulike oppfatninger om miljøvern. For å se om ulik organisering av det politiske system i forhold til miljøvern og om utviklingen innenfor miljøvernbevegelsen, fører til forskjellige oppfatninger om miljøvern, har jeg analysert et datamateriale hvor slike spørsmål inngår.

Jeg vil undersøke om det er slik at det er forskjell mellom land når det gjelder synet på statens rolle i forhold til miljøvern, og om det er forskjell mellom land når det gjelder oppfatninger om miljøvern. Spørsmålet som vil bli belyst i analysen er hvordan utviklingen av miljøvern kan tenkes å påvirke folks oppfatninger om miljøvern i de ulike landene. Er det slik at det er forskjeller mellom ulike land når det gjelder synet på hvilken rolle staten skal ha i forhold til miljøvern og hvor viktig vurderer folk miljøvernsaken å være?

5 Analyse av synet på statens rolle i forhold til miljøvern

I dette kapittelet er det sammenhengen mellom den politiske innsatsen i hvert enkelt land og hvordan befolkningen vurderer betydningen av statens rolle i forhold til innsats og lovgivning som vil bli belyst. Dette har blitt presentert i form av hovedproblemstillingen:

Påvirker den statlige organiseringen av miljøvern befolkningens syn på statens rolle i forhold til miljøvern?

Ut fra utviklingen i de ulike landene som ble skissert i kapittel 4 kan følgende hypoteser settes opp:

- H1: I land hvor staten gjør mye for miljøvern, vil flere vektlegge statens innsats for å ta vare på miljøet.*
- H2: I land hvor flere legger vekt på statens innsats for å ta vare på miljøet vil flere ønske innføring av lover for å beskytte miljøet.*
- H3: I land hvor myndighetene er blitt mer aktive i forhold til miljøvern de siste årene, vil flere ønske innføring av lover i 2000 enn i 1993.*

5.1 Presentasjon av analysene fra 2000

Siden jeg antar at hva det politiske systemet har gjort i forhold til miljøvern vil ha størst innvirkning på hvordan respondentene har svart på disse spørsmålene, har jeg valgt å foreta en analyse av holdningen til statens rolle i forhold til miljøvern etter land. Det kan tenkes at andre bakgrunnsvariabler også vil spille inn på sannsynligheten for hvordan statens rolle blir vurdert. Jeg har likevel valgt å forholde meg til land, siden dette er den mest interessante bakgrunnsvariabelen når det gjelder politisk organisering av miljøvern.

Jeg har foretatt krysstabellanalyse av spørsmålene etter land fordi denne viser fordelingen av respondentene på de ulike spørsmålene. Kjikvadrat testen og Cramers V viser om frekvensene skyldes tilfeldigheter eller om det er en signifikant statistisk sammenheng mellom variablene som inngår i analysen. For å finne ut om differansene mellom enkelte av landene er signifikante regnes dette ut fra formelen: $s_{diff} = \sqrt{s_1^2 + s_2^2} \%$ (Hellevik, 1991:355-356), slik at det testes om funnene kan generaliseres tilbake til populasjonen.

5.1.1 Analyse av spørsmålet "syn på statens innsats" i forhold til vern av miljøet

Den første hypotesen innebærer en påstand om at det er en sammenheng mellom hva det politiske systemet gjør og synet i befolkningen på hvem som gjør størst innsats for miljøet av

myndighetene og befolkningen. Hvordan det politiske systemet blir forstått, er det blitt gjort rede for i kapittel 2 og 4. Spørsmålet i denne analysen blir derfor om det er en sammenheng mellom ulik politisk organisering og svarfordelingen innenfor hvert av landene på spørsmålet om hvem som gjør størst innsats for miljøet av staten og folk flest.

Denne tabellen viser hvordan respondentene i de ulike landene har svart på dette spørsmålet.

Tabell 5.1 "Syn på statens innsats" etter land, 2000, prosent N=3121

	Norge	Storbritannia	Tyskland, Vest	Tyskland, Øst
Folk flest	32	52	44	38
Myndigheter	47	21	22	24
Begge like mye	21	27	34	38
Totalt	100 (1187)	100 (744)	100 (781)	100 (409)

$V=0,190$ $\chi^2=225,001$ $p=0,000$

Kjikkvadratet χ^2 viser at resultatene er signifikant på et 0,001 %-nivå. Cramers V varierer mellom 0 og 1 etter hvor sterk sammenhengen mellom land og svarene på spørsmålet er. Denne er på 0,190 og det viser at det er en forholdsvis svak sammenheng mellom land og svarene på disse spørsmålene, selv om sammenhengen er signifikant.

Det er færre som svarer "myndighetene" i alle de andre landene enn i Norge. Det er en forskjell på to prosent i mellom de som svarer myndigheter i den østlige og vestlige delen av Tyskland. Signifikanstesting⁶ viser at forskjellen mellom øst- og vest- Tyskland ikke er signifikant. I den østlige delen av Tyskland er det like mange som svarer "begge like mye" som at folk flest gjør størst innsats. Det er 38 prosent i begge gruppene. I Storbritannia er det over halvparten som mener at folk flest gjør størst innsats. Det er noen flere som svarer at begge gjør like mye, enn at myndighetene gjør størst innsats. Prosentandelen som svarer at myndighetene gjør størst innsats er omtrent lik for landene, bortsett fra i Norge.

5.1.2 Analyse av "holdning til innføring av lover"

Den andre hypotesen innebærer en påstand om at det er en sammenheng mellom hvordan respondentene vurderer myndighetenes innsats for å ta vare på miljøet og hvilken holdning de har til å innføre lover for å ta vare på miljøet. Sammen danner de to spørsmålene et utgangspunkt for å vurdere synet på statens rolle i forhold til miljøvern i de ulike landene. Er

⁶ Denne er regnet ut fra formelen: $s_{diff} = \sqrt{s_1^2 + s_2^2}$ % (Hellevik, 1991:355-456) og ligger som vedlegg til oppgaven.

det slik at dersom det er flere som hevder at staten gjør størst innsats i et land også er flere som ønsker å innføre lover for å beskytte miljøet?

Resultatet av den neste analysen viser svarene på spørsmålet om det bør innføres lover eller om befolkningen selv bør bestemme, fordelt på land.

Tabell 5.2 "Holdning til innføring av lover" 2000 etter land, prosent N=3479

	Norge	Storbritannia	Tyskland, Vest	Tyskland, Øst
Bestemme selv	22	35	16	12
Innføre lover	78	65	84	88
Totalt	100 (1222)	100 (779)	100 (953)	100 (525)

$V=0,190$ $\chi^2=125,216$ $p=0,000$

Signifikanstesten av hele tabellen viser at det er signifikante forskjeller mellom land i synet på innføring av lover. Sammenhengen er heller ikke i denne analysen spesielt sterk.

Analysen viser at det er forskjeller mellom landene når det gjelder andelen som mener at det bør innføres lover. Resultatet viser at det er flere i Tyskland som ønsker innføring av lover, enn i Norge og Storbritannia. Det er i den østlige delen av Tyskland flest ønsker å innføre lover. Det er heller ingen signifikant forskjell mellom øst og vest- Tyskland i denne analysen⁷. Det er i Storbritannia færrest svarer at det bør innføres lover, men det er likevel over halvparten som mener at slike lover bør innføres. Det er altså her det er flest som mener at folk bør bestemme selv.

5.2 Tolkning av resultater

Den første analysen viser fordelingen på spørsmålet: Hvem gjør størst innsats for miljøet av folk flest eller myndigheter. Resultatene av analysen viste at det var flest som svarte at myndighetene gjorde størst innsats for miljøet i Norge. Det er færrest som svarte "myndighetene" på dette spørsmålet i Storbritannia. I den østlige delen av Tyskland er det noe flere som mener at myndighetene gjør størst innsats for miljøet, enn i den vestlige delen av Tyskland. Det er like mange som mener at "begge gjør like mye" som at "folk flest gjør størst innsats" i det tidligere Øst-Tyskland. I alle landene bortsett fra i Norge, viser analysen at det er flere som svarer "begge like mye" enn at myndighetene gjør størst innsats.

⁷ Signifikanstesten ligger som vedlegg.

I hypotese 1 blir det hevdet at i land hvor staten gjør mye for miljøet, vil flere vektlegge statens rolle. Det forrige kapitlet viste at det er i Norge staten har gjort mest for miljøet og det er der hvor miljøvernbevegelsen i størst grad er tatt med som en del av vanlig politikkutforming. Resultatet fra tabell 5.1 viser overensstemmelse med hypotesen. Signifikanstesten⁸ viser at det er forskjeller mellom Norge og de andre landene i vektleggingen av statens rolle i forhold til miljøvern.

Storbritannia er det landet med den laveste andelen som vektlegger statens innsats. Dette stemmer overens med hypotesen. Utfra redegjørelsen i kapittel 4 viste det seg at Storbritannia er det landet hvor myndighetene har gjort minst for miljøvern og det er også det landet hvor miljøvernbevegelsen i størst grad er møtt på en restriktiv måte.

I følge analysen tyder det på at synet på statens rolle varierer mellom land og at det er i Norge det er flest som vektlegger myndighetenes rolle, mens Tyskland plasserer seg mellom Norge og Storbritannia. Dette er også som forventet utfra hypotese 1. I Tyskland har det politiske systemet forholdt seg mer aktivt til miljøvern de siste årene.

Den neste analysen av ”holdning til innføring av lover” viser hvordan befolkningen i de ulike landene ser på innføring av lover som en måte å beskytte miljøet på, i motsetning til at folk flest skal bestemme selv hva som bør gjøres. I denne analysen er det i Tyskland det er flest som sier seg enig i at det bør innføres lover. Det er en viss forskjell mellom den østlige og den vestlige delen, hvor det er noen flere som ønsker innføring av lover i den østlige delen av Tyskland enn i den vestlige delen.

I hypotese 2 ble det lansert en påstand om at i de landene hvor det er størst sannsynlighet for å hevde at myndighetene gjør størst innsats for miljøet, vil flere ønske å innføre lover. Dette viser seg ikke å stemme for alle landene. Norge er det landet hvor det er flest som vektlegger statens innsats for miljøet, men samtidig er det færre som ønsker å innføre lover for å beskytte miljøet her, enn i Tyskland. Storbritannia er det eneste landet hvor denne hypotesen ser ut til å stemme, siden det er her det er den laveste andelen som svarer at ”myndighetene gjør størst innsats for miljøet”, og det er også her hvor det er færrest som ønsker å innføre lover for å beskytte miljøet.

Norge er det av landene hvor flest av respondentene mener at myndighetene gjør størst innsats for miljøet. Samtidig er det færre som ønsker innføring av lover for å ta vare på miljøet her enn i Tyskland. Det kan tolkes slik at en del mener at staten har gjort nok i forhold til miljøvern og at de derfor er mer skeptisk til økt statlig inngripen i forhold til vern av

⁸ Signifikanstesten er tatt med som vedlegg

miljøet. I følge teoriene om politisk mulighetsstruktur er det i land hvor det politiske systemet er åpent og hvor nye organisasjoner lett får innpass i politikktutformingene liten sannsynlighet for å en sterk mobilisering av befolkningen. Når det er svak mobilisering av befolkningen kan det føre til en viss motstand mot innføring av lover og situasjonen i Norge kan kanskje være et eksempel på dette.

I Storbritannia er det under en fjerdedel som vektlegger statens rolle for å ta vare på miljøet og det er bare litt over halvparten som ønsker innføring av lover. Dette kan tyde på at miljøvern ikke blir ansett som en viktig politisk sak i Storbritannia og at befolkningen dermed er mindre positiv til statlig inngripen enn både i Norge og Tyskland. I Storbritannia vektlegger befolkningen sin egen innsats og de er samtidig skeptisk til statlig lovgivning for å ta vare på miljøet. Dette kan tyde på at de fleste i Storbritannia mener at det ikke er myndighetens rolle å gjøre noe for å beskytte miljøet, men at det heller er et ansvar for "folk flest". Som vist har myndighetene i Storbritannia vært nølende i forhold til å inkludere miljøverninteresser i politikktutformingene og det ser ut til at befolkningen i Storbritannia ikke ønsker en mer aktiv stat i forhold til vern av miljøet.

I Tyskland er det mindre sannsynlig å svare at myndighetene gjør størst innsats for miljøet enn i Norge, mens når det gjelder innføring av lover er det her det er størst sannsynlighet for å ønske en slik lovgivning. Det er også en viss forskjell mellom svarene i den østlige og den vestlige delen av Tyskland. Både når det gjelder "syn på statens innsats for miljøet" og "holdning til innføring av lover" er det noen flere som vektlegger statens rolle i den østlige enn i den vestlige delen av Tyskland.

Det ser derfor ut til at det er en større tendens til å vektlegge statens rolle i den østlige delen enn i den vestlige av Tyskland når det gjelder vern av miljøet. Det tidligere Øst-Tyskland var styrt av en sterk stat og resultatene fra analysen kan tolkes slik at det er en sterkere tro på staten i den østlige delen enn i den vestlige delen av Tyskland.

Utfra analysene er befolkningen i begge de to tidligere tyske statene mer positivt innstilt til økt statlig inngripen for å ta vare på miljøet enn tilfellet er i Norge og Storbritannia. Det kan skyldes at måten det politiske systemet har møtt miljøvernsaken på er annerledes i Tyskland enn i de andre landene. Som redegjørelsen i kapittel 4 viste, har det politiske systemet i Tyskland vært passivt til å møte kravene fra miljøvernbevegelsen. De ble ikke tatt med i den korporative kanalen før det var gått en viss tid. Valg- og partisystemet er også mer lukket i Tyskland enn det er i Norge. For miljøvernbevegelsen har det ført til at den har måttet bli sterkere for å få innflytelse på politikktutformingene.

Det kan derfor se ut som om det har ført til at folk i Tyskland er mer opptatt av sin egen innsats for å gjøre noe for miljøet, samtidig som de er for at myndighetene skal innføre lover for å beskytte miljøet. Dette kan tolkes slik at det er en sterk miljøvernobilisering blant befolkningen. Det ser ut til at tyskere er mer positive til en økt innsats fra myndighetene sin side og befolkningen kan virke som en pressgruppe i forhold til å få staten mer aktivt inn på miljøvernområdet.

I kapittel 4 gikk det frem at det er i Tyskland miljøvernbevegelsen står sterkest av de landene jeg har tatt for meg. Redegjørelsen viste også at det er i dette landet utviklingen har kommet lengst når det gjelder å få en sterk miljøpolitisk bevegelse. Miljøvernpolitikk er blitt et viktig politisk saksområde, samtidig som miljøvernbevegelsen ikke er inkludert i den vanlige politikktutforming på samme måte som i Norge.

Det er et forholdsvis lukket politisk system i Tyskland og det viser seg at det er der miljøvernbevegelsen har vokst seg sterkest. Dette er interessant fordi jeg i hypotesen antar at i de landene hvor befolkningen ser på staten som aktiv i forhold til miljøvern, vil være de landene hvor flest vektlegger statens innsats og hvor de vil være mest positive til å innføre lover for å beskytte miljøet. I så fall ville det vært i Norge flest la vekt på statens rolle. Det viser seg altså at hypotese 2 ikke er helt beskrivende for sammenhengen mellom svarfordelingen på disse to påstandene. Unntaket er for Storbritannia, hvor det er den største andelen av landene som legger vekt på innsatsen fra "folk flest" og hvor det er flest som svarer at "folk selv bør bestemme" hva som skal gjøres for miljøet.

Spørsmålet er hvorvidt disse to påstandene gir et dekkende bilde av forholdet mellom hva staten gjør i forhold til miljøvern og synet respondentene har på statens rolle. Som vi har sett, er det enkelte av antagelsen mellom hva staten har gjort i forhold til miljøvern og holdning til innføring av lover som ikke stemmer overens med hypotesen. Det er spesielt Tyskland som skiller seg ut, men også i Norge avviker resultatene fra hypotesen.

Selv om det ikke kan utelukkes at det er andre faktorer som kan belyse noen av forskjellene mellom landene, ser det ut til at hvordan staten har forholdt seg til miljøvernsaken kan forklare noe av forskjellene mellom landene. Analysene viser at det er forskjeller mellom landene i synet på statens rolle og forskjellene kan delvis forklares utfra teorien om "politisk mulighetsstruktur".

For ytterligere å belyse sammenhengen mellom hvordan den politiske organiseringen av miljøvern er og hvordan dette påvirker holdningen til innføring av lover kan det være interessant å se om det er slik at det har skjedd endringer fra 1993 til 2000 når det gjelder holdningen til innføring av lover innenfor hvert av landene. Er det slik hypotese 3 tilsier at det

i land hvor staten har gjort mer for miljøvern også er flere som ønsker innføring av lover i 2000 enn i 1993?

Det kan ikke utelukkes at spørsmålet om syn på lovgivning også viser folks generelle oppfatning av lovgivning som et virkemiddel staten skal benytte seg av. Spørsmålet om innføring av lover kan vise folks politiske oppfatning, mer enn holdningen til miljøvern. Det kan derfor være interessant å se på om det er noen sammenheng mellom menneskers holdninger til lovgivning og prioritering av miljøvern. Er det slik at de som er mest opptatt av miljøvern også er mer positive til innføring av lover? Dette vil jeg komme inn på i analysene av holdningen til miljøvern.

5.3 Sammenligning av "holdning til innføring av lover" i 1993 og 2000

Spørsmålet om holdning til innføring av lover er også stilt i undersøkelsen fra 1993. For å se om det har skjedd en endring innenfor landene, har jeg slått sammen datamaterialet for hvert av årene og delt det inn etter land. Det betyr at jeg har fått et datasett hvor enhetene er respondenter i samme land fordelt på de to årene. Jeg har foretatt en trivariat analyse med land og årstall som uavhengige variabler. På denne måten kan jeg finne ut om det har skjedd en endring i folks holdning til å innføre lover og om dette har endret seg ettersom det politiske systemet har endret sitt forhold til miljøvern slik jeg har gjort rede for i kapittel 4.

Krysstabellanalysen viser fordelingen på spørsmålet om å ønske innføring av lover i Norge i 2000 sammenlignet med 1993.

Tabell 5.3 Holdning til innføring av lover i 1993 og 2000 etter land N=7839

	Norge		Storbritannia		Tyskland, vest		Tyskland, øst	
	1993	2000	1993	2000	1993	2000	1993	2000
Bestemme selv	13	22	30	35	15	16	11	12
Innføre lover	87	78	70	65	85	84	89	88
Totalt	100 (1252)	100 (1222)	100 (1017)	100 (779)	100 (1007)	100 (953)	100,0 (1084)	100 (525)
	V=0,119 X ² =35,048 p=0,000		V=0,051 X ² =4,616 p=0,032		V=0,015 X ² = 0,426 p=0,514		V=0,024 X ² =0,899 p=0,346	

Kjikkvadrat testen viser at det er signifikante forskjeller mellom de to årene i Norge og i Storbritannia, mens det ikke er tilfelle i det tidligere Vest- og Øst Tyskland. Cramers V viser at sammenhengen mellom år og syn på innføring av lover er sterkere i Norge enn i Storbritannia. Tabellen viser at det har skjedd en endring fra 1993 til 2000 i Norge og Storbritannia. I Tyskland har det ikke skjedd noen endringer i befolkningens oppfatninger av innføring av lover.

I Norge var det ni prosent flere som ønsket innføring av lover i 1993 enn det var i 2000 og i Storbritannia er endringen på fem prosent. Det er i begge landene flere som var positive til innføring av lover for å ta vare på miljøet i 1993 enn i 2000. I Tyskland er det ikke skjedd noen endringer i holdningen til å innføre lover i de to årene. Mens det er flere som ønsker innføring av lover i Tyskland i 2000 enn i Norge, var det i 1993 noen flere som ønsket innføring av lover i Norge enn i Tyskland. Mens andelen som ønsker innføring av lover har sunket i Norge, har den holdt seg konstant i Tyskland slik at andelen som ønsker innføring av lover er en del høyere i Tyskland enn i Norge i 2000.

Ellers er det verdt å merke seg at det er i den østlige delen av Tyskland flest ønsker å innføre lover. Forskjellen mellom den østlige og vestlige delen av Tyskland er i begge årene på 4 prosent og denne differansen er signifikant i 1993, men ikke i 2000⁹.

Det er i Storbritannia færrest ønsker å innføre lover både i 1993 og i 2000. Denne andelen har i tillegg sunket fra 1993 til 2000.

5.4 Tolkning av resultatene fra 1993 og 2000

Det mest overraskende resultatet av denne analysen er endringen som har oppstått i Norge fra 1993 til 2000. Det er en forholdsvis sterk endring i befolkningen i Norge når det gjelder holdningen til innføring av lover. I Norge har myndighetene vært aktive i forhold til miljøvernssaken, men samtidig er miljøvernbevegelsen i Norge forholdsvis svak. Sammen kan det være noe av forklaringen på at færre ønsker innføring av lover i 2000.

Det har også skjedd en endring i Storbritannia når det gjelder holdning til innføring av lover. Slik som i Norge er det også her færre som ønsker innføring av lover i 2000 enn det var i 1993. Endringen er noe mindre enn den var for Norge på de to tidspunktene, men det er likevel interessant at færre ønsker lover i 2000 enn i 1993 når det blir antatt at myndighetene under Blair sitt styresett gjør mer for å verne miljøet enn sin forgjenger. Funnene for Norge og Storbritannia kan tyde på at sammenhengen mellom myndighetenes innsats og holdningen til innføring av lover er motsatt av det hypotese 3 tilsier.

Resultatet fra Tyskland viser en annen tendens. Her er det ingen signifikant endring i holdningen til å ville innføre lover fra 1993 til 2000, samtidig som myndighetene i disse årene har blitt mer aktive i forhold til miljøvern. Dette er faktisk litt overraskende siden det har skjedd store endringer i det politiske systemet i forbindelse med sammenslåingen av de to statene. Denne sammenslåingen skjedde i 1989. Valgresultatene fra de to tyske delstatene

⁹ Signifikansutregningen er tatt med som vedlegg.

viser at det er store forskjeller mellom politiske holdninger i befolkningen i den østlige og vestlige delen. Det er derfor naturlig å anta at det spesielt ville oppstå en endring i den østlige delen av Tyskland ettersom det var her den største omveltningen skjedde. Analysene viser altså at denne antagelsen blir avkrefte.

Miljøvern er på flere måter en mer aktuell sak i Tyskland enn i de andre landene. Det kan derfor tenkes at det er et sterkere press fra befolkningen om at myndighetene skal ta ansvar for miljøvern. Siden den tyske staten ikke har vært spesielt åpen i forhold til miljøverninteresser, blir kanskje miljøvern i større grad et terreng hvor pressgrupper får mer styrke bak seg til å hevde sine interesser enn i de andre landene.

Forskjellen i holdningen til innføring av lover mellom øst og vest, kan henge sammen med den politiske utviklingen. I det tidligere Øst-Tyskland var staten sterk og hadde stor makt. Dette kan forklare hvorfor befolkningen i Øst-Tyskland legger større vekt på statens rolle. Forskjellen er imidlertid ikke stor. Siden resultatene viser en signifikant forskjell på de to delstatene i 1993, men ikke i 2000, kan det skyldes at det er blitt mindre forskjell mellom den østlige og den vestlige delen av Tyskland for de to årene.

I kapittel 4 ble det diskutert hvor store endringer som egentlig har skjedd når det gjelder statens inngripen på miljøvernfeltet. Det politiske systemet har vært mest stabilt i forhold til dette i Norge. I både Tyskland og Storbritannia kan det diskuteres om det egentlig har skjedd endringer i måten det politiske systemet forholder seg til miljøvernpolitikk på. Det er derfor overraskende at det er i Norge den største holdningsendringen har skjedd fra 1993 til 2000.

En faktor, i tillegg til endring av styresett, som kan være med på å forklare resultatene er en eventuell endring i holdningen til miljøvern. Aardal viser i sine analyser av valgkamper at det varierer hvor opptatt befolkningen i Norge er av miljøvern. I følge hans valgundersøkelser viser det seg at nordmenn var mer opptatt av miljøvern under valgkampen i 1989 enn noen annen gang. I 1993 er oppmerksomheten rundt miljøvern langt lavere (Aardal, 2001:16). Dersom denne endringen skyldes at befolkningen er mindre opptatt av miljøvern i 2000 enn de var i 1993, vil analyse av endringer av folks holdninger til miljøvern vise dette. En slik analyse vil bli foretatt i neste kapittel.

De økonomiske forholdene kan forklare noe av endringen i Norge. På slutten av 1980-tallet var det økonomisk nedgangstid i Norge og på slutten av 1990-tallet var det en økonomisk oppsving. Det er derfor ikke helt innlysende at folk skulle være mer skeptisk til lovgivning utfra et slikt økonomisk perspektiv. Men samtidig økte konkurransen fra andre land, spesielt innenfor produksjonsnæringer. Globaliseringen fører til endrede konkurranse forhold, hvor en

økning av lover kan redusere konkurranseevnen til norsk industri. Dette kan være noe av grunnen til en større skepsis til innføring av lover på miljøvernfeltet i 2000.

Endringen i holdning til innføring av slike lover kan også skyldes en endring av folks oppfatning om lovgivning generelt. Dersom det er slik at befolkningen i Norge og Storbritannia er blitt mer skeptisk til lovgivning, vil det kunne forklare noe av endringen. Dersom det derimot er slik at endringen av holdninger til miljøvern har endret seg og at det derfor har skjedd en endring i folks holdning til innføring av lover for å beskytte miljøet, kan dette komme frem i analysene av holdningen til miljøvern.

5.5 Oppsummering av analysene knyttet til synet på statens rolle

Analysene viser at de forskjellene som kom frem i kapittel 4 om utviklingen av miljøvernfeltet i de ulike landene, gjenspeiles i synet befolkningen i de ulike landene har på statens rolle.

Tyskland skiller seg ut som det landet hvor det er stor sannsynlighet for å vektlegge befolkningens innsats når det gjelder miljøvern og samtidig være det landet hvor det både i 1993 og 2000 er stemning for å innføre lover for å beskytte miljøet. Dette behøver ikke nødvendigvis bety at staten i Tyskland gjør liten innsats for miljøet, men heller at befolkningen ikke er fornøyd med de tiltakene som staten gjennomfører og ikke glemmer det individuelle ansvaret for å ta vare på miljøet. Det at befolkningen er like positiv til innføring av lover i 2000 som i 1993 tyder på at det er en sterk opinion som ønsker at staten fortsatt skal bruke lover som virkemiddel for å beskytte miljøet.

Situasjonen i Norge ser mer ut til å være preget av en ”styringstretthet” på miljøvernfeltet. Det er stor sannsynlighet for å vektlegge myndighetene sin innsats når det gjelder miljøvern, men samtidig tyder den forholdsvis sterke økningen i skepsis til innføring av lover på at befolkningen oppfatter det som om myndighetene har gått langt nok når det gjelder tiltak for å beskytte miljøet.

Storbritannia er det landet hvor færrest vektlegger myndighetene sin innsats for miljøet og hvor det er størst skepsis til innføring av lover. Også her er det en økt skepsis til innføring av lover fra i 2000 i forhold til i 1993. Dette understreker beskrivelsen av utviklingen i Storbritannia, hvor det blir hevdet at dette er det landet hvor det er minst sannsynlig at det vil oppstå en helhetlig og radikal miljøpolitikk. Selv om det grønne partiet har gjort noen gode valg i Europaavstemninger, virker det som om miljøopinionen har en del likhetstrekk med den vi finner i Norge, hvor befolkningen legger mer vekt på den enkeltes frie valg når det gjelder miljøhandlinger og mindre vekt på lover som virkemiddel for å bedre miljøet.

I både Storbritannia og i Norge er det de siste årene vokst frem miljøorganisasjoner som retter seg mot forbrukerne og som er opptatt av hva "folk selv" kan gjøre for ikke å skade miljøet. Analysen viser i begge land at flere ønsker å selv bestemme hva som skal gjøres for å bedre miljøet, heller enn at det skal innføres lover. Forskjellen mellom landene er at i Norge er det langt flere som mener at myndighetene gjør størst innsats for miljøet, i stedet for folk selv.

I Tyskland er det en viss forskjell på svarene i den østlige og vestlige delen. Det er en tendens til at befolkningen i den østlige delen legger mer vekt på statens rolle når det gjelder vern av miljøet enn det befolkningen i den vestlige delen av Tyskland gjør.

Når det gjelder hypotesene som ble lansert i begynnelsen av kapittelet, viser analysene følgende resultat for de ulike landene:

	Norge	Tyskland	Storbritannia	
H1	Hvor staten gjør stor innsats- vil flere vektlegge statens rolle	Det er en slik sammenheng	Ingen klar sammenheng	Det er en slik tendens, staten lite innsats, få vektlegger statens rolle
H2	Hvor flere legger vekt på statens innsats, vil flere ønske innføring av lover	Ingen slik sammenheng, befolkningen legger vekt på statens innsats, samtidig er de negative til innføring av lover	Ingen slik sammenheng, få vekt på statens innsats, flere positive til innføring av lover	Det er en motsatt sammenheng, få legger vekt på statens rolle, få ønsker innføring av lover
H3	Hvor myndighetene er mer aktive de senere årene, vil flere ønske innføring av lover	Færre positive til lover i 2000 enn i 1993, motsatt sammenheng?	Ingen endring i holdning til innføring av lover	Færre positive til innføring av lover i 2000 enn i 1993, motsatt sammenheng?

Det neste kapittelet vil belyse hvor viktig miljøvern er for befolkningen i de ulike landene og om det er noen sammenheng mellom folks syn på innføring av lover og holdning til miljøvern.

6 Analyse av holdning til miljøvern

I dette kapittelet er hovedspørsmålet jeg ønsker å belyse følgende:

Hvordan varierer holdningen til miljøvern mellom land og hvilke andre faktorer spiller inn på holdning til miljøvern?

Ut fra dette hovedspørsmålet kan følgende hypoteser avledes:

- H1: I Tyskland er folk mer opptatt av miljøvern enn i Norge og Storbritannia.*
- H2: Kvinner er mer positive til miljøvern enn menn.*
- H3: Yngre er mer opptatt av å beskytte miljøet enn eldre.*
- H4: De med høyere utdannelse er mer positive til miljøvern enn de med lav utdannelse.*
- H5: De som arbeider i offentlig sektor er mer positive til miljøvern enn de som jobber i privat sektor.*
- H6: De som ønsker innføring av lover for å beskytte miljøet er også mer positive til miljøvern.*
- H7: I 1993 var flere positive til miljøvern enn i 2000.*
- H8: Endringer i holdningen til innføring av lover skyldes endringer i holdning til miljøvern.*

For å teste hypotese 1-6 vil det bli brukt datamateriale fra år 2000. Disse hypotesene vil bli testet i det neste avsnittet.

Hypotese 7 og 8, om det har skjedd endringer fra 1993 til 2000 vil bli testet i avsnitt 6.3 og fremgangsmåten i analysen vil bli presentert under det avsnittet. Den første analysen som vil bli presentert er en lineær regresjon av indeksen ”holdningen til miljøvern”.

6.1 Presentasjon av analysen av ”holdning til miljøvern” i 2000

Operasjonaliseringen av miljøvernholdning ble behandlet i metodekapittelet og for å se om sammenhengen mellom strukturelle variabler er den samme som Aardal finner i sin doktorgradsavhandling, ønsker jeg å finne ut om det er slik at kjønn, alder og utdannelse har effekt på holdning til miljøvern i denne undersøkelsen.

Jeg har også opplysning om hvilken sektor respondentene arbeider i og denne blir tatt med for å se om det er forskjeller mellom gruppen som arbeider i offentlig og privat sektor når det gjelder holdning til miljøvern.

Når det gjelder hypotesen om at de som er mest positive til lover også er mer positive til miljøvern er dette en litt komplisert påstand siden holdningsvariabler, i følge Ringdal, kun bør inngå i en regresjon som avhengig variabel, siden det er umulig å se tidsrekkefølge mellom hva som kommer først av holdning til lover og holdning til miljøvern (Ringdal, 2001:392). Det er ikke mulig å si at folks oppfatninger om lover påvirker holdningen til miljøvern siden det like godt kan hende at det er en positiv holdning til miljøvern som fører til et ønske om innføring av lover. Jeg vil likevel la variabelen inngå som en av de uavhengige variablene, siden jeg er interessert i å se om det er noen sammenheng mellom et positivt syn på innføring av lover og holdning til miljøvern.

I denne analysen blir den konstruerte indeksen brukt som avhengig variabel. Analysen er foretatt i to trinn. Den første modellen har kun land som uavhengig variabel.

I den neste modellen er bakgrunnsvariablene kjønn, alder, utdanning, sektor og holdning til innføring av lover, tatt med.

Land er omgjort til en dummyvariabel hvor Norge er referansekategori. Koeffisientene for de ulike landene viser effektene på holdningen til miljøvern av hvert enkelt land sammenlignet med effekten av landtilhørighet i Norge. Effekten av hver variabel i den multivariate regresjonsanalysen kontrolleres for effekten av de andre variablene som inngår i analysen.

6.2 Analyse av holdning til miljøvern

Tabell 6.1 Lineær regresjon av "miljøholdning, indeks", etter land, kjønn, alder, utdanning, sektor og ønsker lover. N=3202

	Modell 1			Modell 2		
	B	Std.E	T	B	Std E	T
Tyskland, vest (Norge= 0)	-0,484	0,274	-1,766	-0,034	0,269	-,125
Tyskland, øst	-1,909**	0,350	-5,454	-1,776**	0,331	-5,374
Storbritannia	-1,607**	0,237	-6,767	-0,621**	0,228	-2,730
Kjønn (0=mann)				1,113**	0,186	5,990
Alder (0=18)				-0,039**	0,006	-6,194
Utdannelse				0,213**	0,032	6,658
Sektor (0=off, 1=privat)				0,753**	0,205	3,678
Ønsker lover (0=nei)				3,397**	0,226	15,036
Konstant	17,105**	0,153	112,047	12,371**	0,571	21,681
R ₂	0,026			0,186		

**=p<0,01 *=p<0,05

Den første modellen viser forholdet mellom Norge og de andre landene når det gjelder holdning til miljøvern. Norge er referansegruppen for land og effektene for de andre landene måles dermed i forhold til denne gruppen. I den første modellen er det ingen signifikant forskjell mellom Norge og det tidligere Vest-Tyskland, men både mellom Norge og det tidligere Øst-Tyskland og mellom Norge og Storbritannia er det en signifikant forskjell. Det er i den østlige delen Tyskland det er færrest som er positive til miljøvern.

Den andre modellen viser effekten av land kontrollert for effektene av bakgrunnsvariablene kjønn, alder, utdanning, sektor. Hvorvidt man ønsker lover er også tatt med i analysen. Når det blir kontrollert for disse variablene endrer koeffisientene for landene seg. Dette skyldes ulik utbredelse av de uavhengige variablene mellom respondentene i de forskjellige landene.

Denne analysen viser ingen signifikant forskjell mellom den vestlige delen av Tyskland og Norge. Det er flere som er positive til miljøvern i Norge enn i den østlige delen av Tyskland og i Storbritannia. Det er også i denne analysen færrest som er positive til miljøvern i det tidligere Øst-Tyskland Både kjønn, utdanning og sektor har en positiv effekt. Av disse variablene har kjønn og sektor en forholdsvis sterk effekt, mens utdanning har en noe svakere effekt. Det betyr at kvinner er mer positive til miljøvern enn menn, de med høyere utdanning er mer positive til miljøvern enn de med lav utdanning og det er flere blant de som arbeider i offentlig sektor som er positive til miljøvern enn blant de som arbeider i privat sektor. Alder har en forholdsvis svak, men signifikant negativ effekt og det betyr at holdningen til miljøvern

er sterkest blant de yngre aldersgruppene. Sammenlignet med effekten av de andre variablene har variabelen "holdning til innføring av lover" en sterk positiv effekt og det tyder på at de som er positive til innføring av lover for å ta vare på miljøet også er positive til miljøvern.

6.3 Tolkning av resultater

Analysen av holdning til miljøvern viser at det er forskjell mellom landene. Det er ingen signifikant forskjell mellom befolkningen i Norge og den vestlige delen av Tyskland i holdningen til miljøvern, men mellom Norge og den østlige delen av Tyskland og mellom Norge og Storbritannia er det forskjeller. Bakgrunnsvariablene har samme effekt som Aardal fant i sin undersøkelse fra 1993 (Aardal, 1993:307).

Et av funnene når det gjelder forskjeller mellom land, er forskjellen som fremkommer mellom den østlige og den vestlige delen av Tyskland. Mens det er en liten, ikke signifikant forskjell mellom Norge og den vestlige delen av Tyskland, er det stor forskjell mellom Norge og den østlige delen av Tyskland. I forholdet mellom Norge og Storbritannia er effekten for Storbritannia negativ. Det betyr at det er færre som gir vern av miljøet høy prioritet i Storbritannia enn i Norge. Den største forskjellen er mellom Norge og den østlige delen av Tyskland. Men også i forhold til Storbritannia er det en betydelig forskjell.

I hypotese 1 blir det lansert en påstand om at det er i Tyskland flest vil være positive til miljøvern. Dette viser seg ikke å stemme. Det er ingen signifikant forskjell mellom den vestlige delen av Tyskland og Norge, men det er en stor negativ forskjell mellom Norge og den østlige delen av Tyskland. Regresjonsanalyse med det tidligere Vest-Tyskland som referansegruppe¹⁰, viser at det er forskjeller mellom den østlige og vestlige delen av Tyskland når det gjelder holdningen til miljøvern.

Dette kan skyldes at utviklingen av miljøvern har vært sterkest i den vestlige delen av Tyskland. I den østlige delen av Tyskland var miljøspørsmål lite aktuelle før sammenslåingen, hvoretter miljøvernorganisasjonen NABU slo seg sammen med regionale miljøverngrupper i det tidligere Øst-Tyskland og etablerte seg i den østlige delen av Tyskland også.

Den østlige delen av Tyskland møtte store utfordringer etter sammenslåingen. Industrien måtte legges ned i møte med den kapitalistiske konkurransen og arbeidsledigheten i den østlige delen av Tyskland er stor. Den økonomiske forskjellen mellom øst og vest er også betydelig. Det er derfor ikke overraskende at befolkningen i det tidligere Øst-Tyskland er mindre opptatt av miljøvernspørsmål enn det som er tilfelle i den vestlige delen av Tyskland.

¹⁰ Analysen er tatt med som vedlegg

Ut fra teoriene til Offe og Neuman satte jeg opp to modeller for hvordan miljøvernbevegelsen og miljøvernssaken kom til å utvikle seg. I følge Offe sin teori, vil miljøvern bli en viktig sak når miljøvernorganisasjonene blir institusjonalisert og dermed får innflytelse innenfor det etablerte politiske systemet. Med dette som utgangspunkt, antok jeg at situasjonen i Tyskland ville bli preget av en sterk opinion knyttet til miljøvernssaken. Analysen gir derimot ikke grunnlag for å hevde at opinionen knyttet til miljøvern er sterkere i Tyskland enn i Norge.

Oppmerksomhetssyklusen viser andre mulige utviklingstrekk. Her går det frem at oppmerksomheten rundt miljøvern vil variere over tid. Jeg antok at i de landene med svake miljøorganisasjoner vil oppmerksomheten rundt miljøvern variere mer fra et tidspunkt til et annet. I følge Gundersen er dette noe som kjennetegner miljøvernssaken i Norge (Gundersen, 1996). Hvilke tema som er aktuelle innenfor miljøvernorganisasjonene kan også ha noe å si for resultatene i denne analysen.

Spørsmålene som indeksen omfatter viser hvilke holdninger respondentene har til miljøvern som sak. I Storbritannia, hvor det er mest oppmerksomhet knyttet til dyrevern, er kanskje ikke spørsmål knyttet til prioritering av miljøvern oppfattet som like viktig som i Norge. Det samme kan gjelde for Tyskland. Som vist tidligere i oppgaven er miljøvernorganisasjonene i Tyskland kommet langt når det gjelder å fokusere på en helhetlig politikk knyttet til vern av miljøet. Spørsmålene som inngår indeksen setter opp miljøvern i kontrast til en vekst-tankegang. Det kan tenkes at denne diskusjonen oppfattes som uinteressant i forhold til de problemene som tyskerne selv er opptatt av. I Norge er de fleste miljøvernorganisasjonene opptatt av skillet mellom vekst- og vern og mye av debatten knyttet til miljøvern gjelder spørsmålene som inngår i analysen. Det kan være noe av forklaringen på hvorfor respondentene i det tidligere Vest- Tyskland ikke scorer høyere på indeksen enn i Norge.

Bakgrunnsvariablene kjønn, alder, utdanning og om en jobber i offentlige eller privat sektor har i denne analysen effekt på holdningen til miljøvern. Analysen viser at kvinner er mer positive til miljøvern enn menn og de med høyere utdanning har en tendens til å prioritere vern av miljøet høyere enn de med lav utdanning.

Forskjeller mellom kjønn kan komme av både ulike grunnleggende forskjeller mellom menn og kvinner, og av ulik sosialisering. Aardal trekker spesielt frem betydningen av kvinner sin plassering i forhold til yrkessituasjon, hvor de ofte innehar skjermete stillinger i offentlig sektor, fører til at de er mer opptatt av miljøvern enn menn. Samtidig er kvinner ofte mer knyttet til reproduksjonsprosessen enn menn, som er mer knyttet til produksjon. Kvinner

kan derfor antas å være mer opptatt av å verne miljøet mot inngrep, enn av økonomisk vekst (Aardal, 1993:74-75). Inglehart derimot hevder at kvinner er mer materialistiske enn menn og derfor mindre opptatt av miljøvern. Han hevder at kvinner er mer knyttet til industrisamfunnet enn menn og til de materialistiske verdiene. Han antar derfor at kvinner vil være mindre opptatt av miljøvern enn menn.

Analysen min støtter opp om Aardal sin antagelse om at kvinner vil være mer opptatt av miljøvern enn menn. Effekten av kjønn er signifikant og sterk. Det betyr at det er en vesentlig forskjell mellom menn og kvinner i holdningen til miljøvern i denne analysen.

Alder har en negativ effekt på holdning til miljøvern og det vil si at yngre er mer positive til miljøvern enn eldre. Denne forskjellen skyldes at eldre er mindre opptatt av miljøvern enn de yngre. Det kan være slik at det er de som er eldre nå, som har de minst miljøvennlige holdningene og at de som er yngre nå, fortsatt vil ha mer positive holdninger til miljøvern når de blir eldre. Men det kan også være at når en blir eldre, blir en mer opptatt av materiell sikkerhet og derfor mindre opptatt av miljøvern. Alderseffekten stemmer overens med undersøkelser som Aardal og Inglehart har foretatt.

Utdannelse er en viktig bakgrunnsvariabel i holdningsundersøkelser. Dette skyldes flere ting. Blant annet fører utdannelse til en annen måte å forholde seg til virkeligheten på. Gjennom utdannelse får man både erfaringer og blir del av et annet nettverk. Bakenforliggende interesser og interessefellesskap kan også forklare endringer som skjer ved høyere utdannelse. Bernt Aardal viser at utdannelse både kan si noe om nåværende status og om hvilken status en vokste opp under. I følge Inglehart sitt perspektiv oppstår verdier i barndommen og om en tar lang utdannelse vil derfor avhenge av hvilken status foreldrene har.

Hvorvidt det er slik at verdiene blir dannet tidlig og at det derfor er flere blant de med høyere utdannelse som er positive til miljøvern, eller om det er slik at det er utdannelse i seg selv som fører til miljøvennlige holdninger er ikke lett å si. Analysen viser at det er en forholdsvis sterk effekt av utdannelse på holdningen til miljøvern.

Analysen viser at de som er ansatt i offentlig sektor er mer positive til miljøvern enn de i privat sektor. Dette kan skyldes at "sektor" omfatter ulike næringer. I følge Aardal er det naturlig å anta at de som arbeider i konkurranseutsatte bransjer har større tilbøyelighet til å prioritere vern av arbeidsplasser fremfor vern av miljøet (Aardal, 1993:278). En annen grunn kan være at de som arbeider i offentlig sektor i utgangspunktet er mer opptatt av å ta vare på miljøet, enn de som velger å arbeide i privat sektor slik som Inglehart hevder. Han mener at verdiene ligger forut for yrkeskarrieren. Oddbjørn Knutsen hevder at sektor er et betydelig skille når det gjelder holdningen til nye stridsspørsmål og ser på de ansatte i offentlige sektor

som en ny elite. Denne eliten står ofte for verdier som strider mot de som eliten innenfor privat sektor står for (Knutson, 1986:277). Dette blir diskutert hos Aardal og han stiller seg spørrende til bruk av sektor som en avgjørende uavhengig variabel (Aardal, 1993: 250). Det er likevel tydelig at det er ulike holdninger til miljøvern i offentlig og privat sektor og dette kommer også frem i analysen min. De som er ansatt i offentlig er mer positive til miljøvern enn de som er ansatt i privat sektor.

Det er også en sterk positiv sammenheng mellom miljøvernholdning og holdning til innføring av lover, slik at de som er positive til innføring av lover også har mer positive holdninger til miljøvern. Dette viser at de som er mest opptatt av miljøet også er mer opptatt av lovgivning.

Ved analyse av forskjeller mellom landene, kan det også være interessant å se om det har skjedd endringer i folks oppfatninger av miljøvern fra 1993 til 2000. Dersom det er større forskjeller mellom holdningen til miljøvern på to tidspunkt slik som Neuman skildrer det, kan det komme frem i analysene fra 1993 og 2000. Det kan ha oppstått endringer mellom landene på de to tidspunktene.

Jeg vil i det neste avsnittet se om det er grunn til å anta at det er skjedd en slik endring utfra datamaterialet mitt.

6.4 Sammenligning av holdning til miljøvern i 1993 og 2000.

I presentasjonen av analysene ble det stilt opp følgende hypoteser:

H7: I 1993 var flere positive til miljøvern i enn i 2000.

H8: Endringer i holdning til innføring av lover skyldes endringer i holdningen til miljøvern.

For å se om det har skjedd endringer av folks prioritering av miljøvern fra 1993 til 2000, har jeg analysert svarene på tre spørsmål fra undersøkelsen i 2000 og satt dem sammen med svarene på de samme spørsmålene fra 1993. Grunnen til at jeg har valgt ut tre spørsmål, er fordi av de syv spørsmålene som inngår i indeksen fra 2000 er det bare tre som også er stilt i 1993. De tre spørsmålene er som følger:

- a) Folk bekymrer seg for mye om at fremskrittet skader miljøet.
- b) Vi bekymrer oss for mye om fremtiden til miljøet og ikke nok om priser og arbeidsplasser i dag.
- c) Det er rett og slett for vanskelig for vanlige folk å gjøre noe særlig for miljøet.

Svarene på spørsmålene er kodet slik at de som er uenig i påstanden og dermed er mer positiv til miljøvern har fått høy verdi, mens de som er enig i påstanden og dermed er mer opptatt av ”vekst” enn ”vern” har fått lav verdi. I dette kapittelet bruker jeg logistisk regresjon for å finne ut om det har skjedd endringer i oppfatninger knyttet til viktigheten av miljøvern i fra 1993 til 2000. Den logistiske regresjonen av spørsmålene viser sannsynligheten for å si seg uenig i påstandene.

Jeg har valgt å presentere ett av spørsmålene for hvert av landene for å vise variasjonene i materialet. Variabelen ”år” er en dikotom variabel med 1993 og 2000 som verdier. Jeg har gitt år 1993 lav verdi og koeffisienten for år, viser effekten for år 2000. På denne måten kan jeg teste om sammenhengen som jeg fant i indeksen fra 2000 var den samme som i 1993.

I denne analysen er variabelen sektor utelatt siden analyser foretatt med denne variabelen viste at den ikke hadde noen effekt og det blir et større bortfall når denne variabelen blir tatt med. Siden antallet respondenter i disse analysene er færre enn i den forrige analysen kan det være årsaken til at sektor viste seg ikke å ha noen signifikant effekt i disse analysene. Det skjedde heller ingen betydelig endring av effektene av de andre variablene når sektor ble utelatt.

Jeg har valgt å vise tabellen over oddsen og logaritmen til oddsen, siden jeg på den måten kan vise hvordan en endring i verdien på de uavhengige variablene påvirker den avhengige variabelen. Oddsen blir i tabellen gjengitt under kolonnen $Exp(B)$. Et annet alternativ kunne være å fremstille funnene grafisk. Problemet er da at jeg måtte ha valgt ut enkelte verdier og variabler som konstante for å kunne fremstille analysene (Tuft, 2000:33). Dette er ikke så interessant utfra problemstillingen min, siden jeg mest er interessert i å finne ut hvilken retning de ulike variablene påvirker resultatene. Det samme gjelder for avveiningen mellom å regne ut sannsynligheter for gruppen med gjennomsnittsverdien på de avhengige variablene eller for de som er referansegruppen.

Det er gode grunner for å regne ut andelen med gjennomsnittsverdien, siden oddsen er multiplikativ og effekten av en variabel omregnet til sannsynlighet vil avhenge av hvor stor utgangssannsynligheten er (Tuft, 2000:34). I motsetning til i lineær regresjon, hvor effekten er additiv og viser hvor mye en enhet endrer verdi på den avhengige variabelen når den uavhengige variabelen endres med enhet, er oddsen multiplikativ. Sannsynligheten for å si seg uenig i påstandene måler derfor ikke en lineær sammenheng, men logaritmen til oddsen er et omformet mål som gjengir den logistiske kurvelineære sammenhengen som en rett linje (Skog, 2004:356).

Jeg er likevel mest interessert i å finne ut hvor stor endring som skjer med den avhengige variabelen når verdiene på de uavhengige verdiene endres. Dette vises i tabellen under kolonnen for $Exp(B)$ og denne endringen kommer like godt frem ved å regne ut sannsynligheten for referansegruppen som ved å regne ut dette for gruppen med gjennomsnittsverdien. Jeg har derfor valgt å regne ut andelen som sier seg uenig i påstandene i gruppen som har svart på dette spørsmålet i 2000, som er menn, 17 år og med lav utdanning og som ikke ønsker innføring av lover. Andelen regnes ut fra formelen: $odds/1+odds$ (Skog, 2004:368)¹¹.

De øvrige analysene er tatt med som vedlegg og resultatene av disse vil også bli kommentert. Alle analysene av sammenlikningen mellom de to årene vil det bli gitt en tolkning av. I slutten av kapittelet vil alle analysene bli oppsummert.

Analysen som vil bli som vil bli vist i oppgaven er resultatet av påstanden: ”Vi bekymrer oss for mye om at fremskrittet skader miljøet”.

6.4.1 Analyse av holdning til miljøvern i Norge, 1993 og 2000

Tabell 6.2 Logistisk regresjon av påstanden ”for mye bekymring, fremskrittet” i Norge etter år, kjønn, alder, utdanning, holdning til lover. N=1923

	B	S.E.	Exp(B)
År (0=1993,1=2000)	-0,162	,117	0,850
Kjønn (0= mann)	0,223*	,112	1,250
Alder (0=17)	-0,012**	,003	0,988
Utdanning	0,146**	,019	1,157
Holdning til lover	1,482**	,140	4,400
Konstant	-1,771**	,320	0,170

**=p<0,01 *=p<0,05

Analysen av denne påstanden viser at det ikke har skjedd en endring når det gjelder hvordan befolkningen i Norge svarer på påstanden om det er for mye bekymring for miljøet i 1993 og i 2000. Andelen av respondentene i referansegruppen som er uenig i påstanden er på 0,14. Analysen av de to andre spørsmålene viste liknende resultater. Andelen som sa seg uenig i påstandene varierer imidlertid. På påstanden ”Det er for mye bekymring for fremtiden til miljøet” var andelen av referansegruppen som sa seg uenig i påstanden på 0,07, mens på spørsmålet om ”Det er for vanskelig å gjøre noe for miljøet” var andelen som sa seg uenig på hele 0,52. Det forekom ingen endring fra 1993 til 2000 i noen av analysene.

¹¹ Utregningene ligger som vedlegg til oppgaven

Oppsummering av sammenligningen i Norge

Tabellene viser at effekten av variablene viser samme mønster som den lineære regresjonen. Det har skjedd små forandringer fra 1993 til 2000 når det gjelder svarene på spørsmålene.

I to av analysene hadde kjønn en positiv effekt, mens effektene av de andre variablene gikk i samme retning i alle analysene.

Imidlertid er det oppsiktsvekkende at så mange som 52 prosent av respondentene sa seg uenig i at ” det er for vanskelig å gjøre noe særlig for miljøet”. På de andre spørsmålene var andelene i denne gruppen på 7 og 14 prosent. Det betyr at over halvparten av de som er i referansegruppen har sagt seg uenig i den siste påstanden og det er langt høyere enn på de andre påstandene. I Norge er det altså et flertall som mener at det ikke er for vanskelig å gjøre noe for miljøet. Dette er interessant siden analysen av ”syn på statens innsats” viste at over halvparten av respondentene i Norge mente at myndigheten gjorde mer for miljøet enn folk flest.

6.4.2 Analyse av holdning til miljøvern i Storbritannia, 1993 og 2000

Tabell 6.3 Logistisk regresjon av påstanden ” for mye bekymring, fremskritt” i Storbritannia

etter år, kjønn, alder, utdannelse, holdning til lover. N=1526

	B	S.E.	Exp(B)
År (2000)	-0,041	,123	0,960
Kjønn	0,154	,119	1,166
Alder	-0,016**	,004	0,984
Utdannelse	0,246**	,039	1,280
Holdning til lover	0,869**	,128	2,384
Konstant	-2,241**	,523	0,106

**=p<0,01 *=p<0,05

I disse analysene fremkommer det heller ingen endring fra 1993-2000. Andelen som sier seg uenig i denne påstanden blant menn med lav alder, uten utdannelse og med et negativt syn på innføring av lover er på 10 prosent. Andelen som sa seg uenig i påstanden ”vi bekymrer oss for mye om fremtiden til miljøet” er på 8 prosent og når det gjelder påstanden om at ”det er for vanskelig å gjøre noe for miljøet” er det også færre som er uenig i Storbritannia, enn i de andre landene. Andelen som sa seg uenig i påstanden om at ”det er for vanskelig å gjøre noe for miljøet” i referansegruppen er i 1993 er på 10 prosent. Det er liten forskjell i andelen av referansegruppen som sier seg uenig i de forskjellige påstandene.

Oppsummering av sammenligningen i Storbritannia

Som antatt viser det seg at andelen som sier seg uenig i påstandene er lav i Storbritannia. Kjønn har ingen signifikant effekt på noen av spørsmålene. Ellers er effektene av de andre variablene som forventet.

I motsetning til hva man skulle anta utfra analysen av endringen i holdningen til innføring av lover, er det ikke skjedd noen endring i svarene på disse spørsmålene i Storbritannia. Det må derfor være andre faktorer enn endring i holdning til miljøvern som forklarer endringen i holdningen til innføring av lover. Dette sammenfaller med resultatene for Norge, hvor det heller ikke forekom noen endring i analysene fra 1993-2000.

6.4.3 Analyse av holdning til miljøvern i Tyskland, 1993 og 2000

Det neste landet jeg ønsker å se på er Tyskland, der det som vist i tidligere kapitler har skjedd store politiske endringer. Selv om det ikke kom frem endringer fra 1993 til 2000 på spørsmålet om innføring av lover, kan det likevel ha skjedd endringer i folks oppfatninger av miljøproblemer.

For å se om de politiske endringer får følger for folk sin oppfatning, har jeg valgt å kjøre separate analyser for den østlige og vestlige delen. For lettere å kunne sammenligne resultatene fra de to delstatene har jeg valgt å presentere tabellene ved siden av hverandre.

Tabell 6.4 Logistisk regresjon av påstanden ”for mye bekymring, fremskritt” i Tyskland, vest og øst etter år, kjønn, alder, utdanning, holdning til lover. i Tyskland vest N=1497, i Tyskland, øst N=1227

Tyskland, vest	B	S.E.	Exp(B)	Tyskland, øst	B	S.E.	Exp(B)
År (2000)	-0,407**	,114	0,665	År (2000)	-0,126	,129	0,882
Kjønn	0,291*	,114	1,338	Kjønn	0,212	,121	1,236
Alder	-0,004	,004	0,996	Alder	-0,006	,004	0,994
Utdannelse	0,047*	,020	1,049	Utdannelse	0,086**	,026	1,090
Holdning til lover	1,206**	,154	3,341	Holdning til lover	0,489**	,186	1,631
Konstant	-0,670**	,326	0,511	Konstant	-0,618	,405	0,539

**=p<0,01

*=p<0,05

**=p<0,01

*=p<0,05

I analysen av påstanden ”Vi bekymrer oss for mye om at fremskrittet skader miljøet” viser det seg at det er skjedd en signifikant endring fra 1993 til 2000 i det tidligere Vest-Tyskland. Andelen av referansegruppen som sa seg uenig i påstanden i 1993 var $0,511/(1+0,511)=0,34$, mens i 2000 var andelen blant menn med ingen utdanning, 17 år og som ikke ønsker lover, $0,511*0,665/(1+(0,511*0,665))=0,23$. Det betyr at det fra 1993 til 2000 har skjedd en endring

på 11 prosent i den vestlige delen av Tyskland. I referansegruppen var det altså 11 prosent flere som sa seg uenig i påstanden i 1993 enn det var i 2000.

Dette er imidlertid den eneste av analysene som viste endring. På de andre spørsmålene var andelen som sa seg uenig i påstanden på 28 og 45 prosent i den vestlige delen. Tallene for den østlige delen er lavere. I denne viste analysen, er andelen som sier seg uenig i påstanden på 35 prosent og på de andre spørsmålene er andelen henholdsvis 15 og 30 prosent.

Oppsummering av sammenligningen i Tyskland

Analysene av disse tre påstandene i Tyskland viser at det er en viss forskjell på svarene i de to tidligere delstatene. I referansegruppene er det noe flere fra den vestlige delen av Tyskland som er uenige i påstandene enn i den østlige delen.

Det eneste spørsmålet hvor det er flere i referansegruppen som sier seg uenig i påstanden i den østlige enn i den vestlige delen, er på spørsmålet om ”det er for mye bekymring over at fremskrittet skader miljøet”.

På dette spørsmålet viser analysen fra det tidligere Vest-Tyskland at det har skjedd en endring fra 1993 til 2000. Det var mindre sannsynlig å være uenig i denne påstanden i 2000 enn det var i 1993.

Ellers går effektene i samme retning som det vi har sett i de tidligere analysene. Når kjønn har en signifikant effekt, er det flere kvinner enn menn som er uenig i påstandene, de yngre er mer positive til miljøvern enn de eldre og de med høyere utdanning er mer positive til miljøvern enn de med lav utdanning. Det er også her en tendens til at de som er positive til innføring av lover også er mer uenig i påstandene.

6.5 Tolkning av sammenligningen mellom 1993 og 2000

Analysene viser de samme tendensene som kom frem i analysen av indeksen ”holdning til miljøvern” i forrige avsnitt. De separate landanalysene viser at det er noen små forskjeller mellom effektene av de ulike variablene. Ulikhetene mellom analysene går mer ut på hvilke variabler som har signifikante effekter enn at variablene har ulik effekt.

Samtidig ser vi at det er store forskjeller mellom andelen i kontrollgruppene som sier seg uenig i påstandene, både mellom land og på de ulike spørsmålene. Det tidligere Vest-Tyskland har høyest andel av referansegruppen som sier seg uenig i påstandene. Andelen som sier seg uenig i påstandene i det tidligere Øst-Tyskland er høyere enn i Storbritannia på alle spørsmålene, og også i forhold til i Norge er andelen som sier seg uenig i påstandene høyere. Det eneste unntaket er analysen av påstanden ”Det er for vanskelig å gjøre noe for miljøet”,

hvor andelen som sier seg uenig i påstanden er høyest i Norge. Respondentene fra det tidligere Vest-Tyskland er de som i størst grad sier seg uenig i påstandene.

Storbritannia er det landet hvor andelen som er uenig i påstandene er lavest på alle spørsmålene. Dette står i kontrast til analysene av landene samlet hvor det var den østlige delen av Tyskland som scoret lavest av landene. Det kan skyldes variasjoner mellom svarfordelingen på de øvrige påstandene som inngikk i analysen fra 2000.

Det er imidlertid interessant at analysen av påstanden ”Vi bekymrer oss for mye om at fremskrittet skader miljøet” viser at det har skjedd en endring i den vestlige delen av Tyskland. Utfra den politiske endringen som har skjedd i Tyskland med ”de grønnes” inntreden i regjeringen, er det ikke unaturlig å anta at det vil påvirke folks oppfatninger av miljøvern. Hvorfor en slik endring kommer frem i svaret på dette spørsmålet i motsetning til i de to andre, er ikke lett å gi noe svar på. Men det er altså mindre sjans for å være uenig i denne påstanden i 2000 enn det var i 1993. På denne påstanden var andelen som sa seg uenig av referansegruppen omtrent den samme i de to tidligere delstatene.

Dette viser at forventningene om at utviklingen av miljøvern skulle skje i tråd med antagelsene som ble lansert utfra Neumann og Offe sine teorier ikke stemmer. Antagelsene om sammenhengen mellom styrken til miljøvernbevegelsen og variasjon i holdning til miljøvern inntreffer ikke i disse analysene. Det er ingenting som tyder på at det er større variasjon i holdningen til miljøvern mellom de to årene i land med svakere miljøvernbevegelse enn der hvor miljøvernbevegelsen står sterkt.

I Norge var andelen av referansegruppen som sa seg uenig i påstanden størst for påstanden ”Det er vanskelig å gjøre noe særlig for miljøet”. Over halvparten av respondentene i referansegruppen sa seg uenig i denne påstanden. På de andre påstandene lå andelen rundt 10 prosent. I redegjørelsen for utviklingen av miljøvernbevegelsen gikk det frem at det i Norge og Storbritannia har vokst frem organisasjoner som arbeider med en bevisstgjøring med hensyn til forbruk. En slik bevisstgjøring kan gjøre befolkningen mer opptatt av sin egen innsats i forhold til miljøet og det kan føre til at de ikke synes det er for vanskelig å gjøre noe selv for å ta vare på miljøet.

I forhold til utviklingen som ble beskrevet i kapittel 4 viser resultatene at det har skjedd små endringer i folks oppfatninger av miljøvern, selv om det har skjedd enkelte endringer i det politiske systemet i noen av landene fra 1993-2000. Det eneste landet hvor det fremkommer en endring på ett av spørsmålene er i Vest-Tyskland og dette sier imot antagelsen som ble presentert i kapittel 4 om at det er her det kan forventes mindre svinginger

i miljøopinionen, siden miljøvernpolitikk har fått et gjennomslag ved politisk institusjonalisering.

Det virker derfor som om det ikke har skjedd vesentlige endringer i oppfatning av miljøvern fra 1993 til 2000. Dette står i motsetning til hva hypotesen skulle tilsi dersom det var slik at endringer i holdninger til innføring av lover skyldtes en endring i oppfatning av miljøvern. Det kan derfor tyde på at endringer i folks holdninger til innføring av lover må forklares utfra andre faktorer enn holdningen til miljøvern, slik den er målt i min analyse. Situasjonen for konkurranseutsatt næringsvirksomhet kan derfor være en forklaring, samt en generell endring av holdning til innføring av lover som et statlig virkemiddel.

6.6 Oppsummering av analysene av ”holdning til miljøvern”

I dette kapitlet har jeg undersøkt sammenhenger mellom land og ulike bakgrunnsvariabler på holdning til miljøvern. Det er gjort ved hjelp av lineær og logistisk regresjon. I det første avsnittet ble det foretatt en regresjon av en holdningsindeks.

Analysene av denne indeksen viser forskjeller mellom land når det gjelder holdninger til miljøvern. Analysen ble foretatt i to trinn. I den første modellen var det kun effekten av land som ble målt. Norge ble tatt med i analysen som referansegruppe og effektene av de ulike landene ble dermed målt i forhold til Norge. Det viste seg at både den østlige delen av Tyskland og Storbritannia hadde lavere score på indeksen enn Norge. Det var i den første modellen ingen signifikant forskjell mellom Norge og det tidligere Vest-Tyskland.

I den andre modellen ble det tatt med fire bakgrunnsvariabler og en holdningsvariabel. De tre bakgrunnsvariablene var kjønn, alder, utdanning og sektor. Grunnen til at disse ble tatt med, var at jeg ønsket å teste om jeg ville finne de samme resultatene i mitt materiale som Aardal fant i sin analyse av ”sosial og økonomisk forankring” og i analysen av ”knapphet og sosialisering” i sin doktorgradsavhandling. Disse variablene er viktige å ha med for ikke å overvurdere betydningen av effektene av land og de fungerer dermed også som kontrollvariabler.

Når det gjelder holdningsvariabelen ”holdning til innføring av lover” har jeg tatt med denne for å se om det er noen sammenheng mellom et positivt syn på å ville innføre lover og en positiv holdning til miljøvern. Det viste seg å være en slik sammenheng mellom de to variablene i alle analysene.

I den lineære analysen viste det seg at effektene av bakgrunnsvariablene gikk i samme retning som Aardal fant i sin undersøkelse. Kvinner var mer positive til miljøvern enn menn, yngre var mer positive til vern av miljøet enn eldre og de med høyere utdanning var mer

positive til miljøvern enn de med lavere utdanning. De som arbeidet i offentlig sektor var også mer interessert i vern av miljøet enn de i privat sektor.

Liknende tendenser kom frem i analysene for 1993 og 2000 på tre av spørsmålene som inngikk i indeksen fra 2000. I de tilfeller kjønn hadde en signifikant effekt, var denne positiv. Det vil si at i de analysene hvor det var en forskjell mellom menn og kvinner, var kvinner mer positive til miljøvern enn menn. Det var bare i analysene for Storbritannia det ikke fremkom noen signifikant effekt av kjønn på noen av påstandene.

I de fleste analysene hadde alder en negativ effekt, det betyr at yngre ser ut til å være mer positive til vern av miljøet enn eldre. Hvorvidt dette skyldes en forskjell mellom generasjoner eller mellom enkelte aldersgrupper kan jeg ikke si noe om.

Utdanning har en positiv effekt i alle analysene og det viser at de med høyere utdanning er mer positive til miljøvern enn de med lav utdanning.

Når det gjelder forskjeller mellom år, var det bare et spørsmål av de som inngikk i analysen hvor det hadde skjedd endring i folks oppfatning av miljøvern. Dette var i analysen av påstanden ”det er for mye bekymring om at fremskrittet skader miljøet” i den vestlige delen av Tyskland. Her viste det seg at det var flere som var uenige i påstanden i 1993 enn i 2000. Det er altså færre som avviste denne problemstillingen i 2000 enn det var i 1993.

Siden det var i Norge og Storbritannia det fremkom endringer i analysen av ”holdning til innføring av lover” er det ikke grunn til å anta at dette skyldes endring i holdning til miljøvern. I analysen av ”holdning til innføring av lover” fremkom det ingen endring i Tyskland.

Det er grunn til å anta at landtilhørighet er en viktig faktor for å forstå hvordan holdning til miljøvern varierer. Hvilke mekanismer som inntreffer og som gjør at det er forskjeller er mange og sammensatte.

På neste side vil jeg vise en oversikt over konklusjonene på hver av analysene som ble presentert i begynnelsen av kapitlet:

	Ikke avkreftet	Avkreftet
H1 I Tyskland er befolkningen mest opptatt av miljøvern		X
H2 Kvinner mer positive til miljøvern enn menn	X	
H3 Yngre er mer opptatt av miljøvern enn eldre	X	
H4 De med høyere utdanning mer positive til miljøvern	X	
H5 De som arbeider i offentlig sektor er mer positive til vern av miljøet enn de som arbeider i privat sektor	X	
H6 De som ønsker innføring av lover, er mer positive til miljøvern	X	
H7 I 1993 var flere positive til miljøvern enn i 2000		X ¹²
H8 Endringer i holdninger til innføring av lover skyldes endringer i holdning til miljøvern		X

I dette kapitlet har jeg vist hvordan det kan tenkes at det politiske systemet spiller inn på utviklingen av holdninger til miljøvern og dette vil jeg gå nærmere inn på i konklusjonen av oppgaven.

¹² Bare en analyse av det tidligere Vest-Tyskland viste en slik sammenheng

7 Oppsummering og konklusjon

Temaet for oppgaven har vært forholdet mellom det politiske systemet, utviklingen av miljøvernbevegelsen og befolkningens syn på miljøvern i Norge, Storbritannia og Tyskland.

Jeg har i oppgaven sett på forholdet mellom det politiske systemet og hvordan dette påvirker oppfatninger knyttet til statens rolle og holdninger til miljøvern. I det første kapittelet lanserte jeg fire hovedspørsmål som jeg ønsket å besvare i oppgaven. Utviklingen av miljøvern i de ulike landene ble beskrevet med utgangspunkt i disse spørsmålene, hvor både forholdet til det politiske systemet og utviklingen av miljøvernbevegelsen ble gjennomgått. I tillegg benyttet jeg et datamateriale for å se på hvordan befolkningen oppfatter ulike spørsmål knyttet til miljøvern.

7.1 Utviklingen av miljøvern i de ulike landene

Det politiske systemet i Norge er åpent og miljøvern er inkludert som en av mange politiske saker. De fleste av miljøvernorganisasjonene i Norge små og de fokuserer på forurensingsspørsmål og problemstillinger knyttet til vern av miljøet.

I Storbritannia har de politiske partiene etter hvert begynt å forholde seg til miljøvernspørsmålet, men miljøvernorganisasjonene har få muligheter til å påvirke politiske beslutninger i særlig grad. De britiske miljøvernorganisasjonene har mange medlemmer, men de fleste av organisasjonene er opptatt av spørsmål knyttet til fredning og dyrevern

Selv om miljøvernbevegelsen har hatt ulike utgangspunkt i Norge og Storbritannia, har de det til felles at det ikke har oppstått noen sterk miljøvernmobilisering. Det er ikke blitt noe sterkt politisk engasjement for et helhetlig syn på miljøvern som bestemmende for andre politiske saksområder verken i Norge eller i Storbritannia.

Tyskland er derimot et eksempel på et land hvor det har oppstått en sterk politisk mobilisering og hvor miljøvernspørsmål blir sett på som en vesentlig del av politisk utforming. I Tyskland var miljøvern en av mange nye saker som oppstod på 1970-tallet og det grønne partiet i Tyskland har klart å bli talsmenn for flere av de nye sakene. Samtidig har miljøvernorganisasjonene i Tyskland ett mer helhetlig politisk-økologisk fokus. Miljøvern er blitt en viktig politisk sak som har mobilisert til medlemskap i organisasjoner, men også til et politisk parti. Organisasjonene fungerer fortsatt som pådrivere for en mer helhetlig økologisk tenkning i politikktutforming.

I Norge har miljøvernssaken blitt mottatt med åpne armer og er i stor grad blitt inkorporert i det vanlige politiske systemet. I Storbritannia har det politiske systemet lagt sterke føringer på hvilke rammer miljøvernbevegelsen må forholde seg til og på den måten hindret miljøvernbevegelsen i å utvikle seg til en sterk kraft. I Tyskland har staten forholdt seg passiv til miljøvernssaken og dette har ført til at miljøvernbevegelsen har måttet utvikle seg til en sterk bevegelse for å få innflytelse. Det viste seg at miljøvernssaken har fått et politisk gjennomslag i Tyskland, men at dette ikke er tilfelle i Norge og Storbritannia.

Spørsmålet er hvordan dette påvirker oppfatninger rundt miljøvern blant befolkningen i de ulike landene.

7.2 Forholdet mellom politisk system og oppfatning av miljøvern i de ulike landene

I analysene så jeg på hvordan forholdet mellom det politiske systemet og variasjoner i oppfatninger knyttet til miljøvern kunne forklares. Det viste seg at det var forskjeller mellom befolkningen i de ulike landene når det gjaldt synet på statens rolle i forhold til miljøvern. Det var også variasjoner mellom land når det gjaldt vurderinger av viktigheten av miljøvern.

7.2.1 Synet på statens rolle

I synet på statens rolle i forhold til miljøvern var det kun variabelen land som ble brukt som uavhengig variabel. Disse analysene viste at det var forskjeller mellom landene når det gjaldt synet på statens innsats i forhold til miljøvern og når det gjaldt spørsmålet om holdning til innføring av lover. Den første analysen viste at det var i Norge flest la vekt på myndighetene sin innsats for miljøet. I den andre analysen var det flest som ønsket å innføre lover i Tyskland. Det var også en endring i holdning til innføring av lover i Norge og Storbritannia fra 1993 til 2000.

I synet på statens innsats i forhold til miljøvern, er det flere som vektlegger statens innsats for miljøet i Norge enn i de andre landene. I analysen av holdning til innføring av lover, er det flest i Tyskland som er positive. Det viser at det ikke nødvendigvis er i de landene hvor folk synes staten gjør størst innsats for miljøet at flest er positive til innføring av lover. Storbritannia er det landet hvor færrest vektlegger statens rolle og der det er flest som er negative til innføring av lover.

Det er også interessant at det har skjedd endringer i folks holdninger til innføring av lover for å ta vare på miljøet i Norge og Storbritannia, mens det ikke har skjedd noen tydelig endring fra 1993 til 2000 når det gjelder folks holdning til miljøvern i disse landene. Det kan

tyde på at det er den generelle holdningen til lovgivning som har endret seg og at dette i mindre grad skyldes endringer i folks oppfatninger av miljøvernsaken.

Utfra denne redegjørelsen er det mye som tyder på at befolkningens syn på statens rolle i forhold til miljøvern, kan ha sammenheng med utformingen av det politiske systemet og hvordan staten har forholdt seg til miljøvernbevegelsen.

7.2.2 Holdning til miljøvern

I analysen som viste holdningen til miljøvern, ble flere variabler trukket inn i tillegg til variabelen land. Det gikk frem at disse variablene hadde en viss påvirkning på holdningsvariabelen og de er derfor med på å gi et litt mer nyansert bilde av sammenhengen mellom landtilhørighet og holdningen til miljøvern.

Det viste seg at Storbritannia og det tidligere Øst-Tyskland scoret lavest på holdningsindeksen. Det var en liten, men ikke signifikant forskjell mellom det tidligere Vest-Tyskland og Norge. Dette er overraskende siden miljøvernmobiliseringen i Tyskland har vært forholdsvis sterk. Jeg antok derfor at flere ville være opptatt av miljøvernsaken i Tyskland enn i Norge. Analysene viste altså ikke et slikt resultat.

Grunnen til dette kan være måten spørsmålsindeksen er satt sammen på, hvor spørsmålene går ut på prioritering av miljøvern. Men det kan også si noe om at nordmenn er mer opptatt av miljøvern enn antatt.

Det er flest med positive holdninger til miljøvern i den vestlige delen av Tyskland, mens det er færrest som er positive til miljøvern i den østlige delen, når det er kontrollert for effekter av øvrige variabler. Det fremkommer ingen signifikant forskjell mellom holdningen til miljøvern i Norge og i den vestlige delen av Tyskland.

Analysen viser også at det er en positiv sammenheng mellom ønsket om å innføre lover og det å ha en positiv holdning til miljøvern. Selv om det er en slik sammenheng, er det ikke nødvendigvis i de landene hvor flest er skeptisk til innføring av lover at folk prioriterer miljøvern lavest.

Det kan se ut som om en sterk miljøvernbevegelse skaper en form for varig engasjement rundt miljøvernsaken. I motsetning til land hvor det er en svak miljøbevegelse viser det seg i valgforskning og studier av oppmerksomhet rundt miljøvernspørsmål at dette varierer (Aardal 1993, 2001, Neuman, 1990). Likevel ser vi at det i Tyskland har oppstått en varig miljøkoalisjon som er aktiv i forhold til myndigheter og som også får sine saker igjennom. Samtidig var det bare i det tidligere Vest-Tyskland hvor analysene viste en endring i holdning til miljøvern fra 1993 til 2000.

7.3 Hvordan andre faktorer spiller inn på holdningen til miljøvern

Analysene viser at andre faktorer enn landtilhørighet påvirker holdningen til miljøvern. Kjønn, alder, utdanning og sektor påvirker hvor viktig mennesker anser miljøvern for å være.

I likhet med Aardal sine analyser fra 1993, finner jeg at kvinner er mer opptatt av miljøvernproblematikk enn menn. Utdanning har en forholdsvis sterk effekt på holdningen til miljøvern og det betyr at de med utdanning er mer positive til miljøvern enn de uten utdanning. De som arbeider i offentlig sektor er også mer positive til miljøvern enn de som arbeider i privat sektor.

Dette viser at bakgrunnsvariabler er viktige for å forstå variasjoner i holdning til miljøvern. Uten å ta med slike variabler i analyser av holdninger til miljøvern kan variasjoner bli oversett. Hvorfor disse variablene påvirker oppfatninger knyttet til miljøvern kan diskuteres. I oppgaven refererer jeg til diskusjonen mellom Inglehart og Aardal som legger vekt på henholdsvis verdier og plassering i samfunnet for å forklare variasjoner.

7.4 Konklusjon

Grunnen til at det både er gjort rede for utviklingen av miljøvernbevegelsen og det politiske systemet, er at oppfatninger om miljøvern blir skapt av politiske beslutningstagere. Samtidig har miljøvernbevegelsen en oppgave i å mobilisere befolkningen til støtte for miljøvernsaken, slik Offe og Neuman skildrer det. Hvilke saker miljøvernbevegelsen er opptatt av vil derfor påvirke oppfatninger av miljøvern i befolkningen. Uten å ta med miljøvernbevegelsen i en slik analyse, vil en derfor gå glipp av mye informasjon knyttet til utviklingen av miljøvern som en politisk sak.

Det er imidlertid vanskelig å peke på klare årsakssammenhenger mellom miljøvernbevegelsen og befolkningens syn på statens miljøverninnsats.

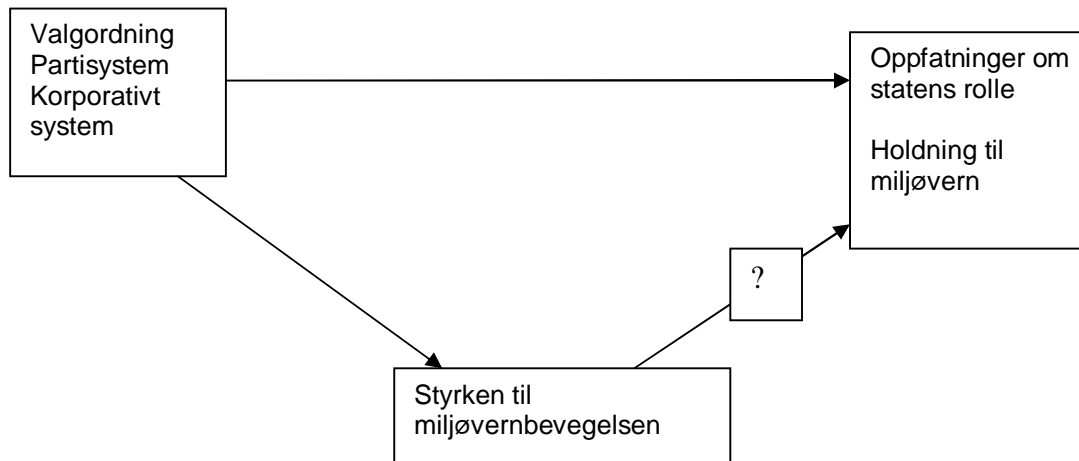
Utfra beskrivelsen av det politiske systemet sitt forhold til miljøvern er det ikke grunnlag for å konkludere med at jo mer staten gjør i forhold til miljøvern desto mer er folk positive til innføring av lover i forhold til miljøvern. Det ser heller ut, med bakgrunn i analysene fra Norge og Storbritannia, til at folk her blir mer skeptisk til statens innsats ettersom den gjør mer for miljøet.

Det er likevel forskjeller mellom befolkningen i de ulike landene i synet på hvem som gjør størst innsats for miljøet av myndighetene og folk flest. Også når det gjelder holdninger til innføring av lover er det forskjeller mellom landene.

I analysen av holdning til miljøvern kom det også frem forskjeller mellom landene. Norge og det tidligere Vest-Tyskland var de landene hvor flest var positive til miljøvern.

For å vise funnene i oppgaven kan det settes opp tilsvarende modell som i innledningen.

Figur 7.1. Sammenhengen mellom politisk system og holdning til miljøvern.

Jeg fant ut fra analysene mine en sammenheng mellom det politiske systemet og hvordan befolkningen oppfattet statens rolle i forhold til miljøvern.

Jeg fant imidlertid ikke noen tydelig sammenheng mellom styrken til miljøvernbevegelsen og holdninger til miljøvern i befolkningen. Jeg fant heller ikke noen sterk sammenheng mellom organiseringen av det politiske systemet og holdningen til miljøvern, bortsett fra at de som var mest positive til innføring av lover også var mer positive til vern av miljøet.

Et annet overraskende funn var at det kun var i den vestlige delen av Tyskland det hadde fremkommet en signifikant endring i holdning til miljøvern på ett av spørsmålene. Dette er overraskende siden det er i dette landet miljøvernbevegelsen er sterk og dermed har muligheter for å opprettholde fokuset på miljøvern til tross for svingninger i opinionen.

7.5 Videre forskning

En del av dette arbeidet kan videreføres i nyere forskning. Ved å se på ulike faktorer som kan forklare endringer av holdning til lover på miljøvernfeltet, kan andre sider ved dannelsen av oppfatninger knyttet til politiske saksområder belyses.

Når det gjelder den videre utviklingen av miljøvernbevegelsen i det enkelte land kan det også være interessant om det skjer endringer. Dette gjelder spesielt i forhold til hvilke saker den enkelte miljøorganisasjon vektlegger. Redegjørelsen for utvikling av miljøvernbevegelsen viser at det er i Tyskland den mest progressive miljøbevegelsen har oppstått.

Om det er slik at miljøvernbevegelsen i Norge og Storbritannia noen gang vil kunne bli så sterk og fremgangsrik som den har vært der, er et åpent spørsmål, men det er likevel lite som tyder på at det vil skje. I stedet virker det som om miljøvernbevegelsen har stagnert på to ulike stadier i Norge og Storbritannia. Mens miljøbevegelsen i Storbritannia først og fremst konsentrerer seg om fredning og dyrevern er miljøorganisasjonene i Norge stort sett opptatt av spørsmål knyttet til forurensing og miljøødeleggelse. Likevel kan det ikke utelukkes at miljøvernbevegelsen vil kunne endre karakter, når nye miljøproblemer dukker opp.

Hvordan andre typer statlig organisering av miljøvern enn de som er trukket frem her kan påvirke folks oppfatning av miljøvernspørsmål, er også et interessant tema for videre forskning.

Litteraturliste

- Aardal, Bernt (1993): *Energi og miljø*, Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Aardal, Bernt (2003): *Velgere i villrede...: En analyse av stortingsvalget 2001*, Oslo: Damm forlag
- Beck, Ulrich (1992): *Risk society, towards a new modernity*, London: Sage
- Birch, Anthony H (1998): *The British system of government*, London: Routledge
- Blüdhorn, Ingolfur (1995): "Pressure groups and generational change" i Ingolfur Blüdhorn, Frank Krause, Thomas Scharf (eds): *The Green Agenda- environmental Politics and Policy in Germany*, Staffordshire: Keele University Press
- Bortne, Øystein, Selle, Per, Strømsnes, Kristin (2002): *Miljøvern uten grenser*, Oslo: Gyldendal akademisk.
- Dalton, Russell J (1988): *Citizen Politics in Western Democracies, Public Opinion and Political Parties in the United States, Great Britain, West- Germany and France*, Chatham N.J: Chatham House Publishers
- Dalton, Russell J (1994): *The green rainbow: environmental groups in Western Europe*, New Haven Conn.: Yale University Press
- Dryzek, John S, David Downes, Christian Hunold, David Schlosberg, Hans- Kristian Hernes (2003): *Green states and social movements, environmentalism in the United States, United Kingdom, Germany and Norway*, Oxford: Oxford University press
- Engdal, Dag (1996): "Miljøheimevernet: Fra tilskuere til deltakere", i Selle, Per og Strømsnes, Kristin: *Miljøvernpolitikk og miljøvernorganisering mot år 2000*, Oslo:Tano Aschehoug
- Garner, Robert (2000): *Environmental politics, Britain, Europe and the global environment*, Basingstoke: Macmillan Press
- Gundersen, Frode (1996): "Framveksten av den norske miljøbevegelsen" i Selle, Per og Strømsnes, Kristin: *Miljøvernpolitikk og miljøvernorganisering mot år 2000*, Oslo: Tano Aschehoug
- Haraldsen, Gustav (1999): *Spørreskjemametodikk etter kokebokmetoden*, Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Hellevik, Ottar (1991): *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*, Oslo: Universitetsforlaget
- Inglehart, Ronald (1977): *The silent revolution: Changing values and political styles among Western publics*, Princeton, NJ: Princeton University Press

- Inglehart, Ronald (1990): "Values, Ideology, and Cognitive Mobilization in New Social movements" i Dalton, Russell J. og Manfred Kuechler (eds), *Challenging the Political Order, New social and Political Movements in Western Democracies*, Cambridge: Polity Press
- Johannesen, Asbjørn (1993): *Introduksjon til SPSS: Basismodulen, versjon 11 og 10*, Oslo: Abstrakt forlag
- Kitschelt, Herbert P (1986): "Political Opportunity Structures and Political Protest: anti-Nuclear Movements in four Democracies", *British journal of Political Science*, vol 16:57-85. Cambridge: Cambridge University Press (hentet fra jstor.org)
- Kjellman, Kjell E (2000): *Politics of the Environment: a comparison of the environmental movements in Norway, Great Britain and the United States since 1970*, Hovedoppgave i sosiologi, Universitetet i Oslo
- Knutsen, Oddbjørn (1986): "Sosiale klasser og politiske verdier i Norge, middelklassen i den offentlige sektor som den nye klasse", *Tidsskrift for samfunnsforskning* nr 4:263-287
- McAdam, Doug, McCarthy, John D, Zald, Mayer (eds) (1996): *Comparative perspectives on social movements: Political opportunities, mobilizing structures and cultural framings*, Cambridge: Cambridge University Press
- McCormick, John (1991): *British politics and the environment*, London: Earthscan
- Müller-Rommel, Ferdinand (1990): "New Political Movements and "New Politics" Parties in Western Europe" i Dalton, Russell J. og Manfred Kuechler (eds), *Challenging the Political Order, New social and Political Movements in Western Democracies*, Cambridge: Polity Press
- Neuman, Russell W (1990): "The Threshold of Public Attention", *Public opinion Quarterly*, Vol. 54, No.2 (Summer, 1990) Chicago: Chicago Press (hentet fra jstor.org)
- Offe, Claus (1990): "Reflections on the Institutional Self-transformation of Movement Politics: A Tentative Stage Model" i Dalton, Russell J. og Manfred Kuechler (eds), *Challenging the Political Order, New social and Political Movements in Western Democracies*, Cambridge: Polity Press
- Pallant, Julie (2001): *SPSS survival manual, a step by step guide to data analysis using SPSS for Windows (version 10 and 11)*, Buckingham: Open University Press
- Rehbinder, Eckhardt (1992): "Rethinking Environmental Policy" i Gordon Smith m.fl: *Developments in German Politics*, London: The Macmillan Press LTD
- Ringdal, Kristen (2001): *Enhet og mangfold: samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*, Bergen: Fagbokforlaget
- Rivedal, Hilde- Iren (2000): *Vilkår for fremveksten av grønne parti i Vest- Europa*. Hovedoppgave i statsvitenskap, Universitetet i Oslo.

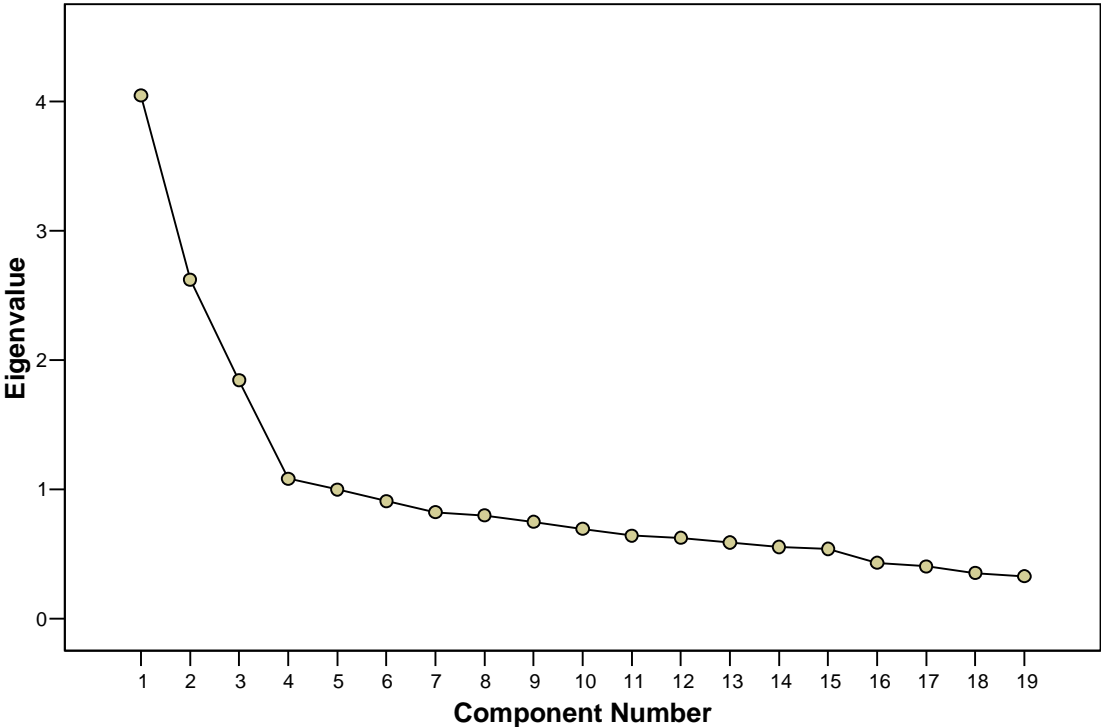
- Robinson, Mike (1992): *The Greening of British party politics*, Manchester: Manchester University Press
- Rüdiger, Wolfgang (1995): "Between Moderation and Marginalization: Environmental Radicalism in Britain" i Bron Raymond Taylor (eds): *Ecological Resistance Movements: the global emergence of Radical and Popular Environmentalism*, Albany, N.Y.: State University of New York Press
- Schmidt, Manfred Gerhard (2003): *Political institutions in the Federal Republic of Germany*, Oxford: Oxford University Press
- Skocpol, Theda (1985): "Bringing the State Back in: Strategies of Analysis in Current Research" i Martell, Luke og William Outhwaite (eds), *The Sociology of Politics 1*, Cheltenham: E.Elgar
- Skog, Ole- Jørgen (2004): *Å forklare sosiale fenomener, en regresjonsbasert tilnærming*, Oslo: Gyldendal akademisk
- Tufte, Per Arne (2000): *En intuitiv innføring i logistisk regresjon*, Lysaker: Statens institutt for forbruksforskning
- Østerud, Øyvind (1996): *Statsvitenskap: Innføring i politisk analyse*, Oslo: Universitetsforlaget

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Vedlegg

Vedlegg 1: Faktoranalyse

Scree Plot

Den uroterte ladningen:

Component Matrix(a)

	Component			
	1	2	3	4
Air pollution by industry - environment	,719		-,354	
Air pollution by cars for environment	,686			,371
Pollution river, lake - environment	,679		-,356	
Pesticides in farming - environment	,672		-,334	
Air pollution by cars for you + family	,656			,408
Rise world s temperature - environment	,624			
Do what is right costs money takes time	,413		,339	
Environment: modern life harms the	,408			
Many about environment exaggerated		,635		
Worry: about future environment		,623		
Worry: progress harming environment		,613		
No point unless others do the same		,610		,301
More important than protect environment		,593		
To do about environment: too difficult		,547		,349
Environment: protect by economic growth		,417		
Protect enviro: pay much higher taxes	,446		,668	
Protect enviro: pay much higher prices	,511		,640	
Protect en: cut your standard of living	,451		,594	
Modifying the genes of certain crops	,487			-,508

Extraction Method: Principal Component Analysis.

(a) 4 components extracted.

Vedlegg 2: Oversikt over Cronbachs alfa

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,653	8

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
For mye bekymring, miljøet	15,4105	15,153	,555	,560
For mye bekymring, fremskritt	15,4770	16,528	,467	,591
For å beskytte miljøet trengs økonomisk vekst	15,8806	17,722	,302	,633
For vanskelig å gjøre noe for miljøet	15,2553	16,909	,399	,608
Å gjøre noe for miljøet koster tid og penger	15,9981	22,436	-,187	,726
Viktigere ting enn å beskytte miljøet	15,2363	17,902	,325	,627
Ikke poeng å gjøre noe for miljøet, hvis ikke andre gjør det samme	15,3779	16,289	,419	,601
Mange overdriver miljøproblemer	15,3997	16,252	,466	,589

Cronbachs alfa uten " å gjøre å noe for miljøet koster penger og tid":

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,727	7

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
For mye bekymring, miljøet	13,6699	15,867	,562	,663
For mye bekymring, fremskritt	13,7264	17,300	,473	,688
For å beskytte miljøet trengs økonomisk vekst	14,1327	18,637	,296	,728
Ikke poeng å gjøre noe for miljøet, hvis ikke andre gjør det samme	13,6343	16,819	,452	,692
For vanskelig å gjøre noe for miljøet	13,5144	17,533	,424	,699
Viktigere ting enn å beskytte miljøet	13,4906	18,389	,371	,710
Mange overdriver miljøproblemer	13,6537	16,853	,493	,682

Vedlegg 3: Signifikanstester av krysstabellanalyser

Signifikanstesting

Konfidensintervall for prosentdifferanser

$$\text{Formelen} = \sqrt{s_1^2 + s_2^2} \%$$

S = standarddeviasjon for prosenten, den regnes ut fra formelen

$$S = \sqrt{1,5 \cdot p(100-p)/N}$$

(Hellevik, 1991: 354-355)

Tabell 5.1

Myndigheter:	
Norge	Storbritannia
47 %	21 %
N=1187	N=744

Differanse: 16 %-poeng
S-Norge: 1,77 $(\sqrt{1,5 \cdot 47(100-47)/1187} = \sqrt{3,14})$
S-Storbritannia: 1,83 $(\sqrt{1,5 \cdot 21(100-21)/744} = \sqrt{3,34})$
Sdiff: 2,545 $(\sqrt{1,77^2 + 1,83^2} = \sqrt{6,477})$

For å finne konfidensintervallet på 95 %-nivå ganges standardavviket med 1,96. Resultatet blir: $2,54 \cdot 1,96 = 4,98$. Konfidensintervallet for 16 % blir da ± 5 %. På dette grunnlag antar vi at forskjellen mellom andelen som svarer myndighetene ligger innenfor intervallet 11-21 prosent for universet som helhet. Med et sikkerhetsnivå på 95 % er det en signifikant forskjell mellom svarene i Storbritannia og i Norge.

Myndigheter:	
Tyskland, vest	Tyskland, øst
22 %	21%
N=781	N=744

Differanse: 2 %-poeng
S-Tyskland, vest: 1,81 $(\sqrt{1,5 \cdot 22(100-22)/781} = \sqrt{3,29})$
S-Tyskland, øst: 2,59 $(\sqrt{1,5 \cdot 24(100-24)/409} = \sqrt{6,69})$
Sdiff: 3,16 $(\sqrt{1,81^2 + 2,59^2} = \sqrt{9,986})$

For å finne konfidensintervallet på 95 %-nivå ganges standardavviket med 1,96. Resultatet blir: $3,16 \cdot 1,96 = 6,19$. Det betyr at konfidensintervallet for 2% er ± 6 %. På dette grunnlag antar vi at forskjellen mellom andelen som svarer myndighetene ligger innenfor intervallet 4-8 prosent for universet som helhet. Siden et negativt tall er nedre grense for intervallet, betyr det at det er 95 % sikkerhet for at det ikke er en differanse i universet mellom svarene i den østlige og vestlige delen av Tyskland.

I svarene på om det er folk flest som gjør mest er differansen på 6 %-poeng. For å teste om denne er signifikant må vi gjøre samme omregning.

Folk flest:	
Tyskland, vest	Tyskland, øst
44 %	38 %
N=781	N=409

Differanse: 6 %-poeng
 S-Tyskland, vest: 2,17 $(\sqrt{1,5 \cdot 44 (100-44)/781} = \sqrt{4,73})$
 S-Tyskland, øst: 2,94 $(\sqrt{1,5 \cdot 38 (100-38)/409} = \sqrt{8,64})$
 Sdiff: 3,65 $(\sqrt{2,17^2 + 2,94^2} = \sqrt{13,32})$

For å finne konfidensintervallet på 95 %-nivå ganges standardavviket med 1,96. Resultatet blir: $3,65 \cdot 1,96 = 7,15$. Det betyr at konfidensintervallet for 6 % er +/-7 %.

Det betyr at vi antar at forskjellen mellom andelen som svarer myndighetene ligger innenfor intervallet -1 % til 13% prosent for universet som helhet. Siden det er et negativt tall som nedre grense for intervallet, betyr det at vi med et sikkerhetsnivå på 95 % kan si at det ikke er en differanse i universet mellom svarene i den østlige og vestlige delen av Tyskland.

Tabell 5.2

Innføre lover, 2000:			
Norge	Storbritannia	Tyskland, vest	Tyskland, øst
78 %	65 %	84 %	88 %
N=1222	N=779	N=953	N=409

Differanse Norge – Storbritannia: 13 %-poeng
 Differanse Norge – Tyskland, vest: 6 %-poeng
 Differanse Norge – Tyskland, øst: 10 %-poeng

Innføre lover, Norge og Storbritannia, vest, 2000

S-Norge: 1,45 $(\sqrt{1,5 \cdot 78 (100-78)/1222} = \sqrt{2,11})$
 S-Storbritannia: 2,09 $(\sqrt{1,5 \cdot 65 (100-65)/779} = \sqrt{4,38})$
 Sdiff: 2,54 $(\sqrt{1,45^2 + 2,09^2} = \sqrt{6,47})$

For å finne konfidensintervallet på 95%-nivå ganges standardavviket med 1,96. Resultatet blir: $2,54 \cdot 1,96 = 4,98$. Konfidensintervallet blir da 13% +/-5%. Differansen er signifikant med et sikkerhetsnivå på 95%

Innføre lover, Norge og Tyskland, vest, 2000

S-Norge: 1,45 $(\sqrt{1,5 \cdot 78 (100-78)/1222} = \sqrt{2,11})$
 S-Tyskland, vest: 1,45 $(\sqrt{1,5 \cdot 84 (100-84)/953} = \sqrt{2,11})$
 Sdiff: 2,05 $(\sqrt{1,45^2 + 1,45^2} = \sqrt{4,21})$

For å finne konfidensintervallet på 95%-nivå ganges standardavviket med 1,96. Resultatet blir: $2,05 \cdot 1,96 = 4,02$. Konfidensintervallet blir da 6% +/-4%. Differansen er signifikant med et sikkerhetsnivå på 95%.

Innføre lover, Norge og Tyskland, Øst, 2000

S-Norge:	1,45	$(\sqrt{1,5 \cdot 78 (100-78)/1222} = \sqrt{2,11})$
S-Tyskland, øst:	1,97	$(\sqrt{1,5 \cdot 88(100-88)/409} = \sqrt{3,87})$
Sdiff:	2,45	$(\sqrt{1,45^2 + 1,97^2} = \sqrt{5,98})$

For å finne konfidensintervallet på 95%-nivå ganges standardavviket med 1,96. Resultatet blir: $2,45 \cdot 1,96 = 4,8$. Differansen på 10%-poeng er signifikant på et 95% nivå.

Innføre lover, 2000:	
Tyskland, vest	Tyskland, øst
84 %	88 %
N=953	N=409

Differanse: 4%-poeng

S-Tyskland, vest:	1,45	$(\sqrt{1,5 \cdot 84 (100-84)/953} = \sqrt{2,11})$
S-Tyskland, øst:	1,97	$(\sqrt{1,5 \cdot 88(100-88)/409} = \sqrt{3,87})$
Sdiff:	2,45	$(\sqrt{1,45^2 + 1,97^2} = \sqrt{5,98})$

For å finne konfidensintervallet på 95%-nivå ganges standardavviket med 1,96. Resultatet blir: $2,45 \cdot 1,96 = 4,8$. Det betyr at konfidensintervallet for 4% er +/- 5 %.

Det betyr at vi antar at forskjellen mellom andelen som svarer myndighetene ligger innenfor intervallet -1 til 9 prosent for universet som helhet. Siden vi et negativt tall som nedre grense for intervallet, betyr det at vi med et sikkerhetsnivå på 95% kan si at det ikke er en differanse i universet mellom svarene i den østlige og vestlige delen av Tyskland på dette spørsmålet heller.

Tabell 5.3

Signifikanstesting av resultatene Tyskland, øst og vest i 1993

Innføre lover, 1993:	
Tyskland, vest	Tyskland, øst
85 %	89 %
N=1007	N=1084

Differanse:	4 %-poeng	
STyskland, vest:	1,37	$(\sqrt{1,5 \cdot 85 (100-85)/1007} = \sqrt{1,89})$
STyskland, øst:	1,16	$(\sqrt{1,5 \cdot 89(100-89)/1084} = \sqrt{1,35})$
Sdiff:	1,79	$(\sqrt{1,37^2 + 1,16^2} = \sqrt{3,2})$
Signifikansintervall:	3,51	$(1,79 \cdot 1,96)$

Det betyr at konfidensintervallet for 4% er +/-3,5%. Det variere fra 0,5-7,5. Det vil si at det med en sikkerhetsmargin på 95%, er sannsynlig at det er en forskjell mellom befolkningen i de to tyske delstatene i 1993.

Vedlegg 4: Lineær regresjonsanalyse med Vest-Tyskland som referansegruppe

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,435(a)	,189	,186	4,223

ANOVA(b)

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	9066,618	8	1133,327	63,552	,000(a)
	Residual	38840,280	2178	17,833		
	Total	47906,898	2186			

Coefficients(a)

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	12,337	,522		23,614	,000
	Tyskland, øst	-1,743	,357	-,111	-4,880	,000
	Storbritannia	-,588	,280	-,057	-2,101	,036
	Norge	,034	,269	,004	,125	,901
	Kjønn	1,113	,186	,118	5,990	,000
	Alder	-,039	,006	-,123	-6,194	,000
	Utdannelse	,213	,032	,144	6,658	,000
	sektor	,753	,205	,075	3,678	,000
	lover eller folk selv	3,397	,226	,301	15,036	,000

a Dependent Variable: holdning til miljøvern

Vedlegg 5: Regresjonsanalyser av alle påstandene i kapittel 6.4

Analyser av holdning til miljøvern i Norge

1. ”Vi bekymrer oss for mye om fremtiden til miljøet”

Tabell: Logistisk regresjon av påstanden ”for mye bekymring” i Norge etter år, kjønn,

alder, utdanning, holdning til lover. N=1923

	B	S.E.	Exp(B)
År (2000)	-0,023	,123	0,977
Kjønn	0,007	,115	1,007
Alder	-0,016**	,004	0,985
Utdanning	0,236**	,021	1,267
Holdning til lover	1,699**	,140	5,467
Konstant	-2,642**	,346	0,071

**=p<0,01 *=p<0,05

$$\text{Andel} = 0,071 / 1 + 0,071 = 0,07$$

2. ”Vi bekymrer oss for mye om at fremskrittet skader miljøet”

Logistisk regresjon av påstanden ”bekymrer, fremskritt” i Norge etter år, kjønn,

alder, utdanning, ønsker lover. N = 1755

	B	S.E.	Exp(B)
År (2000)	-0,162	,117	0,850
Kjønn	0,223*	,112	1,250
Alder	-0,012**	,003	0,988
Utdanning	0,146**	,019	1,157
Holdning til lover	1,482**	,140	4,400
Konstant	-1,771**	,320	0,170

**=p<0,01 *=p<0,05

$$\text{Andel} = 0,170 / 1 + 0,170 = 0,14$$

3. ”Det er for vanskelig å gjøre noe særlig for miljøet”

Logistisk regresjon av påstanden ”for vanskelig, miljøet” i Norge etter år, kjønn,

alder, utdanning, ønsker lover. N=2078

	B	S.E.	Exp(B)
År (2000)	-0,102	,124	0,903
Kjønn	0,571**	,120	1,771
Alder	-0,015**	,004	0,986
Utdanning	0,100**	,020	1,105
Holdning til lover	0,749**	,140	2,115
Konstant	0,072	,330	1,074

**=p<0,01 *=p<0,05

$$\text{Andel} = 1,074 / 1 + 1,074 = 0,52$$

Analyser av holdning til miljøvern i Tyskland, 1993 og 2000

1. "Vi bekymrer oss for mye om fremtiden til miljøet"

Logistisk regresjon av påstanden "for mye bekymring" i Tyskland, vest og øst etter år, kjønn, alder, utdannelse, holdning til lover. i Tyskland vest N=1497, i Tyskland, øst N=1227

Tyskland, vest	B	S.E.	Exp(B)
År (2000)	0,098	,110	1,103
Kjønn	0,293**	,110	1,340
Alder	-0,011**	,003	0,989
Utdannelse	0,068**	,021	1,070
Holdning til lover	1,209**	,152	3,350
Konstant	-0,915*	,322	0,400

**=p<0,01 *=p<0,05

$$\text{Andel} = 0,4/1 + 0,4 = 0,29$$

Tyskland, øst	B	S.E.	Exp(B)
År (2000)	-0,006	,125	0,994
Kjønn	0,042	,118	1,043
Alder	-0,008*	,004	0,992
Utdannelse	0,130**	,025	1,139
Holdning til lover	0,696**	,197	2,005
Konstant	-1,747**	,396	0,174

**=p<0,01 *=p<0,05

$$\text{Andel} = 0,174/1 + 0,174 = 0,15$$

2. "Vi bekymrer oss for mye om at fremskrittet skader miljøet"

Logistisk regresjon av påstanden "For mye bekymring, fremskritt" i Tyskland etter år, kjønn, alder utdannelse og holdning til lover. I Tyskland, vest N=1447 i Tyskland, øst N=1186

Tyskland, vest	B	S.E.	Exp(B)
År (2000)	-0,407**	,114	0,665
Kjønn	0,291*	,114	1,338
Alder	-0,004	,004	0,996
Utdannelse	0,047*	,020	1,049
Holdning til lover	1,206**	,154	3,341
Konstant	-0,670**	,326	0,511

**=p<0,01 *=p<0,05

$$\text{Andel} = 0,511/1 + 0,511 = 0,34$$

Tyskland, øst	B	S.E.	Exp(B)
År (2000)	-0,126	,129	0,882
Kjønn	0,212	,121	1,236
Alder	-0,006	,004	0,994
Utdannelse	0,086**	,026	1,090
Holdning til lover	0,489**	,186	1,631
Konstant	-0,618	,405	0,539

**=p<0,01 *=p<0,05

$$\text{Andel} = 0,539/1 + 0,539 = 0,30$$

3. ”Det er for vanskelig å gjøre noe for miljøet”

Logistisk regresjon av påstanden ”For vanskelig, miljøet” i Tyskland, etter år, kjønn, alder utdannelse og holdning til lover. I Tyskland, vest, N=1504. I Tyskland, øst N=1218

Tyskland, vest	B	S.E.	Exp(B)
År (2000)	-0,026	,112	0,974
Kjønn	0,016	,112	1,016
Alder	-0,015**	,003	0,985
Utdannelse	0,101**	,022	1,107
Holdning til lover	0,652**	,151	1,919
Konstant	-0,180	,334	0,835

**=p<0,01 *=p<0,05

$$\text{Andel} = 0,835 / 1 + 0,835 = 0,45$$

Tyskland, øst	B	S.E.	Exp(B)
År (2000)	0,169	,125	1,184
Kjønn	-0,002	,119	0,998
Alder	-0,015**	,004	0,985
Utdannelse	0,116**	,025	1,123
Holdning til lover	0,447*	,191	1,563
Konstant	-0,847*	,392	0,429

**=p<0,01 *=p<0,05

$$\text{Andel} = 0,429 / 1 + 0,429 = 0,30$$

Analyser av Storbritannia

1. ”Vi bekymrer oss for mye om fremtiden til miljøet”

Logistisk regresjon av påstanden ”for mye bekymring” i Storbritannia

etter år, kjønn, alder, utdannelse, holdning til lover. N=1526

	B	S.E.	Exp(B)
År (2000)	0,129	,118	1,138
Kjønn	0,160	,116	1,174
Alder	-0,022**	,003	0,978
Utdannelse	0,243**	,037	1,275
Holdning til lover	1,323**	,124	3,753
Konstant	-2,421**	,500	0,089

**=p<0,01 *=p<0,05

$$\text{Andel} = 0,089 / 1 + 0,089 = 0,08$$

2. ”Vi bekymrer oss for mye om at fremskrittet skader miljøet”

Logistisk regresjon av påstanden ”bekymrer, fremskritt” i Storbritannia

etter år, kjønn, alder, utdannelse, ønsker lover. N=1361

	B	S.E.	Exp(B)
År (2000)	-0,041	,123	0,960
Kjønn	0,154	,119	1,166
Alder	-0,016**	,004	0,984
Utdannelse	0,246**	,039	1,280
Holdning til lover	0,869**	,128	2,384
Konstant	-2,241**	,523	0,106

**=p<0,01 *=p<0,05

$$\text{Andel} = 0,106 / 1 + 0,106 = 0,10$$

3."Det er for vanskelig å gjøre noe for miljøet"

Logistisk regresjon av påstanden "For vanskelig, miljøet" i Storbritannia

etter år, kjønn, alder, utdanning og holdning til lover. N=1455

	B	S.E.	Exp(B)
År (2000)	0,147	,119	1,158
Kjønn	0,111	,117	1,117
Alder	-0,023**	,004	0,977
Utdanning	0,273**	,038	1,314
Holdning til lover	0,701**	,125	2,016
Konstant	-2,171**	,508	0,114

**=p<0,01 *=p<0,05

Andel = $0,114/1+0,114= 0,10$